

Örvöksegi ajándék

TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM

LÁTHATÁR

KISEBBSÉGI KULTÚRSZEMLE

A KÜLFÖLDI MAGYAROK ÉS KÖZÉPEURÓPAI NÉPEK SZELLEMI ÉLETÉNEK FIGYELŐJE

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

A külföldi magyarok budapesti karácsonyfájánál kiosztják a Magyarok Világszövetsége ajándékait. (L. „Órhely” rovatunkat)

TARTALOM:

Antal István nemzelvelemi propagandaminiszter a nemzelvelemi kérdésről. — Bozóky Ferenc: Széchenyi nemzelvelemi politikája. — Halácsy Dezső: Hazatelepíthető-e minden külföldi magyar? — Domokos Sámuel: A magyarországi román folyóiratok szerepe a román irodalom kielakulásában. — Wagner Ferenc: A szlovák kivándorlás problémája. — Bálint Béla: Bonyevácok sokácok és vendek. — Pusztai-Popovits József: Az északerdélyi új román irodalom bibliográfiája. — Szereds jelebarátodai, mint tenmagadat... — Domokos Sámuel: Az északerdélyi román irodalom román mérlege az 1943. évről. — Kordás Ferenc: Kivándorlótípusok. — Könyvszemle. — Sejtőszemle. — Órhely. — Gazdasági Láthatár

XII. ÉV

1944 FEBRUÁR

2. SZÁM

ÁRA 1-60 PENGŐ

**„ÉS AMINT AKARJÁTOK, HOGY AZ EMBEREK VELETEK
CSELEKEDJENEK, TI IS AKKÉPEN CSELEKEDJETEK AZOKKAL“**

LUKÁCS EVANGÉLIUMA, 6. R. 31. VERSE

A *Láthatár* kisebbségtudományi munkaközösségének tagjai: Ákos István dr., Bertalan István dr., Bisztray Gyula dr., Czettler Jenő dr., Csanády György, Csuka János, Csuka Zoltán, Elekes Dezső dr., Faluhelyi Ferenc dr., Flachbarth Ernő dr., Fekete Lajos, Gál István dr., Gáldi László dr., Gramanik Margit dr., Halácsy Dezső dr., Imre Kálmán dr., Joó Tibor dr., Kemény Gábor, Kozocsa Sándor dr., Makkai Sándor dr., Mester Miklós dr., Mikó Imre dr., Mündszenti Béla dr., Moravék Endre dr., vitéz Nagy Iván dr., Nánay Béla, Padányi Gulyás Jenő, Pataky Mária dr., Pongrácz Kálmár dr., Prokopy Imre dr., Pusztai-Popovits József, Rónai András dr., Schubert Tódor, Sípos Sándor dr., Stűz János dr., Sziklay László dr., Sziklay Ferenc, Szvatkó Pál dr., vitéz Técsői Mórész Kálmán dr., Vájlók Sándor dr., Varga Imre, Vass László, Vinczehegyi Ernő dr. és Zathureczky Gyula

LÁTHATÁR

kisebbségi kultúrszemle, a közép-európai népek és a külföldi magyar szórványok szellemi életének figyelője. Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Csuka Zoltán. — Kiadja a Studium Könyvkiadó Rt. Felelős kiadó: Imre Kálmán dr. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Baross-tér 15. Telefon: 426—921. Szerkesztőségi hivatalos órák d. e. 9—1-ig. Előfizetési ár jogi személyeknek és egyesületeknek évi 32 pengő, egyébként 16 pengő. Egyes szám ára 1.60 pengő

Szerkeszti: CSUKA ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

Bédi Imre, Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Majtényi I. Géza, vitéz Nagy Iván, Rónai András

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet önálló rovatainak főszerkesztője:

Faluhelyi Ferenc dr.

egyetemi ny. r. tanár, az intézet igazgatója

**A Magyar Királyság 3 százalékkal kamatozó
törlesztéses kölcsöne (Búzakölcsön)**

Tájékoztató

Az 1939-II. tc. 155. §-ában foglalt felhatalmazás alapján 5 millió métermázsza buza = 200 millió pengő névértékben állami kötvények kerülnek kibocsátásra.

A kötvények évi 3%-ot kamatoznak és sorsolás útján 25 év alatt kerülnek visszafizetésre.

A visszafizetésre kisorsolt kötvényeket, valamint az esedékessé vált kamatszélvényeket az azokon feltüntetett buzamennyiség pengőellenértékének megfelelő összeg kifizetése útján váltják be. A pengőellenértéket a buza az esedékesség napjára érvényes, az 1940-IV. tc. 36. §-a (5) bekezdésében foglalt rendelkezések szerint megállapításra kerülő átlagárfolyamán kell kiszámítani. Ha azonban az így megállapítandó átlagárfolyamon 1 q buza ellenértéke 40 pengőnél kisebb lenne, a kötvények és a kamatszélvények 1 q buza = 40 pengő árfolyamnak megfelelően kerülnek beváltásra.

A kötvények alkalmasak lesznek arra, hogy üzleti biztosíté-

skül és bánatpénzüll elfogadtassanak és hogy azokba gyámoltak és gondnokoltak pénzei elhelyeztessenek.

A visszafizetésre kisorsolt kötvények és az esedékessé vált szelvények beváltása mindennemű adó, illeték, bélyeg vagy más köztelér levonása nélkül történik a szelvények hátlapján megjelölt fizetési helyeken.

A fizetési helyek a következők: M. kir. Postatakarékpénztár, Magyar Nemzeti Bank, Pénzüntézet Központ, Belvárosi Takarékpénztár Rt., Budapest Székvárosi Közs. Takarékp. Rt., Creditanstalt-Bankverein Magyarországi Fióktelepe, Hazai Bank Rt., Magyar Áll. Hitelbank, Magyar Bank és Keresk. Rt., Magyar Leszámloló- és Pénzváltó-Bank, Magyar—Olasz Bank Rt., Magyar Orsz. Központi Takptár, Orsz. Földhitelintézet, Országos Közp. Hitelszöv., Pesti Hazai Első Takptár, Egyesület, Pesti Magyar Keresk. Bank. — A kisorsolt kötvényszámok jegyzékét minden sorsolás után három napon belül a Budapesti Közlönyben kell közzétenni.

Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda-Részv.-társ. — Igazgató Tóth László

Dr. Antal István nemzetvédelmi miniszter a nemzetiségi kérdésről

Dr. Antal István nemzetvédelmi propagandaminiszter december 19-én nagyszabású beszédet mondott az ország déli végvárában, Ujvidéken s ebben a beszédében a délvidéki magyarság minden fontos kérdéséről részletesen megemlékezett. A beszéd jelentős megnyilatkozása az a rész, amelyben a nemzetvédelmi miniszter a Délvidéket különösen közelről érdeklő problémáról, a nemzetiségi kérdésről emlékezett meg. Ugy érezzük, kötelességünk a beszédnek ezt a részét a gyorsan hervadó napisajtó hasábjairól kimintatni és itt külön is feljegyezni, mert iránymutatása, higgadt és tiszta látása magyaroknak és nemzetiségeknek sokszor hasznos lehet s újabb fényt vet a szövevényes kérdésre.

... És itt van a harmadik nagy kérdés: amelynek teljes súlya talán ezen az országgrészen jelentkezik a maga elemetáris realizmusával: a nemzetiségi kérdés. A magyar nemzetiségi politika vezető princípiumait nagy magyar politikai hagyományok kristályosították ki az Eötvösök, Széchenyiek, Deákok és Andrássyok politikai géniuszában. Ennek folytatása Kállay politikája: *a teljes jogegyenlőség és a jogok kölcsönös tiszteletének* elveiben. A magyar politikai vezetés ezekhez a fenkölt princípiumokhoz *változatlanul és rendíthetetlenül* ragaszkodik — ellenére annak, hogy nem mindig tapasztalható kellő megértést és lojalitást e magatartása iránt. A magyar közvélemény részéről kéni elsősorban ezt a megértést: a magyar közvéleménynek tisztában kell lennie azzal, hogyha nem trianoni országot, de magyar birodalmat akar, úgy ebben a birodalomban mindig lesznek nemzetiségek — még a maiaknál is többen — meg kell velök tehát találni a megértést, a kiengesztelődést, az együttműködés útját, mert örökös belső bajokkal és torzalkodással egy nemzet nem élhet és nem fejlődhet. Egy országot erőszakkal, az erőhatalom szuronyával tartósan fenntartani nem lehet — ezt éppen az itteni magyarok tudják legjobban, akik látták, hogy a szuronyokra és az elnyomásra felépített és minden belső nemzetfenntartó erkölcsi erőt nélkülöző Jugoszlávia hogy esett, szét a történelem első kalapácsütésére. Államot építeni, nemzetet fenntartani politikai művészettel, vezetési képességekkel, de főként az államvezető nép önbizalmával, erejével, hitével, tekintélyével lehet, aminek első feltétele az, hogy a magyarság bízzék saját magában, erejében, vezetőiben és jószerecséjében. Egy ilyen magabizó, erős, kemény optimista, erkölcsi és szellemi fölényvel áthatott magyarság adja a tekintélyt, a fölényt és a vonzó erőt a nemzetiségek előtt s ez a legnagyobb biztosíték a nemzetiségek lojalitásának fenntartásában. Természetesen ehhez nekünk is vannak kötelességeink, abban, hogy a rendelkezésünkre álló erkölcsi és anyagi erők teljességével erősítsük ezt a magyarságot és biztosítsuk, visszazerezzük számukra mindazt a pozíciót, amelytől az idegen uralom megfosztotta őket.

Ez a nemzetiségi kép magyar oldaláról nézve. Nemzetiségi oldalról pedig annak teljességtételére az kell, hogy a nemzetiségi testvérek is fogadják el a politika alapelvét: a jogok kölcsönös tiszteletét és a maguk magatartását ehhez igazítsák. Tiszteljék tehát az államvezető magyar nép vezető jogait és őszinte lojalitással keressék az együttműködést ezzel a magyarsággal. A magyarság békeszeretét, türelmét, nagylelkűségét ne a gyengeség, de ellenkezően az erő meg-

nyilatkozásának tekintsék s a maguk jósorsának biztosítására ne a határokon túlra, de Budavárra tekintsenek: ahonnan az egyenlő jogoknak, a szabadságnak és az erkölcsi igazságnak sugarai szétáradnak az ő otthonokra is. Vonatkozik ez minden nemzetiségre, de a Délvidéken különösen a szerb nemzetiségű honpolgárokra. Kérem az én szerb testvéreimet, nézzenek körül Európában, különösen a Balkánon, ahol szerbek élnek: van-e még egy hely, ahol a szerbek a nyugalomnak, a személy és vagyonbiztonságnak, a jogrendnek, a lelkiismereti és a vallásszabadságnak, a konszolidált polgári életnek és a civilizált nyugati életformának azt a magas és biztonságos színvonalát élvezik, mint a magyar államhatalom biztonságos jogára alatt? Ha tárgyalások akarnak maradni, meg kell állapítani, hogy ebben a tekintetben is ez az ország valóságos oázis az itt élő összes népek számára a nyugalomnak, a békének, a biztonságos államrendnek az oázisa, amelynek áldását a jogegyenlőség emelkedett szellemében élvezni mindenki nemzetiségre való tekintet nélkül. Ha mégis volna felhozni valójuk, csak magukra vessenek. A jogrendnek, a közbiztonságnak és a békés, összehangzott polgári munkának a megzavarását ez az államhatalom egyetlen oldalról sem tűri és minden irányban megtorolja azt, ha a törvények kereteit bárki is átlépi, avagy hatalmával jogtalanul és törvényellenesen él. Ezt követeli a jogállam fogalma, amely fogalommal a magyar nemzet mindig össze volt forrva és amely fogalom a kis országok számára az élet fogalmával egyenlő.

Most fejeződött be a költségvetési vita, amely mind színvonalban, mind tartalomban a magyar parlamentarizmus legszebb napjaira emlékeztet. Résztvettek méltó módon ebben a délvidéki képviselők is és a törvényhozás, az ország közvéleménye elé tárták magas színvonalú beszédekben a délvidéki magyarság összes nagy gazdasági, kulturális, szociális és nemzetiségi problémáit. Gyönyörű beszédeket hallottunk a Délvidék problémáiról, a Ferenc-csatorna kérdéseiről, a tanyai közigazgatás kérdéséről, a kendertermelés ügyéről, képet a délvidéki magyarság szegénység-problémáiról. Ezek a beszédek azt a hatást váltották ki, hogy a magyar nemzetvezetésnek teljes odaadással kell szolgálni és megoldani az itteni magyarság összes problémáit. Azt, hogy a délvidéki magyar problémák nem az itteni magyarság problémái, hanem az egész 12 millió magyarországi közös ügye, amelyeknek előrevitelén közös erővel és áldozatkészséggel kell munkálkodnunk.

Munkálkodunk is és meg is oldjuk maradék nélkül ezeket a problémákat.

Ehhez azonban az kell, hogy ebben az igyekezetünkben az egész délvidéki magyarság egyöntetűen támogasson bennünket. Támogasson elsősorban a maga hitével, bizalmával, kitartásával. Azzal, hogy hisz a magyarság jövőjében és hisz abban, hogy ez a föld, amint ezer évig magyar volt, többé soha más nem lesz.

Az egész ország elveszhet, de Bácska külön nem.

Az ország nem vesz el, de ereje teljében fog kikerülni ebből a világviharból.

Nehéz lesz az újesztendő, megpróbáltatások várnak reánk, de ha keményen helytállunk, meg fog valósulni a költő szava: Lesz magyar, ősi, szép és rémületlen.

Széchenyi nemzetiségi politikája

Bozóky Ferenc dr. egyetemi ny. r. tanár a debreceni Nyári Egyetem előadássorozatában
1943 augusztus 3-án tartott előadása

A trianoni Magyarország nemzetiségi irányához viszonyítva nemzetiségeink aránya lényegesen — 7.9 százalékról 22.5 százalékra — növekedett. Az ország ismét több népek a bázisa, nemcsak a magyarnak. Helyzetük sok nehéz politikai, kulturális és gazdasági problémát jelent, melyeknek sikeres megoldása döntő a Dunavölgyét lakó népek megbékélésére és a magyar jövőre, amiért munkálkodnunk kell.

A nemzetiségi kérdésnek, a nemzeti közérdek szemellett tartásával, korszerű nemzetiségi politikával való megoldása, vagyis az egykori összhang újbóli megteremtése történeti hivatásunk, aminek betöltését a sok százados együttélés tényéből fakadó történeti erők működésén kívül segít megoldani az a közel negyedszázados nagy iskola is, mely alatt a magyarságnak több, mint a negyede vált tervszerűen elnyomott kisebbséggé és mások igyekeztek rovására a nemzetiségi kérdést megoldani. Eredménytelenül! Teljes tudatában vagyunk annak, hogy a nemzetiségi problémák megoldásának nehézségét az utóbbi évtizedek eseményei fokozták. Mert hiszen a Kárpátmedence népeiben a nemzetiségi érzés és öntudat szinte természeti erőként működik. Az is bizonyos viszont, hogy ezeket a kérdéseket sem mások sikeresen meg nem oldják, sem mi importált módszerekkel. Továbbá azt is figyelembe kell vennünk, hogy nemzetiségeink számában, múltjukban, műveltségükben stb. eltérők, tehát személynélkül nem kezelhetők.

Előadásom tárgyához bevezetésként indokolt annak a vázlatos megvizsgálása, hogy és hogyan alakult ki nálunk a nemzetiségi kérdés?

A történelemtudomány megállapította, hogy a honfoglalás előestéjén morvaszláv, délszláv, bolgár, török, avar és gepida népek laktak ezen a földterületen, mely azonban az előző századokban népeket elsöprő viharai után szinte a vacuum állapotában volt.

A legfeljebb fél millióra tehető honfoglalókból a XV. század végére 3 milliós nép lett, mert közben különböző népek egész sora telepedett ide. Keletről kúnok vándoroltak be nagyobb számban, Nyugatról pedig szászok. Általában a nyugati népek fiaj közül a középkori Magyarország legtöbb telepest a németiségből nyert. De nyugati népet jelentenek okleveleink latinusai is, akik rajnai franciák, főként vallok és póvidéki itáliaiak voltak, akiket egyformán olaszoknak neveztek. Kis szórványok alakjában horvátok, csehek, lengyelek, szerbek, oroszok is telepedtek hozzánk. És zsidók is, kik főként az első kereszties hadjárat után, a csehországi zsidók kiűzésekor vándoroltak be és számukat Mátyás korában — túlozva — húszerre teszik.

Kisoroszok (rutének) a XII. és XIII. század fordulóján kezdenek beszivárogni az Erdős-Kárpátok hegyvidékére.

Az oláhok — kiknek őshazája a Balkánon az albánok szomszédságában volt — a X—XIII. században jutnak el Erdély déli hegyeibe, de megtelepedésük nagyobb mértékűvé csak a XIV. század második felében válik.

Az ország lakosságának a száma a XV. század végén kb. 4 millió volt. Ebből több, mint 3 millió, azaz 80 százalék lehetett magyar. A románok száma 150—200 ezerre, a ruténeké 100—120, a rácoké 50—150, a tótoké 300—400 ezerre, a zsidóké 10—12 ezerre tehető. Hazánk tehát ekkor valóban a magyarság nemzeti állama volt.

A magyarság földrajzilag ekkor éri el legnagyobb etnikai kiterjedését. Hárommillió számával európai viszonylatban is jelentékeny, hiszen az angol királyság népessége is csak 4—4.5 millió.

Mohács azonban olyan szerencsétlen fejlődést indít el, mely felemésztí a magyarság jelentékeny hányadát és a magyarság és a többi népek állagában helyrehozhatatlan eltolódást idéz elő. A másfélszázados török hódoltság a magyarság népi hanyatlásának és a nemzetiségek felduzzadásának

a kora. A veresítés következtében a magyar lélekszám 40—50 százalékkal esik. Ez sorsdöntő lett jövőnkre. Az eltolódást nemcsak az idézte elő, hogy míg a magyarság a nyílt vidéken állandóan vérzett, addig a más népek a védettebb tájakon megmaradtak és szaporodtak, hanem az is, hogy a lakosait vesztő magyar területre idegen települők jöttek. A már a török időkben felborult egyensúlyt a XVIII. század végleg elmélyítette. A rácok a Balkán felől menekülve a Duna mentén Budáig, Győríig felvándoroltak. Horvátok is ekkor jönnek számottevő tömegben az országra. Hasonlóképp a török hódoltság korának jövevényei a görögök. A már a török uralom korában magváltozott demográfiai képet betetőző a XVIII. században lefolyt nagy bevándorlás. Ennek egyik főtenyezője a románság, melyet egyre növel a moldvai és havasalföldi vajdaságból, majd fejedelemségből az ottani viszonyok miatt ide menekülők tömege, úgyhogy száma a század végén körülbelül 800 ezer. És a telepítés is (impuláció) kormányprogramként, főleg falulakó svábokat hoz be. Eredmény: hívásra és hivatlanul az elpusztult térben százezreivel telepednek le nem magyarok.

Míg 1720 körül 3—3.5 milliónyi a népesség, addig II. József népszámlálásakor 8,170,000, de ebből magyar csak 3—3.5 millió, azaz körülbelül 40 százalék. Vagyis kisebbség. És a rendek a jövevényekben csak munkaerőt látnak, nem tekintik őket veszedelmnek a magyar jövőre.

Ami a magyarságnak és a nemzetiségeknek egymásközti viszonyát illeti, történeti tény, hogy a nemzetiségi kérdés 800 éven át ismeretlen volt. Már Szent István infi fiát, hogy a vendégeket és jövevényeket „... jó akarattal táplálja és tisztességesen tartsa; hadd éljenek nála örömebb, hogysem máshol lakozzanak“. Még idézzük az Intelmeknek a történelmi tapasztalatok után megdöbbentően hangzó, félreértett pontját: „Gyenge és törékeny az egy nyelvű és egyszokású ország.“ Ennek az értelme csak az lehet, hogy a szent király civilizáló munkájához külföldiek segítségére szorult.

De Szent István utódai is gondoskodtak arról, hogy a magyarság és a nemzetiségek közt állandó legyen a jóviszony és látó maradjon a másutt mutatkozó viszálykodás. A magyarságban mindig megvolt a nemzetiségekkel való türelmes, igazságos, politikailag eszelyes bánásmódnak a szelme. A nem-magyarokat nem zárta ki a nemzetből, nem nyomta el őket, érvényesülésüket megengedte, sőt elősegítette. A nemzetiségek nemcsak jogilag, hanem tényleg, életük minden viszonylatában egyenjogúak voltak a magyarokkal. Valóságos Eldorádója voltunk a nemzetiségeknek! Ami minden európai államra nem mondható. Azt, hogy a magyarság nem zsarnokoskodott a nemzetiségekkel, az ősi magyar nemzetfogalom magyarázza, melynek értelmében a nemzet nem tekintette etnikai vagy nyelvi egységnek, vagy vérségi köteléknek, hanem befelé szellemi, lelkiüeti, kifelé politikai egységnek. És ennek az egységnek az is tagja lehet, aki nem magyar népiségű. Ez a koncepció csak hűséget kíván a nemzet tagjaitól, de nem népiségük, illetve ezt kifejező anyanyelvük feladását.

A magyar állam nem volt úgynevezett nemzetállam — érve ezen népiség tekintetében egységes nemzetet —, hanem birodalom, mely az országlakó népeknek békés, termékeny életét — hála a magyar géniuszunk — évszázadokon át biztosította. Nincs nemzetiségi kérdés, mert a nem-magyar népek részéről a nemzetiségi tudat nem öltött politikai formát, mely követeléseket támasztott volna.

A XVIII. század végéig, illetve a XIX. század elejéig, az úgynevezett reformkorszakig, kisebb felszűléségtől eltekintve, teljes a nyugalom. Ezt a békés viszonyt csak a népiségi elvnek és az új nemzetiségi eszmének hozzánk is elérkező hullámai zavarják meg. Egyrészt megnövekszik a népiségi öntudat, másrészt hódít az egynépiségű állam eszméje.

emberiségnek tán egy láncolatját alkotni...²

1841-ben jelenik meg A Kelet Népe, Széchenyi első nagy polemikus műve Kossuth ellen. A reformmunka, melyet Széchenyi a Hitellel megindított, a 30-as évek végén szép reményekkel kecsegtetett. A bécsi kormány is hajlandónak látszott az országgyűléssel együttműködni a reform érdekében. Ennek jele volt, hogy az 1839—40. országgyűlés végén a király kibocsátotta a politikai foglyokat, köztük hároméves fogság után Kossuthot is, aki engedélyt kapott a Pesti Hírlap szerkesztésére. Kossuth — akít a hazáért elszenvedett mártíriumért dicsőny övezett — együtt akart haladni Deákkal és Széchenyivel, kít 1840. december 19-én Pest vármegye közgyűlésén a „legnagyobb magyar”-nak nevezett. De Széchenyi tartózkodóan viselkedett Kossuthal szemben mert reformját a kormánnyal egyetértésben akarta végrehajtani, Kossuth viszont ellenzéki, kormányellenes volt. Tartózkodása egyenesen ellenzéssé változott 1841. január 2-től, mikor a Pesti Hírlap megindult és a reform érdekében hevesen támadta a kormányt, a hatóságokat, a megyéket, a magnásokat és a magyar nyelv és szellem kizárólagosságának hangsúlyozásával a magyarság és a nemzetiségük viszonyába is belenyúlt.

A Pesti Hírlap vezércikkei felizgatták Széchenyit, ki békés evolúciót, a reformnak a kormánnyal és a társadalmi osztályokkal egyetértésben leendő megvalósítását remélte. Ezt fenyegette Kossuth heves, támadó taktikája. Kossuth egy vezércikkében (1841. február 17.) a reformról azt mondta, hogy teljesülni fog „általunk, ha nekik tetszik, nélkülök, sőt ellenük, ha kell”. Ez világosan mutatta, hogy nem fog Széchenyi békés útján megmaradni. De Széchenyi szerint a magyarság gyöngébb, semhogy a fontos átalakulási korszakban újat húzzon a bécsi kormánnyal és a nem-magyar nemzetiségekkel, vagy hogy megengedhetné azt, hogy a reformot a történelmi osztályok ellenében hajtsa végre. Aki ezeket akarja, a magyarság bukását készíti elő. Kossuth ellen fordul és megírja „A Kelet Népet”. Idézzük belőle Széchenyit: „... azt harsogtatom az egekbe... veszély fenyegeti a magyart... .. álmokországban dermedez nemzetünk, de még van idő a felébredésre, sok azonban többé nincs”: úgy most megint azt mondom... .. zavarának vezéreltetik a nemzet...³

„A magyarság ellenében... a németiség áll; ezen óriási suly... egy felette csekély suly ellen. Kérdem most... józan tactica-e, ha ezen kis-sulyt szünteleni egybefüggésbe hozzuk a határtalanul nagyobb; vagy más szavakkal: vajon jó tactica-e, ha — egy font magyarsággal nagy hetykén kiállunk, s abban el akarunk olvasztani — háromnegyed font tótot, 60 font szlávval összefüggő tótot; fél font görögöt, 40 font vallásokonnal egybefüggő görögöt. fél font oláhot, szinte fél fonttal egybefüggő oláhot; és végkép 40 font németet, velünk lehető legnagyobb összefüggésben levő németet. Hol vannak itt a hihetőség számai, hol ígérkezik itt siker? Én sem hihetőséget, sem sikert nem látok; de ellenben felette jól látom azt... hogy az efféle vegytan-elleni kísérletek által az egy font magyar fog olvadozni okvetlen és nem viszont, s hogy üssük csak... gyenge fazekunkat minden fazék, sőt a szláv és német köedény ellen is, mi számban annyival csekélyebbek... és ne kételkedjünk... rövid idő alatt törött cserép lesz a magyar...⁴

„Nyelvünk törvényesítése által a magyarságot illetőleg meglehetősen állásba jutottunk. Örizzük ezt, de tovább a család élet körébe... ne kényszerítsük tüzzel-vassal, nehogy a visszahatás törvényei szerint tüzzel-vassal ismét visszavetessünk a megsemmisítettségünk. Várjunk valamit az időtől is és mindenkéül fölött... vigyünk honunkban más népekkeli surlódásunkat oly mezőre, hol mi vagyunk erősebbek s ők a felette gyengék... vagy más szavakkal: vegyük be őket alkotmányunkba, hogy ők ismét bevegjenek minket, t. i. a magyarságot magukba...⁵

² U. o.

³ Gróf Széchenyi István válogatott munkái. Bevezetéssel el-látta Beöthy Zsolt. Franklin Társulat, Budapest. Évszám nélkül. II. kötet. 164. l.

⁴ U. o. 181. l.

„Ha most tótnak, németnek azt mondom: „légy magyar”,... kérdem, mind tót, mind német ha szembe nem is... de hátom mögött nem fog-e kacagni, de még hahótára is fakadni azon különös követelesen, m'kép ő abbul ki-veköztessé magát — nemzetiségéből — miből a kivételkezt mi, ha vérünk által történnék, vagy jobban mondva „törté-nik”,... lehető leggyalázatosabb tettek hirdetjük...⁶

„Ha... tóthoz, némethez, és a magyar hon egyéb vérei-hez így szólók: „Hazátok néktek odakin is van, de nekünk nincs sehol csak idebent, alkotmányt viszont ti nem bírtok, de bírnok mi, és azért lépünk egyezésre; és ennek fővonási legyenek ezek: Beszéljen kiúki tótul, németül, oláhal... házi körében... folyjon viszont mind az kirekesztőleg magyar nyelven, mi a nyilvános élet körébe vág...⁷

„Hogy pedig legyen is ok magyarul beszélni, és azt nem erőltette, de szívesen cselekedhesse is sok... ám terjesztessék Hunnia határai közt a magyar alkotmányának áldása mindenkire...⁸

„ha így szólunk tóthoz, némethez s a t., azaz, ha ily módon édesgetjük a tótot, németet s a t. ügyünkhöz, és a helyett, hogy a magyarságot mindig mint valami haszontalan terhet akarnók hátára csatolni... nemde egy kissé jobban értjük a dolgot... mint hazánknak... azon propagandistái... kik a helyett, hogy... megkedveltető világba állítanák a magyarságot, azt erőszak legrémítőbb lángözönében törtetik elő...⁹

„Mind addig, míg tótnak, németnek s a t.,... csak azt pengetik a fülebe... hogy a tót nem ember, graeca fides nulla fides és a svábo; elijesztő vázként már a gyermeki velőbe csepegtetik be... mind addig, míg ily s számlalan efféle, émelegést okozó, nem könnyen mondhatni „hová”: büntető- vagy örültházba inkább illó” tettei... némi... elbizottaknak a divatbul gyökérig ki nem kopnak... mind addig ne követeljünk hozzánk hajlamot...¹⁰

A Kelet Népére Kossuthon kívül többen válaszoltak. Igy br. Eötvös József és Vörösmarty Mihály, kik teljes tisztelettel voltak Széchenyi aggodalmai iránt, de alaptalannak és Kossuth útját helyesnek találták. Kossuth tovább folytatta politikai működését és egyre élesebben lépett fel a nemzetiségek, főleg a szlávok törekvései ellen. Hírlapi cikkein kívül a zágrábi illyripart magyarellenes izgatásaira és erőszakoskodásaira azzal is válaszolt, hogy Pest vármegye közgyűlésén indítványt tett, hogy Horvátország „közigazgatásilag és törvényhozás tekintetében Magyarországtól elválasztatnék”. Nemzetiségi tekintetben vallott felfogásához híven, Széchenyi ily javaslatban, mely a nem-magyar népek-hez való viszonyunkat gyökeresen érintette, de megvalósítható nem lévén, a kölcsönös gyűlölséget csak növeli, a magyarság veszedelmét látta. Ezért megírja 1842-ben a Garatot, mely munkájával az a célja, hogy minden garatra kerüljön. Ebből a művéből valók a következő idézetek:

„... virrasztanunk kell... virrasztani nehogy felbőszült garabonczként szilaj erővel ostoroztassanak honunk külön-ajku népei a magyarság megkedveltetésére...¹¹

„... sülyedjen egyszer a magyar csak a verembe s majd látni fogjuk, mily gyűlölet gyül bosszúkép mindenünnen el-lene, s pedig kölcsönül, azon ki nem mondható arrogantiá és lenezés által... a legnagyobb indignatióra érteve, mely-lyel... néhányhetyke bitor... németet, tótot, horvátot rácot sat... egyiránt illet meghocsáthatatlan durva faragatlanság-gal vagy mi több: kiállhatatlan... kevelység... és göggel...¹²

„... mióta nemzeti oraculumokkal áldott meg a sors és systematic declamáhatik... minden más ajkuakkal s minden erőkkeli hajbakapásnak nagy haszna... féllhetni,

⁶ U. o. 182. l.

⁷ U. o. 182. l.

⁸ U. o. 183. l.

⁹ U. o. 184. l.

¹⁰ U. o. 184. l.

¹¹ U. o. 184. l.

¹² Garat. Irtá 1842-ben Gr. Széchenyi István. Kiadta először 1912-ben Viszota Gyula jegyzetivel és bevezetésével a Magyar Tudományos Akadémia. 46. l.

¹³ U. o. 49. l.

e dicső faj annyira elszaporodik... mikép aztán nincs oly értelen... mely ily hősökkel vagy inkább ily nősök dacára ki tudná vívni a lét és nemlét közötti eldöntő nagy csatát.¹³

...a sajtónak volna hivatása anyaföldünk heterogen részét nem fenyegetve, pironkodva, lealázva, egy lélektelen masszába dögönyözni és korbácsolni akarni, hanem... minden részeket egy lelkes nemzetté bübájolni.¹⁴

A Garat megírása után Széchenyi komoly lépéseket tesz egyrészt Deák és a mérsékelt ellenzék megnyerésére és Kossuth eltávolítására, másrészt arra, hogy maga a kormány indítsa meg a reformmunkát. Bár Deákot nem sikerült Kossuthtól elválasztania, mégis reménykedett, hogy a politikai, társadalmi és gazdasági reform a kormány támogatásával megvalósul, bár nagyon nyugtalanította az a publicisztikai vita, melyet Kossuthot követő fiatal liberális írók folytattak tót, cseh és horvát publicistákkal. Mivel azonban ezek az írók nemzeti álláspontot képviseltek, tévedéseiket senki sem merte kimutatni, egyedül Széchenyi, megírván és felelőskölvén a Magyar Tudományos Akadémia 1842 november 27-én tartott nagygyűlésén merészhangú Akadémiai Beszédét, melyben általánosságban kel ki a túlzók ellen. A rendi nacionalizmust végkép elejtve próbálja a nemzetiségi béke feltételeit körvonalozni. A nem-magyarok agresszívításáról egy szót sem szól. Rendszeréhez híven, mellyel a magyarságot és nem más népet törekedett a humánus magaslataira felemelni, hibáit oszorozza és kifejti, hogy az erőszakos magyarosítás helytelen és meg sem valósítható, mert a nemzetiség lélek, ezt pedig nem lehet külső, állami eszközökkel megváltoztatni. Ez abban a korban, melyben az állam nemcsak azért volt gyenge, mert a bécsi kormánynak már nem, a magyarnak még nem volt elég hatalma, hanem azért is, mert az állam hatáskörét korlátozó liberális elvek is terjedtek, helyes megállapítás volt. Az akkori állam akkori eszközeivel tényleg nem tudta a lelkeket átalakítani. De Széchenyit nemcsak ilyen gyakorlati megfontolás vezette. Nem egy esetre és nem egy népre állapította meg a nemzetiségi kérdés megoldásának alapelveit, hanem általában, még pedig akként, hogy a népek egymásközti viszonylatára is alkalmazza a keresztény erkölestannak azt a tételét, hogy másnak soha olyat ne tégy, mit tőle nem fogadnál szívesen. Méltányosság, kölcsönös jóindulat előfeltétele a nemzetiségi békének; alapelve, melyre helyezkedve a népek egymásra találhatnak. Ezt tanítja nekünk — a legváltozatosabbban fejezve ki magát — a nagy magyar látnok.

De beszéljen maga Széchenyi!

...valljon ha valaki magyarul tud, magyarul beszél, innen következék-e, mikép neki ezért már magyarrá is kellett átalakulnia. Mert ha így, ám akkor fordítsuk legutolsó fil-lérünket... nyelvmesterekre, sőt legyünk rögtön magunk is mindazokká, hadd tudjon csevegni magyarul az egész világ, s meg lesz mentve s feldicsőítve fajlánk. Nyelvet, nemzeti sajtóságot, ily felette könnyű szerrel azonban... még csak biztosítani sem lehet, s annál kevésbé szilárdabb... alapokra állítani; minthogy... a szolás még korán sem érzés, a nyelvnek pengése korántsem dobogása még a szívnek, és ekkép a magyarul beszélő, sőt legkésebben szóló is, korántsem magyar még.¹⁵

...buba merül lelkem, mert... alig ismerek egy valóban buzgó magyart is... ki... többé kevésbé ki ne velkezék a kölcsönös méltányosság sőt az igazság szabályaiból is némileg, ha nyelvünk s nemzetiségünk ügye kerül szőnyegre. Ily alkalomnál... a legélesebb látásu vaksággal van verve, és a különben legméltányosb, legigazságosb is, hajlandó felejtleni, sőt néha valóban egészen is felejtli az örök igazságnak soha nem változó még azon legelső szabályát is... miszerint másnak soha olyast ne tégy, mit tőle sem fogadnál örömet!¹⁶

¹³ U. o. 49. l.

¹⁴ U. o. 50. l.

¹⁵ A Magyar Academia körül. Gróf Széchenyi István. 1842. Pesten, Nyomt. Trattner Károly betűivel, Uri-utca 453. d. szám. 20. l.

¹⁶ U. o. 23. l.

...annyira megy ez elfogultság... mikép minden napi eset... éppen azok kikelésit és gyanúsításait hallani legsér-lőbb változatokban, ha más ajku... ön vére mellett buzog, kik legcsiklandósbak saját nemzetiségük körül. Valóban szomorú, szívpreesztő látvány. Bosszútlan egy hajszál sem enged fején csak érinteni is...; amde mást üstökénél ragadni hajlandó, és ez is egyes viadalban... felette helyes lehet: nemzetnek békés ujjaszületési működésében azonban, ha nem is gyávaság, valóban felette nagy bűn...; mellynek... ha a mélyebben gondolkozók tapintata...mielőtt késő volna, féket... nem vet; bizony mondom, a magyar nem lesz...; de rövid idő múlva egyedül e négy betű „volt” fogja illusztrálni valahaj létét, s pedig mert a nemzetek békés átalakulási működésében, mikor minden, bár a legkisebb erőszak is ellen-hatást, és egyetlen egy igazságtalanság ezer megboszulót szül, semmi nem győz, mint egyedül lelki felsőbbség és az örök való.¹⁷

„Jaj mily kevesen vagyunk — így sopánkodának — le-hetetlen, mikép ennélfogva a roppant számú német- és a szlávban el ne olvadjunk; terjeszteni kell tehát a nyelvet s nemzetiséget mindenek előtt.” És ez felette helyes, csak-hogy a „mikép” körül forog a siker, minthogy nem minden modor vezet célhoz, sőt a mostan divatozó attul egészen eltávolított. Engem soha nem ijesztett csekély számunk, de fennmaradásunkért annál erősebben rettegtem mindig azon okbul... mert fajtánk anyagi mint szellemi léte felette könnyű. Itt a baj...¹⁸

„A nagyobb számban vélnek lelmi üdvöt... mintha bi-zony például 30 millió barbár népben több vonzó... volna, mint bármily kis számban is, ha ez a civilizatio kincsétül felszordul. Ha ököltre... kerül a dolog, akkor megengedem... még csak a háboruban sem mindig... s kívált mostani száza-dunkban, mikor az erőszak előbb-utóbb egyedül saját magá-nak ássa sirját. De ha egyenlő körülményűleg a nagyobb számban a nagyobb erő, mit senki nem tagad, ugyan azt hisszük: nemzetiséget csak úgy rákenhetni bárkire is, ki ép-pen kezünk közé jut, mint például meszet falra, vagy má-zat fazékra? És azt hisszük: parancs már elégséges, hogy valaki nemzeti sajtóságából kivetkezzék? Ugyan mi magya-rok tünnök-e ezentul...; ha bármily hatalom akarua is min-ket... saját mintájára... kaptáznunk... e világon elidegenít-hetetlen sajtók is vannak, miket tilos áruba bocsátani, mi ugyan nem egy hazai reformatornak peng ajkán... csakhogy rendszerint vagy nem olly sajátokra alkalmazva, mint pél-dául becsület, erény, nemzeti hűség...; vagy egyedül saját érdekeinket méltatva, másokéit azonban... fitymálva...¹⁹

...hazánk fő heveseitül kértem: ...annál maradtok-e, mit a törvény parancsol, t. i. hogy a latin szó helyébe lép-jen a magyar, vagy nem kalandoztak-e ezen határon néha túl? Régibb intézetek: s egyesülések körébe, hol nem magyar volt a szó, mert alkotóik sem valának magyar ajkúak, ugyan nem toltá-e a magyarság magát itt ott márul holnapra erővel bé?²⁰

„Némi gyülemben, némi vigalomban... nem lön-e a ma-gyar kedvéért... kiküszöbölve gyakrabban minden egyéb nyelv mint mirigy? Ugyan hány szent szónoklat nem vala elvileg s parancsra intézve magyar nyelven olly hallgatók-hoz, kiknek tízedrésze sem veheté be azt lelki táplálékul?²¹

„S ugyan e mindent egyszerre elárasztani akaró magyar hév nem növekedett-e már annyira, hogy az, ki elég bátor... emelni szavát, mintha egy kis kimélet, egy kis békétűrés, tán messzebbre vezetne... mint a most divatban levő azon szüntelen korbácsolás, mellynél sok még a kamcsukot sem tartja rosszabbnak...²²

...mintha Mátyással valóban kimul volna Magyaror-szágbul az igazság, a legtöbb fel sem foghatja, mi nagy

¹⁷ U. o. 24. l.

¹⁸ U. o. 27. l.

¹⁹ U. o. 29. l.

²⁰ U. o. 30. l.

²¹ U. o. 31. l.

²² U. o. 32. l.

²³ U. o. 32. l.

meghántást és sérelmet lelhet mindezen kicsiségekben (!) a más vérű, a más ajku...²⁴

„... mind azon kísérletekben, melyekkel a tulhív vérünket terjeszteni... buzog, nem kénytelen-e látni... minden más ajku... sokkal többet, mint a magyar nyelv törvényesítését? Legyünk végtére igazságosak: „Álljunk helyükre, ugyan ki hagyja csak hajszálát is kirántatni erőszakkal, elenszegülés nélkül, mi nagy csuda tehát, ha vérük túlbuzgói még a törvény ellen is szegülnek?”²⁵

„Könnyebb volna... s hasonlíthatatlanul kényelmes... ha úgy, quia sic volo sic jubeo, a honnak már minden lakosa rögtön magyarrá is válnék, vagy ha már azért magyarra vált volna, mivel három, négy nyelv mellett szólni még magyarul is tud. Ily kényelmesen a dolog azonban nem megy...²⁶

„Erkölcsei felsőbbség mindig s mindenütt győzött erőszakon...²⁷

„... minden nép és ekkép a magyar is, egyedül, minőség és nem szám által olvashat más vért magába...²⁸

„... a mely nép élni akar, annak okvetlen olvasztói szerepre kell emelkednie; mert elgyengülése és kora halála ellen e földön nincs más ir.”

„Olvasztói felsőbbséggel kell birni...²⁹ „Ámde bir-e illyessel az, ki szeretetre méltóság és rokonszenv gerjesztés helyett kuruzslóként csak külsőleg hat, s mert grammatikát tanít, mindenüvé zsinort varr, s mindent veres, zöld és fejjel eltarkít, már azt hiszi, szíveket bájolt s velőket hódflojt? Vagy bir-e az olvasztói felsőbbséggel, ki másban nem tudja becsülni, miért maga követel megbecsülést? Vagy tán az ért e mesterséghez, ki hős ellenét, mert oly lelkességgel vív vére mellett, mint ő saját véreért, a helyett, hogy lovagias szellemen magához emelné, pogányilag sujtja...³⁰

„Vagy tán az a mély felfogású olvasztó mester, ki nyughatlan hevében a magyarságot mostani nyers állapotjában... mindenkiel rögtön bevetetni akarja?...”³¹

„... tán nincs ország e földön, hol annyira össze volna zavarva a hazafiságnak magasztos eszméje a hazai nyelvvel...³²

„A magyar szó még nem magyar érzés... és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi...³³

„... dolgozzunk rendíthetetlen állhatatossággal... nyelvünk lehető legmélyebb s legtágabb kifejtésén, mert... kimondhatatlan varázsszal jár a rövid, szabatos, gazdag nyelv, s ha min nyelv közvetlen nem is bir nagy terjesztési hatással, mégis kimondhatatlanul drága kincs, mert magában rejti a nemzeti fenmaradásnak zálogát...³⁴

Széchenyi akadémiai beszéde nagy port vert fel. A nemzetiségek diadallal fogadták és azt a részét, mely a nemzetre a jogtalan bánásmód bélyegét súti, lapjaik kiemelve közölték. — Az ifjúság macskazenével tüntetett ellene. Elvtagadással, következetlenséggel, sőt hazafiatlansággal is megvádolták őt, aki A Kelet Népében ezt írta: „Mióta élek kimondhatatlan vágy létezik lelkemben: Magyarország kifejtése, a magyar nemzet feldicsőítése él minden csepp véremlében...³⁵

A Pesti Hirlap hasábjain egymás után megszólalnak az ellenzék vezérei és válaszolnak Széchenyi akadémiai beszédére.

Kossuth Széchenyi vádjait handabandáknak minősíti. Ez a beszéd a jó akaratúakat kétkedőkke teszi, rosszhiszeműeket erősíti. Ezek hála-iratokat fognak neki küldeni. Meg-

²⁴ U. o. 33. l.

²⁵ U. o. 34. l.

²⁶ U. o. 37. l.

²⁷ U. o. 38. l.

²⁸ U. o. 40. l.

²⁹ U. o. 40. l.

³⁰ U. o. 40. l.

³¹ U. o. 41. l.

³² U. o. 45. l.

³³ U. o. 45. l.

³⁴ U. o. 46. l.

³⁵ U. o. 51. l.

³⁶ Kelet Népe, 170. l.

jegyzendő, hogy Kossuth az emigrációban erősen közeledett Széchenyi felfogásához, sőt túl is szárnyalta, mert konföderációs tervével a túlzó nemzetiségi követeléseket tette magáévá.

Ugyancsak a Pesti Hirlapban Pulszky Ferenc is megtámadja Széchenyt, aki elhangzott szavaival buzdítja a pánszláv mozgalmak szítóit. A nemzetiségek vádja alaptalan, bár e beszéd bátorítja őket. Az értelmi felsőbbség elégtelen az olvasztásra.

Wesselényi szerint a szláv mozgalom nem a nyelvi túlbuzgóságra reakció. A szláv mozgolódás veszélyes és így az alaptalan vád a nemzetre gyalázat bélyegét súti.

Majláth János gróf szerint Széchenyi már nem panaszkodhat elszigeteltsége miatt. Hiszen a pánszláv papság már a pártján van.

Záborszky Alajos azt írja, hogy Széchenyi beszéde a magyarság ártalmára van, a nemzetiségek gyűlölségét ellene fokozza.

A Pesti Hirlap kivételével, a többi magyar lapok: a „Jelenkor”, a „Világ”, a „Nemzeti Ujság” általában igazat adnak Széchenyinek, bár például Andrassy József a „Világ”-ban Széchenyi állásfoglalását egyoldalúnak mondja, mert csak a magyarságot vádolja, a nemzetiségeket nem.

Széchenyi levélben reflektál a támadásokra. Kijelenti, hogy becsületes, tiszta szándék vezette. Hiszi, hogyha a kedélyek lecsillapodnak, kiderül, hogy több hasznót, mint kárt okozott. Ha fogadtalan prókátorok más vérű iránt embertelenségre akarnak készíteni, még vért is képes volna megtagadni!

Ha ellenségeink nemzetiségeink elnyomásával rágalmaznak, mutassunk rá a legnagyobb magyar nemzetiségi politikájára, melynek alapelve az, hogy nálunk a népiség, mint államalkotó tényező, földrajzi, gazdasági, kulturális és történelmi okokból alkalmazhatatlan, minél fogva nemzetiségeink szabadon élhessék népiségüket és erőszakos beolvasztásunktól tartózkodjunk. Nemzetiségekkel szemben ennyi megértést, józan mérsékletet, jogaiknak és érdekeiknek ilyen tiszteletét a másfél század óta dúló nemzetiségi harcokban másutt hiába keresnénk.

Széchenyi, az eredeti magyar nemzeti szellem nagy apostola, az egész nemzetet felölelő nemzeti egység rajongó híve, legnagyobb politikai klasszikusunk, most is, száz év múltán időszerű. Művei el nem avuló, örökérvényű és értékű, hon- és fajszertetszülte tanoknak a tárháza, melyekből jobb jövőért folytatott küzdelemben a késői nemzedék is meríthet.

Mikor az új Magyarország nagy problémájának, az egy hazában együttélő répek békéjének megteremtésén fáradozunk, ez csak az egyenlő jogokat és kötelességeket ismerő hagyományos magyar humanizmusnak, a szabadság eszményéhez ragaszkodó Széchenyi-féle lelkületnek a szellemében történhetik. A magyar politikai géniuszunk méltónak kell mutatkoznia régi politikai tehetségéhez, mellyel — mellőzve az erkölcsi gátakat nem ismerő túlzó sovinizmust — a nemzetiségekhez való viszonyát századokon át eredményesen alakította.

A jövőt alakító, de a múltat támaszkodó nemzetiségi politikánknak abból az egyedül helyes magyar szemlélethől kell kiindulnia, hogy a haza minden polgára egyéniségét, tehát anyanyelvét és ezen alapuló népi kultúráját szabadon fejleszthesse. E szabadságának csak egy korlátja van: az állam egysége. Ez azonban nem jelent erőszakos magyarosítást, hanem csak a nemzetnek, mint etnikum feletti, szellemen, sorsközösségen és egymásrautaltságon nyugvó szerves közösségnek az egységét, mely sem jogokban, sem kötelességekben nem ismer különbséget a különböző népiségű polgárok között, de viszont a nemzetiségeket mint közjogi csoportokat el nem ismeri. Ezen a Széchenyi-jelölte úton járva, a nemzetiségi problémát nem egyszerűen közigazgatási kérdésnek tekintve, tudjuk elérni, hogy nemzetiségeink ne legyenek sem idegen testek a magyar hazában, sem idegen államok függvényei!

Hazatelepíthető-e minden külföldi magyar?

A kérdésre röviden és nyíltan így fogalmazhatjuk meg válaszukat: *nem telepíthető haza minden külföldi magyar, de mindent el kell követnünk, hogy aki haza akar térni, az akadályok ellenére is visszatérhessen az ősi hazába.* Egyik legnehezebb feladatunk a külföldi magyarság hazatelepítése, illetve visszavándoroltatása, de minden akadály ellenére is, ezt elsőrendű nemzeti feladatnak kell tekintenünk. Helyesen jegyezte meg *Antal István* nemzetvédelmi propaganda miniszter 1942. augusztus 15-én a Julián emléknapon mondott beszédében: Oda kell irányulnia minden igyekezetünknek, hogy a világ különböző részein szétszórott testvéreinket felkutatassuk és amint az lehetségesé válik, a történelmi hazába visszahozzuk. Szándékunk határozott és komoly voltát a bukovinai és horvátországi magyarok intézményes visszatelepítése bizonyítja. Ennek a törekvésnek megvan a tárgyi lehetősége. Céludatos földbirtokpolitika és megfelelő művelési módszerek bevezetésével, földünk bőséges kenyeret tud adni az egész világ magyarságának. Kétségtelen, legalább húszmillió magyarnak lenne helye és megélhetése Magyarországon, mégis erre a kérdésre, hogy: hazatelepíthető-e minden külföldi magyar, nemmel kell válaszolnunk. Ne álltassuk magunkat ábrándképekkel, hanem szedjük össze erőnket és tegyünk meg mindent azokért, akiket hazahozhatunk, de cselekdjünk azok érdekében is, akik nem telepíthetők haza. A *Magyarok Világszövetsége* azért létesült, és azért lesz ennek a Szövetségnek létezősége mindörökké, mert mindig lesznek kivándorló és visszavándorló magyarok, akiket össze kell fogunk, akiket haza kell segítenünk, de a Szövetségnek azokra is gondolnia kell, akik soha nem jöhetnek már vissza Magyarországra. Nagyon bonyolult kérdés a világon szétszórott magyarság hazatelepítése. Sok százezer külföldre szakadt magyar lélek lelki vívódásaival, anyagi körülményeivel, függőségi helyzetével kell itt számolnunk. Ezer és ezer életsors, új életforma megbolygatásáról van itt szó. Mégis a hazatelepítéssel foglalkoznunk kell, mert ezt napirendre tűzték, mert ezt kívánják komoly nemzetpolitikuskok és legfőképpen így kívánja a nemzet érdeke. Csak egyről ne feledkezzünk meg és ezt ismételt hangszóval: minden külföldi magyart nem hozhatunk haza és ezért két irányba építsük ki a Magyarok Világszövetségét. Az egyik vonal a hazatelepítendő magyarok felé, a másik a végleg kintmaradó testvéreink felé irányuljon. Azt a következtetésünket, hogy nem telepíthető haza minden külföldi magyar, nagyon sok illetékes megnyilatkozásból vontuk le, amelyekből itt később idézünk is. Az egész kérdést akémi kell kezelnünk, hogy a magyarok nagy világszervezetét, a Magyarok Világszövetségét minden időkre meg kell tartanunk, ki kell építenünk, hogy a hazavágyó magyarokat hazaszeressük, a kintlévőkkel pedig ennek a szervezetnek a révén állandó összeköttetésben maradjunk. Tehát számolnunk kell minden magyarral, akár haza tud jönni, akár nem. A Magyarok Világszövetsége hivatalos lapja, a Nagymagyarország 1941-ben megjelenő egyik számában a következőket írta: „Egyre többen sürgetik idehaza a külföldi magyarok visszatelepítését. Nem könnyű kérdés ez és olyan megoldást kell találni, hogy a visszatérő magyarok aránytalanul jobb helyzetbe kerüljenek, mint ahogy idegen környezetben éltek.“ A kiváló *Kordás Ferenc*, aki a hazatelepítésnek fanatikus apostola, a Láthatár egyik számában így ír: „A visszavándorlásnak s méginkább a tömeges hazatelepítésnek csak akkor van értelme, ha ez a külföldi magyarság számára anyagi, erkölcsi, szellemi és kulturális felemelkedést jelent, amit egyszerűen így fogalmaz meg az amerikai magyarság: *hazamegyünk, ha érdemes hazamenni!*“ Valóban, csak akkor érdemes külföldi véreinknek hazajönnie, ha jobb életfeltételek közé kerülnek, nagyobb kenyeret tudunk nekik adni és lelkileg is meg tudnak itthon nyugodni. Ahoz, hogy a külföldi magyarság hazatelepítéséhez a jobb életfeltételeket megteremtjük, mérhetetlenek a kötelességeink és nagyok a teendőink. Ugyanakkor gondoljunk arra is, hogy mindig lesznek olyan magyarok, akik még a nagyobb falat kenyérért sem jöhetnek haza, mert az

új hazában ezerféle érdek és gyökérszál tartja vissza őket. Itt hamarjában idézzük példának okáért egy amerikai magyarnak, a Budapesten megjelenő Szabadság-hoz írt, 1941. január havában, repülőpostával érkezett leveléből a következő részletet: „Akadnak szép számmal az Egyesült Államokban is magyarok, akik szívesen hazamennének, de visszafogja a magyart — a gyermek. Ez utóbbi csoportnál azonban nem szabad túlzásba esni! Az Egyesült Államok magyarságának nagyobb része régen vándorolt ki, megszókött kint (a megszókozás pedig zsarnok úr), ezek legtöbbször már régen amerikai polgár is. A kint nevelődött gyermek, — ha jó magyar érzésű is, — alig tud már máshol megszokni, mint Amerikában. A gyermek sokakat horgonyoz örökre Amerikához, különösen ha már elhelyezkedett ott, kenyeret keres, vagy ott nősült meg, ott ment férjhez.“ Ime, ez csak egyik szempont ahoz, hogy mindig maradnak szétszórott magyarok a világon, akikkel törődnünk kell, akik, — habár örökre kint is maradnak — kitűnő követői, védelmezői lehetnek a magyar nemzetnek, az egyetemes magyar ügynek. Oh, nagyon sok más szempont is közrejátszik, hogy miért nem jön minden magyar testvérünk haza. A jobb elhelyezkedés, soha be nem gyógyuló seb, aminek okáért kimentek, szövevényes üzleti érdekek és egyéb más okok miatt maradnak végérvényesen az újhaza lakói, állampolgárai magyar véreink.

Miért nem jönnek haza? Miért nem lehet minden egyes magyart hazatelepíteni? — tesszük fel izgatottan és némi aggodalommal magunknak ezeket a nemzet húsába vágó kérdéseket. S amikor feleletre várunk, eszünkbe jutnak a különböző megnyilatkozások. Sokszor egészen rejtélyes, más, kor pedig teljesen érthető a külföldi magyarság lelkivilága, lelkük útja, amíg eljutnak addig a döntéshoz: maradjanak-e vagy visszatérjenek. Ime, egy példa: „Ismerünk olyan jó módú amerikai magyar családokat is, — írja *Kordás Ferenc* a Láthatárban — akik néhány évvel ezelőtt egyénileg hazautaztak, itthon 40—50 hold kintinó magyar földet vettek, mégsem tudtak tovább ittmaradni 5—6 hónapnál, akkor itt hagytak mindent és visszamentek Amerikába. Miért? Azért, mert a külföldi magyar elsősorban magyar testvéri lelkületre, a faji és nemzeti közösségekben élő nép megértő szeretetére vágyik s ezt várja az óhazától, nemcsak az anyagi előhaladást. A külföldi magyarok nagyrésze még a legalaposabb propaganda hatására sem jönne haza, még akkor sem, ha itthon magasabbrendű anyagi és szellemi életnivót tudna is kiharcolni magának, mert egész egyszerűen: nem akar, megszokta már az Ujvilágot, gyermekei, üzleti érdekei száz szállal odakötik s így nem jöhet.“

Vessünk számot egy másik megnyilatkozással. Máthé Eleknek „Amerikai magyarok nyomában“ c. kitűnő könyvében olvashatjuk: „Nehéz volna pontosan megmondani, hogy azok, akik nem gyűjtöttek kis pénzt Amerikában, miért nem akarnak hazajönni. Talán ingyen, megdolgozatlan a tándékre nem áhító, szemérmes és úri magyar természetük az oka vagy még 25—30 év után sem gyógyult be teljesen az az otthon kapott seb amely miatt a vándorbotot kezükbe kellett venniük.“ Ugyanekés Máthé Eleknek mondta *Kecskeméthy József* az eastchicagói gyülekezet fiatal lelkésze többek között: „Nyugodtan merem állítani, hogy a magyarsággal szemben való érzéseikben a második nemzedékbeliek közelebb állnak az óhazához, mint az első nemzedékbeliek, akik közül igen sokan megbántottan, nehezen gyógyuló sebbel jöttek el hazulról. De a második nemzedékbeliek sokkal jobban szétszóródtak. Életük felszívódik Amerika angolszász nemzeti közösségébe és ők maguk is kénytelenek hozzá hasonlítani azokhoz az életformákhoz, amelyekből egzisztenciájuk kialakulása függ. Ezeket hazavinni és nagyobb számmal otthon letelepíteni egyszerűen lehetetlen. Megtartani, sőt öntudatosakká tenni magyar érzésüket nagyon nehéz, de nem lehetetlen. Az persze nem a mi dolgunk, hanem egyedül a tiétek, hogy eldöntsétek, érdemes-e erre a

munkára vállalkozni. Mert nem csekély áldozatkészség kell hozzá!

Hirdetjük, érdemes minden olyan munkára vállalkozni, mely emeli külföldi véreinkben az első, második, harmadik és további nemzedékekben a nemzeti öntudatot. Még akkor is vállalkozunk erre a feladatra, ha „nem csekély áldozatkészség kell hozzá”. S e sorokon keresztül üzenjük Kecskeméthy Józsefnek az eastchicagói gyülekezet fiatal lelkészének és magyar társainak, hogy változatlanul gondolunk rájuk, rendületlenül dolgozunk értük, cselekszünk és építjük a jövőt. A nagy áramkör a világ magyarjainak összefogására végigfutott az egész földtekén, az áramkör bezárult és a körben mindenki benne van, akit megérintett a magyar összetartozás árama, aki magyarnak érzi magát. Áldozathozatal, áldozathozatal! Ezt hirdetjük e sorokkal is, ezért kiáltjuk világgá: építsük fel a világ magyarjainak segítségére a Külföldi Magyarok Házát. Ebben a házban azután rendszeresen dolgozhatnák oly hivatal, mely hazahozná a külföldi magyarokat, átszűrtén őket a nehézségeken, átmenetileg még otthonuk is lehetne e házban. Ha megvalósítjuk a ma még csak álomképként lebegő gondolatot, ha felépítjük a Külföldi Magyarok Házát és ebben megszervezzük a külmagyarság érdekeit szolgáló hivatalokat, akkor már nem kell jó magyaroknak feljajdulniuk, mint ahogy ezt *Kozma Ferenc dr.*, a párizsi magyarok egykori lelkésze tette, amikor imígyen ír a *Nemzeti Ujság* 1941. évi március 6-i számában: „Miert kell oly sok derék magyar embernek külföldön élnie s maradni, maradni akkor is, amikor a honvágy felsír a lélekből, amikor oly szívesen jönne haza? Megéreztem, milyen keserű sors a magyar sors idegenben és ígéretet tettem arra, hogy idehaza szóban és írásban hangot adok meggyőződéseimnek, hogy minden magyarnak otthon a helye. Otthon a helye! S ez fontos politikai és gazdasági szempontból. Fontos magyar nemzeti szempontból is! Külföldön száz meg száz magyar gyermek kallódik el idegen népek tengerében, ezer és ezer asszony idegen férfinak terít asztalt s idegen kényszerül tanítani az ő magyar testéből fakadt idegen állampolgár gyermekét. Tízezerszámra idegen érdekek jármát cipelik derék magyar munkásférfiak. Hát a magyar életter nem igényli a minél több munkát, a minél több tudást? Olyan nagyon téltett a mi nemzetgazdaságunk, a mi kultúránk, hogy könnyen lemondhatunk oly sok friss tehetségre, munkásnak az energiájáról, izomerejéről, küzdelméről, alkotó erejéről, gondoskodásáról? Annak a sok magyar vas- és fémipari szakmunkásnak, aki elismerésemelton állta meg helyét a Fives-lillei gépgyárakban, a Renault-, Peugeot-, Citroen-autógyárakban, nem volna elhelyezkedési lehetősége a magyar gazdasági gép- és fegyvergyárakban? Az a magyar cipész, szabó, aki jelenleg „talán” dolgozik Párizsban, nem kaphatna munkát, rendelést idehaza, ahol télvíz idején is sok gyermek hiányosan öltözik, lyukas cipőkben jár az iskolába? Miért kell a magyarnak Saint Etienne-i, Pas-de-Calais-i szénmedencékben fejteni a fekete gyémántot, amire itthon is oly nagy szükség van? A roubaixi, tourcoingi, északfranciaországi textilgyári, a lyoni, grenobli selyemgyári munkásainknak nem jutna munka Sárvárott, Pest környékén a létező vagy elindítandó textiliparban? Az a szatmári, szabolcsi, pozsony- és nyitrai megyei földmunkás, akik közül néhányan panaszkodtak nekem az artoisi, picardiai, Champagne-vidéki galambduc-lakások miatt, a fekete magyar földön nem tudnák megmunkálni kenyérét?

Erezzük és tudjuk mi ezt már, amiről a jó magyar pap, *Kozma Ferenc fr.* Ha nem is telepíthető minden magyar vissza az ősi hazába, de hazahívjuk azokat, akiket lehet. E munkában legelő a m. kir. kormány jár. Ingyenes nagytömegű, kollektív hazatelepítési akciót kezdeményezett és az 1940. év november 15-én tartott történelmi minisztertanács határozata alapján 177 évi önkéntes számkivetés után Bukovinából hazatelepítettek 13.600 magyart, mintegy 7 község népét. Majd Boszniából hívták haza négy veszélyeztetett község magyar lakosságát és lankadatlan erővel készülnek a további hazatelepítési tervek. *Bonczos Miklós*, a nagyvilágban szétszórta véreink hazavándoroltatásának kormánybiz-

tosa az ősi rőghöz megtért családokat üdvözölve a következőket mondotta: „Itt az ideje, hogy minden magyar összefogjon, megérezze, bárhol él a világon, itthon szükség van rá, s tudja, minden csepp magyar vére igényt tart ez az ország.” Az ősi haza mellő és kiténtető fogadtatásban részesítette a bukovinai Istensegits, Fogadjisten, Józseffalva, Hadikfalva és Andrásfalva 13.600 magyarját. A hazatértek 53.000 hold kifünő bácskai földet kaptak rajtalévő 24 faluval. Ennél a csoportos hazatelepítésnél valóban sikerült az az óhaj, hogy külföldről hazahozott magyarok jobb helyzetbe kerüljenek, mint éltek odakint.

Amikor arról beszélünk, hogy hazatelepíthető-e minden külföldi magyar, feltétlen állást kell foglalnunk amellett, hogy azok a nagy tömbben élő magyarok hazahozhatók, akik elnyomatva, szegényen és egymástól elszakíthatatlanul élnek távol hazájuktól. Gondolunk itt elsősorban a Havasalföldön és Moldvában, a román ó-királyságban selymlődő magyarokra. Számuk százezerekre becsülhető. Milyen értéktelke ez a magyarságnak! Közismerten szívós, dolgozó, edzett, az élet harcaiban sok vihart kiállt nép ez. Ha haza tudjuk őket hozni, idehaza nagy missziót teljesíthetnek a magyarság megerősödése érdekében.

Amikor hazatelepítésről és visszavándorlásról beszélünk, legyünk tisztában e fogalmak lényegével. Sok szó esik ma erről, és csak úgy foglalkozhatunk egy kérdéssel, ha ismerjük annak a meghatározását. A legtalálhatóbb definíciót a visszavándorlásra és a hazatelepítésre *Kordás Ferenc* adta meg, melyet ime szószerint idézünk: „Mi a visszavándorlás és mi a hazatelepítés? A visszavándorlás a külföldre szakadt magyarságnak az a szabad elhatározásából fakadó törekvése, mely szerint önként elhagyja külföldi lakóhelyét (új hazáját), pénzzé teszi vagyonát, beszerzi a szükséges iratokat, állampolgárságot stb. s mint magyar állampolgár egyénileg új életet kezd Magyarországon. A visszavándorlás egyéni elhatározásból származik, mint ahogy a kivándorlás is az volt annakidején. Így különösebb közösségi szempontok nem játszanak benne szerepet, mert a visszavándorló, ha jónak látja, hazajön, ha nem látja jónak, otmarad. Visszavándorlás mindig volt, de leginkább annyira szórványos, hogy ezt inkább nevezhetnénk visszaszivárgásnak. A visszavándorlásnak ez az egyéni, családonkénti megoldása mindezekig meg is felelt a kor követelményeinek, a magyar ember természetének, valamint belső politikai adottságának. Az idő azonban igen nagyot fordult, s ma százszeres érték minden külföldi magyar, aki még hozzánk tartozónak érzi magát, ezért sokkal nagyobb szeretettel, gondoskodással és intézményes segítséssel kell felkarolnunk a külföldi magyarság ügyét, mint eddig tettük. Úgy látszik, ma mindenben a nagytömegű fegyelnevezet, szakszerűen irányított kollektív megoldásoké a jövő s az egyéni visszavándorlás ma már nem elegendő. Így érkeztünk el a második kérdéshez: a visszatelepítés vagy még szebben mondva: a hazatelepítés kérdéshöz. A hazatelepítés a külföldi magyarság nagy tömegekben való visszavándorlását jelenti. Tehát ez is visszavándorlás, ez is egyéni, önkéntes szabad elhatározásból származó, de előlről szakemberek által irányított, alaposan meggondolt és kitervezett, szinte tudományosan kidolgozott és államilag keresztülvitt kollektív visszatelepítést jelent. Erőszakkal ugyanis senkít sem lehet visszavándoroltatni, mert abban nem lenne közönet.”

Ime, ez a gondolkodó ember meghatározása. És mi a gyakorlat? A tudós útmutatásai alapján cselekedjünk. Akik haza tudnak hozni, segítsük haza. Amikor az életnek ezt a leckéjét is feladjuk magunknak, nem mulasztathatjuk el a kifünő publicistát, *Ajtay Józsefet* idézni, aki egyik vezércikkét ezekkel a szavakkal fejezi be: „Át kell hogy hasson mindenki annak felismerése, hogy az Európa védelmében elszennvedett rendkívüli veszteségeink pótlására most már mindent el kell követnünk épügy a gyermek- és családvédelem, a szociális gondoskodás, mint a hazatelepítés céltudatos és szerves intézése terén is. A Kárpátmedencét — miként az Árpádok, Nagy Lajos és Mátyás király idejében történt — minél fokozottabb mértékben kell betöltenünk nemcsak

szellemileg és gazdaságilag, de magyar faji szempontból is. Csakis így teremthetjük meg állami és nemzeti jövőnk vihartálló, szilárd alapját.

Amikor azon gondolkoznak a nemzet legjobbjai, hogy hazatelepíthető-e minden külföldi magyar, arra is gondolnunk kell, hogy a jövőben lehetőleg ne menjenek ki újabb tömegek külföldre. Évekkel ezelőtt az egyik napilap hasábjain felvetették ezt a kérdést: Hogyan kereshette a magyar munkás a maga élet- és tudásszínvonalának emelését a haza keretein kívül? Ma már a hazafias érzésű munkásság is tudja, hogy „itt élned s halnod kell”. Ennek adót kifejezést a fent idézett cikkre válaszképpen *Steuer György dr.*, a keresztény magyar munkásmozgalmak egyik legrégebb és legértelmesebb volt vezére, amikor ezeket írta: „Most eszmél rá a magyar munkásság, hogy nem a nemzetestől, kiszakadni készülő osztályöntudat, hanem a minden magyarokkal együttémi akaró nemzeti öntudat kiépítése lehet csak az ő igazi megváltása.”

E sorokból, melyet a külföldi magyarság hazatelepíté-

sének és megmentésének szenteltünk, sugározzék ki nagy-nagy szeretet, munkástömegeink felé és kérjük őket, ne vesszenek el a nemzetköziség útvesztőjében, ne kívánozzanak soha el e hazából, maradjanak szerves, egészséges részei a magyar nemzetestnek.

Amidőn afölött töprengünk, hogy hazatelepíthetünk-e minden külföldi magyart, három szempontra kell figyelemmel lennünk: az első, hogy nem tudunk minden magyart hazahozni, a második, hogy az egységes tömbben élő magyartokat hazatelepíthetjük, a harmadik, de nem utolsó szempont, hogy az itthoni magyarokat igyekezzünk magunknak véglegesen megtartani. Mind a három irányban dolgoznunk kell. Akik kint élnek és nem térhetnek vissza, azokkal állandóan ápoljuk kapcsolatainkat; a hazatelepíthetőket mielőbb mentjük át az ősi földre; az itthoni magyarokban — munkásban és értelmiségiben egyaránt — pedig oly magasra hevítjük a nemzeti öntudatot, hogy a világnak legnagyobb viharja se tudja őket tőlünk elsodorni messzi idegenbe.

Halácsy Dezső

A magyarországi román folyóiratok szerepe a román irodalom kialakulásában

A román nemzeti irodalom kialakulása elég későn történt meg. Nagyban késleltette ezt a románságnak Délkelet-Európa és Közép-Európa ütközéspontján való elhelyezkedése. E geopolitikai elhelyezkedésének következtében sokféle idegen hatásnak volt kiéve a századok folyamán, melyek megakadályozták az irodalom nemzeti jellegének kialakulását. Erről csak a XIX-ik század elején beszélhetünk.

Legfontosabb idegen hatás századokon keresztül a szláv volt, ennek befolyására indult meg a románság irodalma. Az irodalom nyelve természetesen nem a román nyelv volt, hanem a szláv, mely akkora terej hódított, hogy csak századokig tartó kemény küzdelem után sikerült kiszorítani és a román nyelvre helyettesíteni. A szláv kultúra hatása egyfelől áldásos volt a románságra nézve, mert ennek hatása alatt indult meg szláv nyelven a román irodalom. De káros is volt e hatás, mert a román irodalom nemzeti jellegének kialakulását sokáig késleltette. Körülbelül az volt a helyzet, mint nálunk magyaroknál a latin nyelvre csak azzal a különbséggel, hogy míg a szláv nyelv a Balkánnal közvetítette a románságot, addig a latin nyelv a nyugati kultúrát terjesztette a magyarság körében.

A román nyelvért való küzdelemben a szabadulás nyugatról, Erdélyből indult ki. A XVI-ik században a protestántizmus nemcsak az erdélyi magyarság körében éreztette áldásos hatását a nemzeti kultúra kialakulásában, hanem az erdélyi kálvinista fejedelmek nagylelkűsége folytán megindul a román vallásos irodalom is, melynek az a nagy jelentősége, hogy a szláv nyelv helyébe beviszi a román nyelv használatát. E protestáns hatás következményeképpen megjelennek az első román bibliafordítások és énekeskönyvek. Coresi Brassóban magyar hatás alatt és magyar támogatással nyomtatta ki az első románnyelvű könyveket: *Intrebare creştineasca* (Keresztény kérdés), *Tálcu evangheliilor* (Evangéliumok magyarázata), *Molitvelnie* (Szertartáskönyv), *Liturghier*, *Puşcariu* a régi román irodalommal foglalkozó könyvnek e fejezetét „influenta apuseana”, „nyugati hatás” címmel jelölte meg.

A második nagy nyugati hullám ugyancsak Erdélyből indult ki a katolicizmus hatása alatt. Az erdélyi románságot a katolikus hitre való áttérése még jobban összekötötte a nyugattal s olyan kulturális előnyökhöz juttatta, melyeknek hatása döntő volt a román szellemi élet további kialakulására. Az erdélyi triász néven ismert román írók, *Micu*, *Sincai* és *Maier*, először a magyar humanista történeteszek könyveiből, majd később római tanulmányaik során ismerkedtek meg a római eredet és dákoromán kontinuitás elméletével, mely aztán századokon keresztül rányomta bélyegét a román

szellemi és politikai élet minden megnyilvánulására. Iorga az erdélyi románság vallási uniójáról azt mondta, hogy „*din pierderea lor, a iesit scaparea noastra (elvesztésükkel születte meg a mi szabadulásunk)*.”

Erdély volt tehát a románság részére az a kapu, ahol a magyarságon keresztül a nyugattal való érintkezés megtörtént.

A román nemzeti irodalom kialakulásában nagy szerepet játszottak a magyarországi román szépirodalmi folyóiratok, melyek a budai nyomdában láttak napvilágot. Tehát nemcsak az első románnyelvű könyveket nyomtatták hazánkban, hanem a legelső román folyóiratok is itt jelentek meg.

Ezeknek a Magyarországon megjelent folyóiratoknak fontossága a román irodalmi szempontból vetekszik a regáti folyóiratokkal. Ezek a folyóiratok voltak a felfedezői és megszólaltatói a legjelesebb román költőknek: *V. Cárlova*, *Eminescu Mihály*, *Coşbuc György* és *Iosif Oktáviának*. Ezekről az irodalomtörténeti szempontból fontos tényekről a román hivatalos irodalomtörténet alig tesz említést s nem egyszer a valóságnak nem megfelelő adatokat tartalmaz. *Pl. Coşbucról* egészen a legutóbbi időkig azt tartották, hogy első költeményei a Slavici szerkesztette *Tribuna*-ban jelentek meg. Ma már kétségtelen, s ezt román részről *Vartolomeu* tanár tanulmánya bizonyította be (*Josif Vulcan si Familia*), hogy *Coşbuc* megszólaltatója a Nagyváradon megjelenő *Familia* c. folyóirat volt, ahol *Boscu* néven jelentek meg legelső költeményei. Talán az irodalomtörténet téves adata folytán állították fel *Szebenben Coşbucnak* a *Medrea* által készített mellszobrát. Ugyancsak a *Familia*-ban jelent meg *Eminescu* első költeménye a *De as area* (*Ha lenne*). Érdekes, hogy a költő családnevét *Eminovici*-ről *Eminescu*-ra *Vulcan József* változtatta meg, mégpedig a költő előzetes megkérdése nélkül. *Eminescunak* a *Familia*-ban 12 újfajkori költeménye jelent meg.

De vizsgáljuk a Magyarországon megjelenő román szépirodalmi folyóiratok jelentőségét a román nemzeti irodalom fejlődése szempontjából külön-külön is.

A legelső román folyóirat a Budapesten 1821-ben megjelenő *Biblioteca Românească*, melyet *Karkalechi Zaharia* szerkesztett. E folyóirat jelentősége román művelődési szempontból igen fontos, főleg azért, mert példányszáma nemcsak az erdélyi románság olvasta, hanem a regátbeliek is, mivel a folyóiratnak sok előfizetője volt, nemcsak *Bukarestben*, hanem más regáti városban is. Tehát a *Biblioteca Românească* fontos irányító szerepet töltött be az egyetemes román irodalomban. Emelte e folyóirat értékét az is, hogy nemcsak irodalommal foglalkozott, hanem más tudomány-

ágakkal is. A folyóirat munkatársai között voltak Triffu és Bajancă D. is, aki több történelmi tárgyú tanulmányt közölt a folyóiratban, így Mihály Vajdáról frott tanulmánya az első történelmi tárgyú értekezés volt. A folyóiratnak szépen kidolgozott kultúrprogramja volt, mely az egész románságot egybe akarta kapcsolni. Azonban Triffu-nak és Bajancă-nak Moldvába történt távozása, ahol Iași-ban Bajancă a Mihály Akadémia tanára lett, megakadályozta a kultúrprogram megvalósulását, sőt a folyóirat megszűnéséhez vezetett. Irodalomtörténeti szempontból is jelentős a folyóirat működése. Az egyetlen irodalmi orgánus volt abban az időben, mely felfedezte és megszólaltatta a tehetségesebb költőket Karkacchi volt az, aki felfedezte V. Cârlovat és közölte első költeményét: Ruinele Târgoviștei-t. Ugyancsak ő iri biztató kritikát a tehetségese, de korán elhunyt román költőről.

A Biblioteca Românească megszűnése után elég sok idő tellett el, míg 1865-ben Vulcan József püspök szerkesztésében, előbb Budapesten, majd Nagyváradon megjelent a Familia c. szépirodalmi folyóirat. E folyóiratnak igen fontos irodalmi és művelődési szerepe volt. Hogy ez valójában így volt, elég ha Ciuranak a Familia 40-éves jubileuma alkalmából frott cikkét idézzük, melyben megállapítja hogy „a Familia volt az erdélyi románok egyetlen folyóirata, amely olvasóságánál fogva a román kultúregység megvalósításában a legfontosabb szerepet játszotta”. A Familia volt a találkozókohelye a legtöbb regáti írónak is, így pl. Alecsandri, Hașdeu, Grănciulescu, Vlahuță, Delavrancea, V. A. Ureche, Carmen Silva, Zamfirescu, Rosetti stb. itt közölték írásaikat.

Az említett folyóiratok között kétségtelenül a legnagyobb hatása a román nemzeti irodalomra a Budapesten 1902-ben megjelenő Luceafărul c. szépirodalmi folyóiratnak volt, melyet a pesti román egyetemi ifjúság indított meg. A lap főszerkesztője először Ciura Sándor, majd Tăslăuanu és végül Goga volt. A szerkesztőbizottságban a következőket találjuk: Goga Oktávián, Lupas Montani, Stoica, Lapedatu, Moldovan, Stanca és Zaria. Az első szám előszavát Ciura írta, kérve elsősorban az egyetemi ifjak támogatását, hivatkozva a külföldi egyetemi ifjakra, megemlítve buzditásképpen, hogy „a magyar egyetemi ifjúságnak már van néhány folyóirata, melyeket a közönség is nagy szeretettel fogad”. A Luceafărul Pesten jelent meg 1906-ig, amikor Szébenbe tette át székhelyét. Ezidő alatt nemcsak az erdélyi, hanem az egyetemes román irodalomra is a legnagyobb hatással volt s írógárdájából kerültek ki később a legkiválóbb költők, írók és tudósok. Kétségtelen azonban, hogy a Luceafărul első sorban nem a tiszta irodalmat szolgálta, s programját a Regátból irányított erős nemzeti irány szabta meg, melyet főleg a magyargyűlölet jellemzett és Erdélynek hazánklól való elszakításán dolgozott. Hogy a Luceafărul mennyire a regáti román politikai törekvések irányítása és hatása alatt tevékenykedett, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy amikor a folyóirat első számában lekötölte Goga: Rapsodie c. szerelmi költeményét, Iorga levélben, melyet a lap is lekötött, kioktatta a szerkesztőséget, irányít szabott tevékenységének a következőkben: „Önöknél az esztétikai elgondolások nem kell, hogy a főt szerepet játsszák... nincsenek abban a helyzetben, hogy a tiszta művészetnek szentelhessek magukat. Harcba vannak és harcolniuk kell.” (L. Tăslăuanu: Amintiri dela Luceafărul, 12. l.)

Midezen regáti usztások ellenére, a folyóirat a magyar-román irodalmi kapcsolatok megindítására az első lépést megtette, mégpedig azzal, hogy közölte folytatólágon Madách: Az ember tragédiájának Goga által készített román fordítását. Érdekes megemlíteni, hogy éppen Goga volt az, aki a magyar-román kultúrkapcsolatok felvételéről cikket írt a folyóiratban, melyben megállapítja, hogy „a politikai súrlódások voltak az okai annak, hogy sok elvitathatatlán irodalmi értékű magyar mű, nincs lefordítva románra”. Megemlíti, hogy „Petőfi költeményei ismeretlenek a románság előtt, holott Franciaországban és Németországban a zseniális költő alakja majdnem legendává vált. Ugyancsak ez volt a helyzet a legkittünőbb magyar drámai költeményvel, Madách: Az ember tragédiájával, mely majdnem az összes

európai nyelvekre le van fordítva, s ezért gondolom, hogy szolgálatot teszek a mű lefordításával.” (L. Goga; Luceafărul, 1903. 14—15-ig szám, 237. l.)

A felsorolt magyarországi román szépirodalmi folyóiratok szerepének és kultúrhatásának ismertetéséből kiténik, hogy a románság mint nemzeti kisebbség, milyen élénk és jelentős irodalmi tevékenységet fejtett ki hazánkban. Sőt, a románok oly jelentős irodalmi életet alakítottak ki Erdélyben, amilyent Nagyrománia megvalósítása után sem tudtak felmutatni, sőt telán azt is mondhatjuk, hogy Erdélynek Romániához való csatolása után szemmel láthatólag hanyatlott itt a román irodalmi élet. Kevés volt a folyóirat s egy sem volt, melynek színvonala megközelítette volna a hazánkban megjelent folyóiratok színvonalát, főleg a Luceafărulét. Hogy ez valóban így is volt s ez nemcsak a mi megállapításunk, hanem a románok is heismerték ezt, az alábbi román folyóiratokból vett cikkek is igazolják.

Az Astra, az erdélyi román kultúregyesület lapjában, a Transilvániában Voicu Sever cikket írt Stagnare literară din Ardeal (az erdélyi irodalom pangása) címmel. (L. Transilvania, 1928. 4. szám, 1—6. l.) A cikk annyira teljes képezt az erdélyi román irodalomról az egyesülés után, hogy megállapításait érdemes közelebről is megvizsgálni. Voicu Sever mindjárt az elején megállapítja, hogy „Erdély a Luceafărul folyóirat köré csoportosult írók után szinte semmit sem adott a román irodalomnak, a háború utáni fiatal irodalmárook közül egyik sem tudta elérni azt a színvonalat, amelyet a Luceafărul nemzedéke elért, — még kevésbbé azt felülmúlni. Az erdélyi román közönség csodálkozik az irodalmi termékelenségen, s főleg egy olyan folyóirat szükségességét hangoztatják, amely bár az egykori Luceafărul színvonalát tudná megtartani. A Kárpátok mindkét oldalán egybehangzón állapítják meg az irodalmi élet pangását Erdélyben az egyesülés után.” Ezután cikkíró seregszemlét tart az erdélyi román írók fölött s megállapítja, hogy „Erdély az egyesülés után Blaga Lucianon kívül egyetlen igazi tehetséget sem adott. A szépprózában egyetlen új név sincs. A költészetben Isac Emil és Cotruș Áron nem egyesülés utáni költők, mert tehetségük már azelőtt bontakozott ki. Ugyancsak ez a megállapítás érvényes Gogára, Agârbiceanura, Rebreanura, Ciurara és T. Mureșanura is. Meg merjük kockáztatni azt az állítást — írja Voicu Sever, — hogy Erdélynek az egyesülés után új írói lettek volna, minderről újságban való felhívás nélkül, megpróbálták volna, hogy életre keltsenek egy irodalmi folyóiratot.”

Ugyancsak hasonlóan elmélkedik az egyesülés utáni erdélyi román irodalom pangásán Giurgiuca Emil költő is az Abecedar folyóirat hasábjain. (L. Abecedar, 1933. 9—10. szám, 71.) Cikkében Giurgiuca megállapítja, hogy „az Erdélyben található sok hiány közül az egyik az írói összetartás hiánya. Egyesek a pártpolitika vizeibe fulladnak bele, mások magányosságba menekülnek. Irodalmi fellegvárat keltenek építeni (folyóiratot, kiadóállalatot), amely gyűjtse maguköré a szétszórtakat, úgy, mint az erdélyi magyarok építették ki az Erdélyi Helikont, mely erős irodalmi közönséggel s mellette józslésu kiadóállalat is működik.” A Giurgiuca által szerkesztett Abecedarul időnként beszámolót közölt az erdélyi magyar irodalomról is.

Folytathatnánk az idézeteket más román folyóiratokból is, de az eredmény akkor sem lenne más: Erdélyben az egyesülés utáni román irodalom nem érte el azt a színvonalat, s nem adott annyi tehetséget, mint azelőtt. Nem sikerült a románoknak Kolozsvárt a román irodalmi élet központjává tenni, habár több folyóiratot is indítottak itt, de azok rövid élettartam után megszüntek, vagy a regáti városokba tették át székhelyüket (Pl. a Găudirea.)

Erdélynek az anyaországhoz való visszatérése után, a hazai románság körében nagy igyekezet tapasztalható az új erdélyi román irodalom kialakulását illetően. Tisztán szépirodalmi folyóiratuk még nincsen, azonban a kolozsvári görögkeleti egyház kiadásában megjelenő Viata Ilustrată c. folyóirat állandó irodalmi rovatot is vezet. Ezenkívül a

Kolozsvárt megjelenő Tribuna c. napilap 1941 májusa óta a lap második oldalán Grai și suflet românesc (Román nyelv és lélek) címen állandó irodalmi rovatot vezet. A beszélgetési Săptămâna c. hetilap pedig Sălp de cremene (Tűzkő oszlopok) címen vezet irodalmi rovatot.

A hazatért románságot az új helyzet csak pillanatnyilag érintette váratlanul és készületlenül. Amint láttuk, az

első világháború előtti román foyóiratok kulturális szerepéből, a romáság hazánkban oly szervezett kultúrtényezőkké, orgánummá fejlődött, melyek nemcsak mint példa kívánkoznak követésre, hanem minden alapot megadnak a románságnak arra, hogy kultúráját hazánkban a legmagasabb fokra fejleszthesse.

Domokos Sámuel

A szlovák kivándorlás problémája

Az újkori szlovák történetek — a nyelvi nacionalizmust leszámítva — a címben kifejezett kérdés a leglényegesebb mozzanata. Sőt, ez a jelenség lett a magyar—szlovák viszony szinte egyedüli meghatározója abban a pillanatban, amidőn a társadalmi-gazdasági helyzet nagymérvű romlása következtében az ország lakók tömegestől keltek vándorútra s a tengerentúli földrészen, Amerikában, kerestek boldogulást. Túlfutott légkörben aztán a kivándorlási ügyből taktikai fegyvereket kovácsoltak, s e roppant jelentős problémakör tárgyilagossá, indulatoktól mentes vizsgálatával mindmáig adósunk maradt a tudományosság.

Az elmégesedet vitákban mindkét részről elmulasztották a lényegbevágó szempontok kidomborítását, s a szertelelt hullámzó politikai célok szerint változtak a felfogások. Így keletkezett a mai helyzet, hogy erről a minden közép-európai népet érintő hatalmas vándormozgalomról nem alkalhatott ki egységes, a részleteket összefogó s végleges eredményeket jelentő közfelfogás. Ennek hiánya pedig, kritikus időkben, a nemzetiségi társadalmakat megfoszthatja a békés együttélés reményeitől. A kérdésnek ezt a vonatkozását mesterien főként a cseh szakirodalom, s ezen keresztül a napisajtó használta ki, amidőn a 18-as államfordulatot követő években, úgyszólván ellenhatás nélkül közvetíthette a kivándorlásról vallott egyszemélyi nézetét saját olvasókörzétének és a külföld felé. Jól szervezett propagandájuk elhitették a világnyilvánossággal, hogy a kivándorlási mozgalom sajtóosan magyarföldi jelenség, s rugója a magyarságnak a jobban szaporodó nemzetiségektől való szabadulási vágya.

Ezek után vizsgáljuk meg közelebbről és módszeres kritikával a kivándorlás ügyét, s kitérünk, hogy ez sokkal bonyolultabb, semhogya a nemzetiségi sírlódások képletére egyszerűsíthetők.

Mióta az emberek vándorlási hajlamairól az írott források emlékeznek, mindig azt jegyezték fel, hogy azok számtalan anyagi és erkölcsi tényező folytán, illetőleg különféle természetű kényszernek engedve, kisebb-nagyobb csoportokba verődve közeli vagy távoli tájakat kerestek fel. Ez a helyváltató őszön nagy szerepet játszott valamennyi nép alakulásának történetében. E tényezőnek formáló ereje legjobban a nagyarányú népvándorlások korában figyelhető meg. Ilyen volt a Kr. u. IV.—V. században észlelt, s hatásaiiban mélyen az újkorban is érvényesülő néphullámozás. Ezeknek oka jórészt szintén gazdasági természetű lévén, az érintett népek valóban aügha tehettek arról, hogy idegen kultúrák hullámozásába érkező, pompás színekben tükröző művelődési lehetőségeket nyitottak meg. Ezt az elkerülhetetlen hatást gyakorolt Amerika is — mint látni fogjuk — az odakerült szlovákságra.

Az Észak-Amerikai Egyesült Államokba irányuló kivándorlás az első világháború megelőző években érte el a legmagasabb fokot. A vállalkozókedv csökkenését elsősorban a világháború kitörésével, majd pedig a befogadó országok merev elzárkózásával kell magyaráznunk. E tekintetben mindenekelőtt az USA-ra kívánok utalni. Az 1921. május 19-én hozott „percentum limit act” című törvényben kimondták, hogy az 1910. évi népszámlálás (census) szerint az Unió területén lakó, de amerikai honpolgárokka nem lett nemzetiségek létszámának csak 3 százaléka engedhető be mint kivándorló. A japánokat és kínaiakat ez a törvény egyáltalán nem engedi be. A bevándorlási főbiztos 1924. évi részletes statisztikai adatokkal alátámasztott jelentése szerint azonban a kitűzött célt csak részben érték el, ennél fogva a

még ugyanazon évben megszavazott bevándorlási törvény előírja, hogy az 1910. évi census szerinti létszámnak nem három, hanem csak két százaléka engedhető be. Ez a kívánatos és nem-kívánatos elemek viszonyát még inkább eltolta amazok előnyére. Magyarországnak a kvótája 1921-től fogva 5747 fő volt, amit az 1924. évi rendezés leszorított 473-ra. A két időpontban az arányszámok az egyes országoknál a következőképpen alakultak: Románia (7419, 603), Jugoszlávia (6426, 671), Csehszlovákia (14.357, 3073, a kivándorlók zömét a szlovákság képezi). Az idézett törvény 11. szakaszának 6. pontja alkalmazásával két év múlva már a magyarság is a japánok és kínaiak sorsára jut.¹ Az amerikai bevándorlás ismeretét korlátozásából is kétségtelen, hogy a hazát cserélő néplöveg lélekszámának ingadozása sohasem magyarázható meg egyszemélyi az ó-haza belső viszonyaival, legyenek a vélt okok akár gazdasági, akár politikai természetűek.

Elsősorban azt az elvi jelentőségű megállapítást kell leszögezmem, hogy a kivándorlás, mint szociális feszültség-oldó tényező már akkor is szóba került, amikor még tömegmozgató nacionalizmus a fejlődés nem is ismeri. Ilyesféle volt a németeknek nyugatról-keletre vonuló ú. n. „Drang nach Osten” vállalkozása is, melynek nemzetiségi következményei csak századokkal utóbb, a nemzetivé válás korszakában jelentkeztek. A XVII. század közepén élő Zrinyi Miklós „A török áfium ellen való orvosság” című értekezésének zárószavaiban már jóval több a reális nemzeti vonás: „Magyarok, mi vagyunk magyarok? Ha Váradot nem vesszük vissza és Erdélyt elvesztjük, ha nem is hadakozunk, azt ne említsük többé! Ugy hallom, Brazíliában van elég pusztaság. Kérjünk ottan egy tartományt és csináljunk kolóniát. De aki bízik Istenben, az Deborah énekével ajkán küzdjön váltig.” Nem akarok többet kiolvasni e szövegrészből, mint amennyi őt megilleti. A folyvást szűkebb területre szoruló magyarság élni akarása csendül ki belőle, anélkül, hogy a tényleges kivándorlásra, mint népfölösleg levezető intézményre gondolna. Ilyen és ehhez hasonló megnyilatkozások csak akkor nyernek más értelmet, mikor a XIX. század második felében valóban megindul Európászerte a kivándorlási folyamot. Ennek mintegy előképe szlovák vonatkozásban az a XVII. században meginduló szórványos folyamot, melynek igazi oka a külföld jobb kereseti és értékesítési lehetőségeiben rejlett. Így fogott vándorbotot néhány olajárus és sáfránytermelő Turóc megyéből, gyolesszövő Árvából és a Garam-melléki csipkeverők kis csoportja, s az első kivándorlócsoport a trencsényi üvegekkel és drótosokkal vált teljesen. Kiborlásaikkban eljöttak Németországba, Romániába. Oroszországba, felkeresték Bulgáriát, Szibéria messzefekvő tájait, s nem egyszer egészen a Csendes-óceán partjait. Ezek a helyeken egyrésztük megtelepedett, s virágzó kereskedelmet bonyolított le magukkal hozott honfitársaik segítségével.²

Ugyanebben az időben nagy belső vándorlásnak is a tanui vagyunk. A török hódítás következtében az ország érintett területeinek népessége megritkult, s az elmenekült vagy kipusztult magyarság helyét az újjárendezés során — többi között — a szlovákság foglalta el. Ekkor keletkeztek a pestkörnyéki, békési, délvidéki (Petróc, Kiszács, Lillomos,

¹ Gaál Jenő: A kényszerkivándoroltatás, megj. Nemzetgazdasági és szociálpolitikai tanulmányainak rendszeres gyűjteménye, I. 537.

² Hrušovský, Fr.: Slovenské dejiny, 1940, 342.

Pitvaros, Bácsujfala), nyírségi és bihari szlovák telepek, melyeknek szlovák jellege, modhatni azóta is, alig változott.

Legnagyobb jelentősége azonban az Amerikába való kivándorlásuk tett szert. Ez a folyamat mind számarányánál fogva, mind pedig nemzeti életükre, jövőjükre gyakorolt hatásánál fogva, pártját ritkítja.

Az első kisszámú kivándorló (drótos' csoport) 1840-ben érkezett Filadelfiába, s a XIX. század második felében pedig munkások keltek vándorútra. Ez utóbbiak a mai Szlovákia keleti részéből származtak. Kezdetben csak a munkás- és földművesréteg próbált az Ujvilágban szerencsét.

A kivándorlás okát az agrárviszonyok rendezetlenségében kell elsősorban keresnünk. Az Egyesült Államokba irányuló tervszerű kivándorlás 1871-ben kezdődik 119 fővel, 1879-ben 1518, 1882-ben 16.014 főt tesz ki. Már 1898-ban is nem kevesebb, mint 270.000-re emelkedik a kivándoroltak száma, ebből a felvidéki szlovák többségű megyékre 75.000 esik, akik közül csak 20.000 tér vissza.²

Hogy a magyar vezetőség mennyire nem látott politikumot a kivándorlás ügyében, hiszen az gazdasági természetű probléma volt elsősorban, arra nézve éppen szlovák kutatók nyújtanak felvilágosítást. Adataik szerint: „A tavalyi (1900-as) évben olyanok, akik szlovákoknak vallották magukat, összesen 29.343-an vándoroltak ki, s ezek között 4685 olyan szlovák volt, aki már egyszer megjárta Amerikát, s most ismét visszatért...³ Sokkal érdekesebbek azok az adatok, amelyeket Janšák mérnök egészen gyanútlanul közöl, de amelyeket lépten-nyomon felhasználtak a csehek ellenünk. Az 1900—1914 közötti adatok értékeléséhez tudnunk kell, hogy magyar—szlovák viszonylatban ebben az időszakban a politikai helyzet fokozatosan elmérgesedett, s a romlás a világháborút megelőző években érte el tetőpontját. Mármost ha a magyarság a kivándorlás kérdésében érvényesíti a politikai szempontokat, akkor egészen természetes, hogy a keletkező politikai feszültséggel egyenes arányban kell növekednie a szlovák kivándorlók lélekszámának is. Ennek azonban, éppen a szlovák adatok tükrében, pontosan az ellenkezőjét látjuk:

A szlovákság kivándorlása⁴ százalékokban (az összes kivándorlóhoz mérten):

1901—1905-ig:	26.3%
1906—1910-ig:	18.8%
1912. évben:	16.3%
1913. „	15.4%
1914. „	10.8%

Az amerikai szlovákok megszervezése páratlanul sikerült. Ebben példát mutatott a sajtószolgálatuk is. Az „Amerikánko-slovenské noviny“ már 1885-ben megjelent, de a legnagyobb jelentősége az 1889-ben alapított „Slovák v Amerike“ című ujság emelkedett s az ugyancsak ma is megjelenő „Jednota“ (Egység), melynek alapítási éve 1891. Lendületes kultúrtevékenységüknek alapja az egyház és az iskola volt, s főként lelkészeik és tanítóik fáradhatatlan buzgalomból születtek meg intézményeik, így a Furdek Istvánól 1889-ben alapított „Első Katolikus Szlovák Egylet“ (Prvá slovenská katolícka jednota), s az ugyancsak az ő vezetésével 1893-ban létesült amerikai Matica slovenská, továbbá az 1907-ben Cleveland-ban létrejött Slovenská liga.

E szörványosan bemutatott adatokból is nyilvánvaló az Amerikába szakadt szlovákság teljességre törekvő kulturális élete, hisz az egyházi és társadalmi egyesületekben és harcok sajtójuk révén megszerveződött a szlovákság zöme. Néhány tekintetben még az őshazai teljesítményeket is felülmúlták. Pl. Pittsburgban és Chicagóban mutatják be az első szlovák operettet 1918. április 14-én. Felbecsülhetetlen szolgálatot azonban politikai téren tettek népüknek. Itt jött létre, Pittsburgban, 1918. május 30-án a csehek és

² Hóman—Szekfü: Magyar történet, I. kiadás, VII. költ. 366.

³ St.: Vyst'ahovalecky ruch na Slovensku, L'udové Noviny, V, 1901, febr. 8. 16.

⁴ Janšák, Št. in: Jak nám bolo dobre v tarom Ma'arsku, Prúdy, X., 1926, 112—123.

szlovákok között az a történelmi jelentőségű egyezmény, mely a szlovák népi önkormányzat gondolatának mindenkor leghalhatasabb fegyvere volt a cseh-szlovákizmus ellen.

Érdekesen alakult a szlovák értelmiség szemlélete a kivándorlás kérdéséről a csehekkel való együttélés (1918—1938.) idején. Megállapítható, hogy a csehek kivándorlási politikáját kedvezőlemből ítélték meg, mint a magyaroké. Ennek bizonyítására — a sokszáz adat közül — csupán néhányat ismertetek; melyek a szlovák közelfogást jelentették:

„A szlovák nemzet fele újhazát megy alapítani Amerikába... 1923-ban Csehországban 10.000 lakosra 14 kivándorló esett, Morvaországban 20, Sziléziában 11 és Szlovákia-ra 55, habár nem annyira népes, mint az előbbiek.“⁵ Nem kell tehát csodálkoznunk azon, hogy ezek után már 1924-ben a cseh „felszabadításról“ gúnyos hangon emlékeznek: „Sokan a felszabadítottak közül az óceánon túra futottak... akik ma még a Tátra alatt élnek, csak azért vannak itt, mert még nem kaptak az ő felszabadítójuktól irtéletet.“⁶ Kedvelt és meggyőző módszerük az összehasonlítás. Lássunk ebből is egy-két szemléletes példát: „A magyarok minket politikailag elnyomtak, erőszakoskodtak, de adtak kenyeret — a csehek adtak politikai szabadságot, de elvették a kenyeret. Megírta ezt már Scotus Viator is.“⁷ Ez a motívum oly sok változatban szólalt meg Szlovákia-szerte, hogy még a célzatlansággal igazán nem vádolható népköltészet is megtermékenyítette:

„Ked bolo kezét csokolom
mali sme chleba aj pod stolom
Ked je „má úcta“
máme prázdne ústa.“⁸

„Mikor még keztesókolom járta,
kenyerünk az asztal alatt is volt.
Amióta „má úcta“ a divat, (cseh köszönő forma)
A szánk üresen marad.“

Igyekeztem a forrásokig visszamenő hűséggel vázolni a szlovák kivándorlás kérdésében mutatkozó nézeteket. Értekezésem gondolatmenetéből kitűnik, hogy ebben a problémában nem szabad lépten-nyomon és merev céltartósággal politikumot keresni, mert ez elsősorban bonyolult nemzetgazdasági okokra vezethető vissza s abban a pillanatban, amidőn nem tárgyilagoss, hanem érzelmi alapon nyúlunk hozzá a látszólag helyesen fölépített következtetések mind visszafelé sütnék el. Ez történik azokkal a kutatókkal, akik néha felvetik a gondolatot, hogy a szlovákok valójában nagyobb számban vándoroltak ki, mint ameranyit a statisztikák kimutattak, mivel sokan közülük magyaroknak vallották magukat. Az tagadhatatlan tény, hogy a legnagyobbarányú kivándorlás az 1900—1914 közötti időre esik. Ez időben azonban éppen a nemzetiségek voltak — propagandájuk eredményeként — az amerikai bevándorlást intéző körök szemében a kívánatos elemek, ennélfogva a konjunktúrális érdek éppen ellenkezőleg, azt kívánta, hogy a magyarok vallják magukat a nemzetiségekhez tartozóknak, s így inkább azoknak számát növeljék.

A kivándorolt lakosság elmikai hovatartozását egészen pontosan megállapítani tehát — a fenti példákából is látható — vajmi nehéz, de a nemzetiségi kérdés megkívánta tárgyilagoss vizsgálat előbb-utóbb mégis csak képes a homályba burkolt tényekre világosságot desíteni. Az érzelmek mesterségesen felkorbácsol: vihara lassan majdcsak elül s akkor megírható a dunavölgyi együttélésnek ez a mindkét fél számára egyformán tragikus fejezete is a „sub specie aeternitatis“ szellemében.

Dr. Wagner Ferenc

⁵ Vyst'ahovalectvo zo Slovenska z národného oh'adu, Slovák, VI, 1924, máj. 17.

⁶ Vasš: 28. okt.—30. okt., Slovák, VI., 1924, okt. 26.

⁷ Hol.: Ešte a vys'ahovalectvo, Nár. Noviny, 1924. máj. 4.

⁸ A Garam első folyásának vidékéről származó népi szólásmód. (V. ő. Janšák, id. m.)

Bunyevácok, sokácok és vendek

A szétoldódott délszláv őstalaj három kis töredék népének, a bunyevácoknak, sokácoknak és vendeknek összehasonlító vizsgálata sok értékes szemponttal világíthatja meg a nemzetiségtudományunk nyugvópontjait nem jutott kérdéseit.

A bunyevácok és a sokácok a töröktől legjobban kipusztított bácskai és drávaszögi táj igénytelen telepeseiként jelentek meg, a vendek azonban a töröktől csaknem érintetlen muravidéki terület őslakói. Az előbbiek pár száz éves, az utóbbiak ezer esztendő magyar műlára tekinthetnek vissza. Az előbbiek egy nagyrészt kipusztított, emlékektől megfosztott terület építői lettek, utóbbiak a lépten-nyomon magyar emlékeket idéző táj továbbfejlesztő munkájának részesei. Mindhárom nép eredetkérdése ma még a viták útvesztőiben faldokol. A bunyevácok és sokácok eredete még élénken izgatja, a vendek eredete azonban az ezeréves magyar múlt miatt már csak mint különlegesség érdeklí a tudományt.

A sokác eredetkérdés irodalma a legkisebb, mert őket Ráics Balázs, a bácskai szlávok eredetének legteljesebb kutatója, a bunyevácokkal egy tőről szakadt néplörzsnék tartja. A sokác és bunyevác közti felismerhető faji és néprajzi ellentétet ugyanis azzal magyarázzák, hogy az új háza keresésében elválván, más-más talajba kerülve, s így másként keveredve, alakult faji képletük, illetőleg néprajzi jellegzetességük. Őshazájuk minden valószínűség szerint Bosznia, Hercegovina és Dalmácia határterülete, ezért dalmatáknak is nevezik őket. Mindenesetre keverék népek. A bunyevácok neve talán a Buna-folyótól, a sokácoké a Sok hegységtől származik.

Csalódfájuk tehát a délszláv népek között még tisztázatlan, de a szerb eredetelméletet mindig erőlyesen visszautasították, pedig volt idő, amikor Belgrád támogatta ezt a feltevést, s a szerb hatást erőltetve igyekezett a bunyevácságot és sokácságot meghódítani. Az elszakíthatóság ideje alatt azonban a horvátok mellett kötődtek ki, s azokkal tartották a rokonságot. A horvátsághoz vezető utat a közös vallás figyelmeztető útmutatásai alapján találták meg, bár az idecsodródás lelki kényszerből történt. A zágrábi és belgrádi politikai törekvések közé ékelődve, a horvátság oldalán látták meg a szabad fejlődés jobb lehetőségeit. A józanabb elmék ugyan egyszerűen bunyevácoknak akarták megtartani a bunyevácságot, s a bunyevác megjelölés kihangsúlyozásával tulajdonképpen ellenállást mutattak mind a szerbség, mind a horvátság felé. A gyengébb sokácok pedig a bunyevácság oldalán, a testvériség jegyében hányódtak, a politikai erőviszonyoknak megfelelő ütemben, politikai szerveztlenségük következményeként.

A vendek esetében a lelki megnyerés küzdelmeiben a maguk lélekszámát s ezzel politikai súlyukat a szerb vezetés miatt mindenképpen gyarapítani akaró horvátság a szlovénekkel volt kénytelen versenyre kelni. Tekintettel azonban arra, hogy itt a közös vallás egymáshoz kapcsoló láncjai a szlovének római katolikus hite miatt már nem döntötték el a küzdelmet oly egyszerűen a horvátság javára, a nyelvi szempontoknak volt nagyobb jelentősége a versenyben, amelyben a szlovének maradtak felül, mert irodalmi propagandájukat már a világháború előtt megkezdték, s küzdelmüket a horvátság gyengítése miatt a szerbek is támogatták.

A szlovének győzelme azonban a vendek esetében nem volt olyan nagyhatású, mint a horvátoké a bunyevácok és a sokácok esetében. Az önálló vend jellegét kihangsúlyozó felfogás a Muravidéken ugyanis sokkal erősebb volt, mint a különálló bunyevác-sokác népiséget képviselő hang a Bácskában. A vendek között mindig nagyon kevés híve volt a pannóniai szlovén eredet tanának, s amióta Schachmatov orosz nyelvész helytörténetre vonatkozó nevek nyelvészeti összehasonlítása alapján kimutatta, hogy az ókorban szereplő vend nevű népek eredetileg kelta nyelven beszéltek, s csak később szlávosodtak el, mindig csak erősödött a kelta eredet híveinek száma, s a vendek túlnyomó többségben halani sem akarnak a szlávokkal való azonosításról. A vend

jelleg kihangsúlyozása itt az ezeréves magyar-vend sorközösség szálait óhajtotta erősíteni. Az evangélikus vendiség pedig halálos ellenségét gyűlölte a katolikus szlovénben. Ezek még a vend megjelölés miatt is harcoltak, s vend-magyar, magyar-vend, vagy egyszerűen magyar megjelölést követeltek. Pap-írók pedig megteremtették a hangsúlyban, hangjelzésben és helyesírásban önálló, a modern magyar kifejezések tömegével átírtatott vend irodalmi nyelvet.

Mindenki előtt ismeretes a bunyevácoknak szabadságharcunkban való részvétele. Azt azonban kevesen tudják, hogy a vendiség a szó szoros értelmében kikergette földjéről a bécsi udvar szláv agitátorát, Hurbánt, a kegyezési korszakban pedig csaknem kizárólag Kossuth-párti képviselőket küldött a magyar parlamentbe. Kielezett nemzetiségi ellentét azonban a világháború előtt magyar-bunyevác, illetve sokác viszonylatban sem volt. A bunyevácok, sokácok és a vendek is nagyon erősen keveredtek a magyarsággal, s az állam nyelvét is mindig igyekeztek elsajátítani. Mindegyikük vallásos, józan, szorgalmas földművelő nép volt. A bácskaiakat gazdaságilag kielégítette jó termőföldjük, a muravidékiek pedig a talaj mostohább viszonyai miatt a Dunántúlra szegődtek el mezőgazdasági munkásnak. Elettük kigyensúlyozott, zavartalan és megelégedett ütemű volt.

Az elcsatoltatáskor már megvolt a bunyevácok Pucska Kaszinájára és a vendek Vendvidéki Magyar Közművelődési Egyesülete, amelyekben megmondott életük lassú, nyugodt mértékei szerint éltek. Ez az állapot a jugoszláv elképzeléseknek azonban sehogyan sem felelt meg, s a bunyevác-sokác, illetőleg vend szellemiséget a jugoszláv állameszme mellett való megnyilatkozásra igyekeztek ösztönözni. A közép-országi bunyevác-sokác és vend azonban a világháború előtti magyar közeposztály tagja volt, s annak az életszemléletével nézte a körülötte folyó világot. Az új eszmék, új felfogások mellett a betelepített szerb, illetőleg szlovén hivatalnokok vették fel a harcot, kapcsolatokat keresve a kis népek szellemi vezetőivel, a papsággal.

A Bácskában Györgyevics Dragoszláv szerb tanár, illetve bunyevác felesége hívta életre a Bunyevácska Proszvetna Maticát, modern könyvtárral és hetilappal. A bunyevácság nagyrésze azonban a Maticában szerbesítő törekvést látott, s inkább a beköltözött horvát intellektuellekkel és a Zágrábban tanult bunyevác ifjúsággal fogott össze. Így a Matica elnéptelenedett, a Pucska Kaszinából pedig horvát kultúrathoz vált ki, az ú. n. Neven-csoport. A horvátság felülkerekedését csak siettetette az, hogy Zágráb átértette annak a jelentőségét, hogy a bunyevácság felkarolásával a horvát gondolatnak Bácskában zászlóvivőket szerezhet. Így a Neven-csoport szívós munkával átköltöztette a Matica modern helyiségébe, s itt beszélték meg az évenkénti „razgovor“-on a bunyevácságot és horvátságot érdeklő kérdéseket. Az egyesület elnöke Ráics Balázs pápai prelátnak lett, aki legelőször ábrándult ki a nagyszerb imádatból, s kifejtette, hogy milyen csalódások érték a párisi béke delegáció tagjait akkor, amikor megtudták, hogy Belgrád a külföld meglévesztésére szerbeknek tünteti fel őket. Amikor a horvát csoport megvette a Matica épületét, abból a bunyevác jelzőt elhagyva Szabadkai Matica nevet vett fel, s megkezdte a horvát orientációjú bunyevácok évkönyvének, a Danicának kiadását. Folyóiratuk, a Klaszje Nase Ravní (a mi kalászkodunk) pedig a bunyevác szellemi néprajz sok-sok kincsét öröklötte meg. A horvátság oldalán a bunyevácság öntudatosult, s a délszláv törzsek örök marakodásában átmentette népi jellegét a szentistváni hazába.

Ami a sokácok életében történt, azt a bunyevácokkal együtt végezték. A zágrábi orientációtól átírtatott katolikus szláv szellem a sokácoknak is adott diplomás fiatalokat. A bunyevácok a horvátság, a sokácok a bunyevácság oldalán mentették meg önálló népi jellegüket.

A vendeknek már sokkal erősebb küzdelmet kellett vívniük népi önállóságuk érdekében. A teljesen magyar szellemű közművelődési egyesületet és a Muraszombat és Vidéke

c. lapot a jugoszláv hatóságok a megszállás után nyomban betiltották, mert a vendég 1919. jan. 2-án fegyverrel verte vissza az első megszálló délszláv csapatokat. Így a magyar irányzat érvényesülésének nem maradt területe. Csak a szlovénység mellett szító Novine c. lap maradt életben, amely már a világháború küszöbén áttért a Gáj-féle helyesírásra, a megszállás után pedig rejtett céljait nyomban felfedte, s hozzáfogott a vend nyelv szlovénná való tételéhez. A vend és a szlovén nyelv elütő különbségeit (magyar helyesírás, ő és ü hangok használata, rengeteg hangváltozás stb.) megszüntette, s a magyar eredetű kifejezéseket szlovén szavakkal üldözte ki úgy, hogy a szlovénből átvett szavakat át sem alakította a vend nyelv törvényei szerint. A mozgalom lelke, id. Klekl József cserföldi plébános lépésről-lépésre megbeszélte a teendőket a szlovén miniszterekkel. Mivel a vend tanítók nem tudtak szlovénul tanítani, kicserélték szlovénra az egész tanítói kart. A Muraszombathban létesített szlovén gimnázium pedig a vendég egyszerű fiaiból öndatos szlovén értelmiséget nevelt. A szlovén irányzat hívei csak akkor lepődtek meg nagyon, amikor a vend néplélekhez oly amlyira hozzájött vend nyelvű ima- és énekeskönyvek használatát is eltiltotta a szlovén kormányzóság. De már késő volt. Az új nemzedék, a szlovén egyetemek tanulói, esküdt ellenségei lettek mindennek, ami vend, bár az evangélikus vendek hitbuzgalmi lapja, a Dusevni Liszt, mindvégig kitartott a vend nyelv és irodalom, magyar hagyományai mellett, s ennek, meg az Amerikába kivándorolt vendek lapjainak, különösen az Amerikanszki Szlovenov Glasz-nak sikerült az ősi vend néplélek kincsét átmenteni napjainkba.

A felszabadulás tehát öntudatra ébresztet bonyevácságot-sokácságot, illetve vendéget hozott vissza a magyar hazába. E három kis szláv nép többé nem a világháború előtti zavartalan, nyugodt életű, igénytelen népcsoport, ezzel a magyar közvéleménynek is számolnia kell. Igaz, hogy az öntudatosítás a bonyevácok-sokácok esetében a horvátság, a vendek esetében a szlovénység részéről nem a bonyevácok-sokácok, illetve vendek érdekeinek szem előtt tartásával történt. E kis töredéknépek csak játékszerei voltak a sovinszta horvát, illetve szlovén politikának. A gazdasági érdek mindhárom anyagiasságra nagyon hajlamos népet a szent-istváni birodalomhoz láncolja. A bácskaiak földje mentesült a szerbek gazdasági kizsákmányolásától, a muravidékiek pedig újra kihasználhatják a múltban javukra szolgáló dunántúli időszak munkát. A Dunántúl mégis közelebb esik, mint Németország és Franciaország, s az itthon szerzett pénzt itthon költetik el, míg a külföldön jól fizetett munkás keresetének csak bizonyos hányadát küldhette haza. A mai állapot egészséges népszaporulatukat is jobban elősegíti, hiszen a muravidéki természetes szaporodás csökkenésének az 1930-as években éppen egyik fő oka az volt, hogy a fiatal férfiak külföldi időszak munkájuk alatt az év nagy részében elválasztódtak asszonyaiktól, a nőtlének a leányoktól. De szellemi életük fejlődése eredeti módon szintén csak a szent-istváni hazában lehetséges. Ebben a hazában jelent meg már 1764-ben a bonyevác irodalom első nyomtatványa, Pavics Mikó bibliaja, s a vend irodalom első emléke is itt készült 1715-ben, Temlin Ferenc katékizmusa. Magyar földön lombosodott ki a bonyevác-sokác és vend irodalmi élet. Ezek az irodalmak főként egyházi és iskolai jellegűek voltak, s mindkét nép vallásos hajlandóságának szolgálatában állva, anyanyelvükön írt ima- és énekeskönyvet kaptak kézhez. A

bonyevác irodalom első nagyobb frója Pestalics Gergely, aki 1759-ben adta ki Dávid király zsoltárainak fordítását. A vend irodalom megalapítói pedig az evangélikus Küzmic István és a katolikus Küzmic Miklós. Mindketten ima- és énekeskönyvekkel látták el híveiket a XVIII. század közepén. A vendek legtehetségesebb frója a magyar nevű Kardos János a XIX. században, s a vend irodalom legjelesebb alkotása Arany János Toldijának általa való lefordítása.

A bonyevác-sokác és vend irodalom fejlődését a múltban magyar egyháznagyok támogatták leginkább. A magyar irányzat síkjáról viszont nagyszláv eszméktől megihletett papjaik térítették le őket. A bonyevácok-sokácok ügyébe a szerbek nagyon korán beleavatkoztak, hogy őket a délszláv eszméknek megnyerjék. Ennek ellenére háború előtti újságjuk, a Nase Novine, hangsúlyozta a hű állampolgárságot. A vendég között a szlovén propaganda későbbben kezdődött az 1910-es évek elején kezdte ugyanis terjeszteni Basa Iván tagonyai plébános a szlovén Szent Mor-Társulat kiadványait, hogy a vallás leple alatt nyerje meg a vend lelkeket a szlovén irányzatnak. Ilyen szellemben indult meg 1913-ban a már említett, id. Klekl József által szerkesztett Novine, amelyet Szombathelyen, a püspöki nyomdában nyomtattak, s a korrigálást maga a püspöki titkár, a szintén vend származású Rogács Ferenc végezte. Észrevétlen lelki ráhangolás után egycsapásra tértek át a szlovén helyesírásra, s a lap vallásos jellegét is elvesztette, politikai vágányokra siklott át. A vendég többi sajtóterméke azonban megtartotta a vend írás és a vend szellem magyar bélyegeit.

Ily módon a bonyevácok, sokácok és vendek felzaklatott kedéllyel masíroztak be a megalakult Jugoszláviába, lelkesedve a nyelvi rokonokért, de lelkiismeretfurdalást érezve a magyar haza jóságáért. Leikkedési rohamuk azonban hamarosan tempóját veszítette, mert az előkelő rokonok a bonyevác-sokác, illetve vend jelleg megtagadásának mértékével adták a rokoni kitüntetések. Léleken már visszakanyarodtak hozzánk, amidőn Jugoszlávia széthullott. Mi pedig becsülettel nyújtjuk jobbunkat feléjük, mert barátoknak tekintjük őket és hisszük, hogy Szent István országának megbízható népei maradnak. A mi birodalmunk keretében is kis népek maradnak ugyan, de önálló népi jellegüket mégis megőrizhetik, ha rendíthetetlen magyar állambűséggel viselkednek.

A bonyevácok és sokácok száma az 1941. évi magyar statisztika adatok alapján anyanyelv szerint 77.484, nemzetiség szerint 54.585, a vendek száma pedig (sajnos, itt a vendég közé számították a betelepült szlovéneket is) anyanyelv szerint 69.586, nemzetiség szerint 20.336. Ezek a számok az azt mutatják, hogy a bonyevácság-sokácság nagy többsége bonyevác-sokác nemzetiségűnek tartja magát, viszont a vendégnek csak nagyon kis része érzi magát vend nemzetiségűnek. Amazok 250 éves, emezek 1000 éves magyar állampolgárok. Ott korábban kezdődött és erősebben érvényesült, itt később és gyengébben jelentkezett a délszláv propaganda. Egy azonban biztos: mi soha senkire nem kényszerítettük rá a magyar nemzetiséget, s ez a jövőben sem jelentene számunkra értéket, viszont soha senkit nem zártunk ki, ha becsülettel, lelki átérzésből magyarrá lett. Így fogadjuk újra határainkon belül, ezeréves magyar földön a bonyevácot, sokácot és a vendet.

Bálint Béla

A legjobb pénzelhelyezés —

a búzakötvény!

Az északerdélyi új román irodalom bibliográfiája

(1940—1943)

Összeállította: *Pusztai-Popovits József*

Ez év augusztus 30-án pontosan négy esztendeje lesz annak, hogy az erdélyi románok egy része a második bécsi döntés következtében visszatért a magyar anyaföldre. A visszatérés óta a románok Észak-Erdélyben új irodalmi életet alakítottak ki, amelyet a magyar társadalom is élénk érdeklődéssel figyel. Lassan már kibontakoznak az északerdélyi új román irodalom körvonalai és a magyar irodalomtörténetírók hozzáfoghatnak majd az új román líra és próza felértékeléséhez valamint az északerdélyi új román irodalomtörténetnek a megírásához. Ezt a munkát kívánja elősegíteni a Láthatár, amikor Domokos Sámuel két értékes tanulmánya után, amely a Láthatár 1943 decemberi és 1944. évi januári számában jelent meg, Pusztai-Popovits József összeállításában leközli az északerdélyi új román irodalom teljes bibliográfiáját a második bécsi döntéstől egészen az 1943-as év végéig.

A ROMÁN LIRA

- Victor Ilieșiu*: Teodor Ciceu: Părgă, poezii. Tribuna Ardealului, 1941 november 23, 2 oldal.
- Dr. Iulian Chitta*: Notițe critice. Săptămâna, 1941 december 7, 3 oldal.
- Dr. Iulian Chitta*: Observațiuni critice. Săptămâna, 1941, december 28, 3—4 oldal.
- V. Vlad*: Teodor Ciceu: Părgă. Viața Ilustrată, 1942. márciusi szám, 26—27 oldal.
- E. H.*: Versuri. Tribuna Ardealului, 1942 január 3, 1 oldal.
- Gheorghe Dăncuș*: Versuri din Transilvania nordică. Tribuna Ardealului, 1942 január 25, 2 oldal.
- Victor Ilieșiu*: Poezia Transilvaniei. Tribuna Ardealului, 1942, február 1, 2 oldal.
- Gheorghe Dăncuș*: Victor Ilieșiu: Ogorul gândului, poeme. Tribuna Ardealului, 1942 április 5, 12 oldal.
- Pusztai-Popovits József*: Román kultúrellet a magyar Erdélyben. Pécs, 1942, a Pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Kiebbiségi Intézetnek XV-ik kiadványa. 46—49 oldal.
- Pusztai-Popovits József*: Az erdélyi románok kulturális helyzete a bécsi döntés után. Pécsi Napló, 1942, április 16, 6 oldal.
- Pusztai-Popovits József*: Az erdélyi románok kulturális helyzete a bécsi döntés után. Pécsi Napló, 1942 április 16, 5 oldal.
- V. Oprea*: Victor Ilieșiu: Ogorul gândului. Viața Ilustrată, 1942, májusi szám, 30 oldal.
- Pusztai-Popovits József*: Az északerdélyi román líra a bécsi döntés után. Láthatár (Budapest) 1942, júniusi szám, 129—130 oldal.
- F. Păcurariu*: Comentarii critice: „Vászlind pe apele destinului” poeme de Iosif Morușan. Tribuna Ardealului 1942, augusztus 23, 2—3 oldal.
- Ștefan Purceleanu*: Marginalii la poezia lui Iosif Morușan (Vászlind pe apele destinului Săptămâna, 1942 október 4, 2 oldal).
- Tinu Bujor*: Pe marginea unei cărți. Tribuna Ardealului, 1942, december 3, 2 oldal.

Iosif Morușan: Rânduri pentru poetul tânăr. (Psalmii neliniștii; F. Păcurariu) Săptămâna, 1943, január 10, 2—3 oldal.

Iosif Morușan: Rânduri pentru poetul tânăr. Săptămâna, 1943, január 17, 2—3 oldal.

F. Păcurariu: Poezia și poezii tineri. Săptămâna, 1943, február 7, 2—3 oldal.

F. Păcurariu: Poezia și poezii tineri. Săptămâna, 1943, február 14, 2—3 oldal.

F. Păcurariu: Poezia și poezii tineri. Săptămâna, 1943, február 21, 2—3 oldal.

F. Păcurariu: Rugăciunile dorului, poeme. Tribuna Ardealului, 1943, március 17, 2 oldal.

S. Tura: Iosif Morușan: Rugăciunile dorului. Viața Ilustrată, 1943, áprilisi szám, 30—31 oldal.

Szöcs Lajos: Román irodalmi élet Északerdélyben. Termés (Kolozsvár), 1943. Tél. 135—140 oldal.

Premiu. Tribuna Ardealului, 1943, április 8, 2 oldal.

Victor Ilieșiu: Ion Cherejan: Plecare în cântec. Editura ERAN, 1943. Tribuna Ardealului, 1943, június 29, 2 és 5 oldal.

Eugenia Mureșanu: Ion Cherejan: Plecare în cântec. Viața Ilustrată, 1943, júliusi szám, 28—29 oldal.

Valentin Raus: Note. Titus Poienaru. Pagini de vers. Săptămâna, 1943, november 28, 2 oldal.

F. Păcurariu: Cronica literară. Titus Poienaru: Pagini de vers. Tribuna Ardealului, 1943, november 14, 2—3 oldal.

E. M.: Titus Poienaru: Pagini de vers. Viața Ilustrată, 1943, decemberi szám, 30—31 oldal.

Domokos Sámuel: Az északerdélyi új román irodalom. A román líra. Láthatár (Budapest), 1943 decemberi szám, 270—272 oldal.

A ROMÁN PRÓZA

- e. m.*: Din viața satului transilvănean. Viața Ilustrată, 1942, decemberi szám, 30 oldal.
- Iosif Pusztai-Popovits*: Producția de carte a minorității române din Transilvania de Nord în anul 1942. Circular Minoritar. (Pécs) 1. Martie 1942, 10—17 oldal.
- Viorel Oprea*: Iulian Chitta: Popasuri. Tribuna Ardealului, 1943 husvéti szám. IV. évfolyam, 747 sz. 10 oldal.
- Valentin Raus*: Eugenia Mureșanu: Invierea tariseului Eleazar. Viața Ilustrată, 1943, májusi szám 26—27 oldal.
- Eugenia Mureșanu*: Iulian Chitta: Popasuri. Viața Ilustrată, 1943, májusi szám, 27—29 oldal.
- Titus Poienaru*: O carte nouă. Iulian Chitta: Popasuri. Săptămâna, 1943 június 13, 2 oldal.
- Neculai Crișcanu*: Altă carte nouă. Săptămâna, 1943, július 4, 4 oldal.
- Eugenia Mureșanu*: Valentin Raus: Pe lângă păcat. Viața Ilustrată, 1943 júliusi szám 27—28 oldal.
- Eugenia Mureșanu*: Valentin Raus: Pe lângă păcat. Tribuna Ardealului, 1943, július 4, 2 oldal.
- F. Păcurariu*: „Pe lângă păcat”, nuvele de Valentin Raus. Tribuna Ardealului, 1943, augusztus 14, 2 oldal.
- Domokos Sámuel*: Az északerdélyi új román irodalom. — A román elbeszélő irodalom. Láthatár (Budapest), 1944, januári szám, 13—15 oldal.

**A lakarékossg íókét teremti, —
búzakölcsönben aranyat jelent!**

Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat . . .

A Láthatár 1942 februári számának homlokára tűzte (vezérelkek és mindenem más állásfoglalás kényszerű hiányában) Lukács evangéliumának 6. részéből a 31. verset: „És amint akarjátok, hogy az emberek veletek eszelekedjenek, ti is aképpen eszelekedjétek azokkal.” A Láthatár ezt a krisztusi parancsot azóta is nyilvánosan hordozza, szerkesztősége pedig a nemzetségi vagy kisebbségi kérdésben zsinórmértéknek tartja mind a saját, mind pedig minden más nemzet számára s a folyóiratot is ennek a szellemében írjuk és szerkesztjük, mint ahogy közel tízenkét esztendeje ennek szellemében írunk és eszelekedtünk.

A mi akkori, becsületesen magyar és mindenkor alázatosan, de öntudatosan krisztusi állásfoglalásunk igazolását olvasunk most a Református Élet január 8-án megjelent számának vezetőhelyén. A tekintélyes hetilap idézeteket közöl Ravasz László dr református püspök, felsőházi tagnak az elmúlt év december 15-én a felsőházban elmondott beszédéből. Ravasz László, annak okait keresvén, miért gyűlölnék oly sokan ben-

nünket, többek között a következőket mondotta:

„Aki a magyart még igazi lényege szerint ismerte meg, mindenki megszerette, mert meglátta jó tulajdonságait, rokonszenves voltát. Csak azok nem szeretik, akik erre a pillantásra nem tudtak eljutni és azért legalább a nemzeti vétségek közé sorozták minden olyan eszelekedet, amely az ilyen vélelmeket táplálni képes vagy alkalmas arra, hogy táplálja. Ezért tartom az újvidéki esetet Magyarország egyik legnagyobb csafavesztésének, mert ha ott olyan emberek pusztultak el, akik fegyveres lázadást, árulást szítottak, akik a magyar közhatalmat, katonát megtámadták, orvul rálöttek, gyilkolták, tudhatják, hogy semmiféle törvény előtt nem tarthatnak számot kegyelemre, de ha csak egyetlen ártatlan ember pusztult is el, ha azok között asszonyok, gyermekek és agok is vannak, akkor ennek a nemzetnek egyik legfontosabb kötelessége az, hogy akl hibás ezért, az lakoljon, mert nem lehet a nemzet kárával fizetni meg azt, ami egyes felelősen eszelekvő egyének hibája volt.”

Az északerdélyi román irodalom román mérlege az 1943. évről

A kolozsvári Tribuna újévi számában Anul literar (Irodalmi év) címen Muresanu Eugénia összefoglalta a román irodalomnak az 1943-ik évben elért eredményét. Megállapítja a cikkíró, hogy „az elmúlt évben a román irodalom a nagykorúság stádiumába lépett”. Megemlékezik az első irodalmi megnyilatkozásokról, a „kezdetleges és megalázó kalendáriummok korszakáról”. A naptárakat még ma is nagy szorgalommal állítják össze egyesek. Felsorolja az 1944-ik évre megjelent naptárakat: Calendarul creștinului de lege răsăriteană (A görögkeleti vallású keresztények naptára), kiadta a görögkeleti püspökség, Calendarul viața creștină (A keresztény élet kalendáriuma), összeállította Chindris László, Calendarul românesc (Román naptár), kiadta Hațieganu Emil, Calendarul școlarului (A tanulóifjúság naptára), kiadta Evușan János esperes, Almanachul plugarului (A földműves naptára), összeállította Sucu János püspökhelyettes, kiadta a kolozsvári Szövetkezettek központja.

Püspöki kiadványok címen 3 püspöki kiadványt említ meg: a görögkelelit Colan püspök, a görögkatolikus Hossu kolozsvári püspök és a nagyváradi görögkatolikus püspöki kiadványt Russu Sándor püspök adta ki. Felsorolja a püspökök munkatársait: Gal, Munteanu L., Muresanu Fl, Nicolescu Emil, Faur Augustin, Ciceu Tódor, Lemcaș Emilian, Georgescu János, Pop Demeter, Chișiu Simon és Pura Miklós tanárok.

Ezenkívül Colan püspök a Viața Ilustrată c. folyóiratot is vezeti a következő munkatársakkal: Păcurariu Ferenc, Hatos Romulusz, Cherejan János, Raus Bálint, Dragomir Koriolán, Anca Sándor, Pop Mihály, Chitta Julian, Poenaru Titusz.

Beszámol a Viața Ilustrată folyóirat által rendezett novella pályázatról és annak eredményéről. Az első díjat Pop Mihály: În robia muncii (A munka rabságában), a másodikat Muresanu Eugénia: Cealaltă viața a lui Hans Holl (Holl János másik élete), a harmadik díjat Chitta Julian: Meartea braconierului (Az orvvadász halála) című elbeszélése kapta. Ezekon kívül még többen részesültek dícséretben. Ma — írja a cikkíró — a Viața Ilustrată az egyetlen havi folyóirat, amely természetesen, de kötelezőleg is ez itteni irodalmi megnyilatkozások szószólója.

Megemlíti még a Tribuna Grai și suflet românesc (Román nyelv és írás című irodalmi rovatáról, melyet Dancuș György 6 hónapi távollétében Muresanu Florea tanár vezetett a következő munkatársakkal: Raus Bálint, Păcurariu F. Hatos Romulusz, Cherejan János, Pop Mihály és Anca Sándorral.

A beszercei Săptămâna c. hetilap, melyet Costan János szerkeszt, Sălaj de Cremene (Tűzkő oszlopok) címen vezet irodalmi rovatot. Munkatársai: Poenaru Titusz, akinek ez évben jelent meg a lap kiadásában Pagini de vers (Verslapok) című verskötete és Povestii nășăudene (Naszódi népmesék) c. mesegyűjteménye. Morușan Józsefnek Rugăciunile dorului (A vágy imádságai) címen adta ki a lap költeményeit.

Saját költségén adta ki elbeszéléseit Chitta Julian: Popasuri (Pihenő) címen.

Megemlékezik június 4—5 és 6-án tartott román könyvnapokról, melyet a kolozsvári görögkeleti egyházmegyei könyvesboltban tartottak meg, s amely — mint a cikkíró írja — a nemzeti összefogásnak volt a bizonyítéka.

Siremléket állítottak Dan Pál északerdélyi román írónak, kinek a kolozsvári temetőben van a sírja.

Végül a cikkíró az ERAN-nal foglalkozik (Editura românească Ardealului de Nord Északerdélyi román könyvkiadóvállalat), amely még egy évet sem töltött be. Vezetője Hațieganu Emil.

Az ERAN 1943-ban a következő könyveket adta ki: Muresanu Eugénia: Invierea Farizeului Eleazar (Eleazer farizeus feltámadása).

Raus Bálint: Pe lângă păcat (A bűn sodrában).

Cherejan János: Plecare în cântec (Elindulás dallal).

Képzőművészeti munkák:

Muresanu Eugénia: V. Constantinescu: XV linoleum metszet.
Sorban Raoul: Román festők kiállítása, 1943.

Zeneművek:

Turcanu György: Pe altarul sfânt A szent oltáron), térfikarra.

Sorban G.: Mai am un singur dor (Egy vágyam van).

Sorban C.: Hăis si cea (Csára és hojszra), ének-zongora.

Sorban G.: 5 jocuri românești (5 román tánc).

Bretan Miklós: Liniște (Csend), ének-zongora.

Bretan Miklós: Născătoare de Dumnezeu (Szüzanya).

Telia I.: Colinde (karácsonyi énekek) vegyeskarra.

Iuga Cl. Iustin: 4 cântece românești (4 román dal).

Coste Teofil: 12 colinzi de crăciun (12 karácsonyi ének).

E számadásból kitétnék, hogy az északerdélyi románság 1943-ban élénk irodalmi munkásságot fejtett ki.

Domokos Sámuel

Kivándorlótípusok

A megírandó magyar kivándorlástörténet egyik érdekes és tanulságos fejezete lenne az, amely a különböző *kivándorlótípusokkal* foglalkozna. Habár minden egyes kivándorló külön egyéniséget, önmagában is kerek egészen alkotó zárt egységet, személyiséget jelent, mégis egymáshoz hasonló egyedek sajátos jellegű típusokat alkotnak, amelyekkel foglalkoznunk kell.

Az a kérdés, hogy milyen típusú magyarokat találunk külföldön s ezek hogyan viszonylanak az elhagyott óhazához.

Szeretnék fölvezetni itt egy-két megfigyelést, amit hétévi braziliai tartózkodásom alatt az ottani magyarság széles rétegei között szereztem.

A főbb típusokat így foglalhatnám össze:

1. A jó magyar.

Tudnunk kell azt, hogy a Braziliába való tömeges magyar bevándorlás az 1922—24-es években indult meg. Leginkább a délvidéki jugoszláv és az erdélyi román megszállt területek jó magyarérzésű, vallásos lelkű, nemzethű, konzervatív földműves és iparos lakossága vándorolt ki, mert önérzete és szabadságszeretete nem tudta tovább elviselni az idegen uralmat. Ezt a tényét bizonyos büszkeséggel szokták fölemlíteni a braziliai magyarok, ha valaki netán a szemükre veti, hogy nem jó magyarok, mert nem áldoznak eléggé egyházi, kulturális vagy más egyéb közhasznú magyar ügyekre.

— En nem vagyok jó magyar?... Hiszen azért jöttem ide, mert otthon nem volt szabad magyarnak lennem!...

Bátran állíthatjuk tehát, hogy a braziliai magyar paraszt- és munkástömegek nagy százaléka ebbe a kedvező csoportba tartozik.

A kezdeti elhelyezkedési nehézségek a hihetetlen erőfeszítést kívánó őserdei honalapítás, földszerzés, a szokatlan természeti és éghajlati környezetbe való lassú alkalmazkodás, a termelési és értékesítési viszonyok megismerése, a sok csalódás és kiábrándulás; a nagy ipari városokban elhelyezkedett ipari munkások és iparosok, kereskedők részéről pedig: a brazil munkamódszer megismerése, az amerikai „tempo“, a szakadatlan rohanás, az éjt-napot egygyétevé robotolás, a nyelvismeret hiánya, illetve lassú elsajátítása, a hivatalos hatóságokkal való bajlódás, az ügykezelés lassúsága, a brazilokra (s általában a latinokra) annyira jellemző „van idő“, (tem tempo) ráérünk-lelki beállítottsága stb. mind olyan tényezők, amelyek akaratlanul is összehasonlításokra kényszerítették a braziliai magyarságot s ebből az összehasonlításból csaknem minden esetben az óhazai állapotok, a magyar életforma magasabbrendűsége került ki kedvezőbben.

Minél tovább marad külföldön a kivándorló, annál szebbnek, jobbnak és emberibbnek tartja az elhagyott óhazát. Ady fejlejtethetően sorai jutnak eszünkbe önkéntelenül (Magyarországra vonatkoztatva):

„Meg akarlak tartani téged,
Azért választom öröködül
A megszépítő messzeséget.“

Ez a „megszépítő messzeség-szemlélet“ a külföldi magyar lelkében élő valósággá válik s minél jobban peregnék az évek s minél inkább elhervadnak a visszatérés reményei, annál színesebb és gazdagabb lesz ez a fátvöl.

Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a braziliai magyarságot még nem veszítettük el, mert a húszéves külföldi élet még nem ölte ki belőle az óhazához való ragaszkodást. Ezt a réteget tehát meg lehetne mentenünk, ha idejében megvalósíthatnánk a *tömeges hazatelepítést*.

Miben nyilvánul meg a jó magyarság? Milyenfokú nemzeti öntudat él ebben a csoportban?

Ennek a csoportnak a tagjai azzal mutatják meg nemzeti öntudatukat, hogy *mindenhez ragaszkodnak, ami magyar érték*. Támogatják a magyar egyházi, kulturális és sportszervezeteket, anyagi tehetségükhöz mérten adakoznak nemcsak helyi, hanem sok esetben óhazai nemes ügyekre is.

(Árvízujtottak segélyezése, téli segélyakció stb.) Egymás között csak magyarul beszélnek s gyermekeiket magyar iskolába járatják. Fájón szemlélik azt, hogy gyermekek mégis milyen gyorsan elbrazilosodnak, előbb csak nyelvben, később gondolkodásban és életmódban is. Ebbe a rétegbe, tehát inkább csak az idősebb korosztályba lehet soroznunk, a kivándorolt ú. n. *honfoglaló nemzedéket*, a mai idősebb apákat és nagyapákat.

Regénybeillő téma lenne annak a nagy belső harcnak az irodalmi ábrázolása, amely az első nemzedék, tehát a jó magyarok és ezek lassan elbrazilosodó fiainak lelkében ezekben az években lezajlik. Valóban „apák és fiúk“ küzdelme ez, amely talán már nem is igen tart sokáig...

2. A hű egyháztag.

A braziliai magyar paraszt- és munkástömegek nagy átlaga éppentúgy nem él bensőséges vallás-egyházi élettel, mint hazai sorstársaik. Ennek több oka van, amelyet nem lehet egy rövid tanulmányban elintézni. Belső-lelki élettel nem lehet élni lelki-szellemi élmények nélkül. Már pelleg ezek a kivándorlók oly keserű élettapasztalatokon mentek keresztül, annyit csalódtak mindenben és mindenkiében s a sunyarú mindennapi robot annyida a földhöz köti őket, hogy onnan csak kivételes esetben tudnak fölemelkedni a szellemi síkra. Mégis találunk közöttük igen nagy számmal vallásos lelkű, hű egyháztagokat, akik az egyházközségeket fenntartják és támogatják, akik vasárnaponként istentiszteletekre járnak, magyar templomokat építenek, iskolákat, egyesületeket, kultúrházakat tartanak fenn és ebben az áldott tevékenységben megtalálták érvényesülési területüket és lelki egyensúlyukat. Megható látvány, amint egy ilyen áhítatban elmerült nagy magyar tömeg a sao-paulói Sao Bento bazilika hatalmas csarnokaiban, az anasztásiói, lapai magyar templomok szerény falai között, vagy a távoli Árpádfalva kiesiny közösségében az ének szárnyain fölemeli megtört szívét az Egek Urához...

A kolóniális életben láthatjuk igazán, milyen *rendkívüli magyarságmegtartó ereje van a vallásnak, az egyházi szervezeteinek*. A vallásos, hű egyháztag mindenkor jó magyar is: a két szemlélet szorosan összetartozik.

3. A közömbös magyar.

Nagy számmal találunk a kolóniában olyan magyarokat is, akik már nem érdeklődnek különösebben a magyar ügyek iránt. Ezek kiábrándultak mindenből s éppoly elégedetlenek az ottani viszonyokkal, mint voltak annak idején az itthoniakkal. Néha ugyan még megjelennek a nemzeti ünnepeken, de csak mint érdektelen szemlélők, nem mint tudatos résztvevők. Lelkiileg nem tudtak meggyökerezni az új hazában sem, s így aztán veti-dobálja őket az élet egyik munkahelyéről a másikra. Az egyházi és kulturális egyesületek munkájába nem tudnak bekapcsolódni, sőt, azokat sokszor lekicsinyítik. Hazátalanul lebegnek a nagy világban, mert mindentől elszakadtak. Nincs előttük cél és nem tudják, hová tartanak, kihez tartoznak. Nekik már minden mindegy. Keserű nemtörődomséggel morzsolják hátralévő napjaikat; unottan szórakoznak, isznak vagy kártyáznak, de semmiben sem találhatnak igazi örömet. Elrontották az életüket s nem tudják megegyezően újból kezdeni. Szomorú típus ez, gyakran találkozzunk vele külföldön.

4. A politikai menekült.

Az első világháború utáni politikai kelandozás, kísérleti lovagját is megtaláljuk a kolóniában. Meglepő, hogy mennyi tehetséges, jóindulatú, jószándékú, de politikailag tájékozatlan, illetve, iskolázatlan magyar van ezek között. Belesodródtak az eseményekbe s másképpen nem tudtak kilábalni belőlük, mint a kivándorlással. A sao-paulói Magyar Köztársasági Kör kebelében hosszú éveken át igen fejlett egyeleti életet teremtettek, nagyszikereű és magas színvonalú műkedvelő előadásokat rendeztek, nagyforgalmú kölesönkönyvtárt tartottak fenn s jórésziük később teljesen megváltozott s bekapcsolódott a nemzeti szellemű magyarmentő munkába. Így lettek hazai volj kommunisistákból Braziliában

egyleti és egyházközségi vezetők. Ez azonban elsősorban kiváló magyar papjainknak és tanítóinknak köszönhető, akik fáradhatatlanul, igazi missziós lélekkel küzdöttek s küzdenek ma is a kolónia megszervezése érdekében.

5. Az óhazai bűnöző.

Csekély számban találunk olyan magyarokat is, akik idehaza valamilyen kihágást, lopást, sikkasztást stb. követtek el s az igazságszolgáltatás elől külföldre menekültek. Ezek közül többen meggazdagodtak, teljesen lezárták a múltat, új életet kezdtek s ma rendes, becsületes, áldozatkész magatartásukkal általános megbecsülést szereztek maguknak. Vannak azonban közöttük olyanok is, akik időközben elkallódtak. Befogtak mindenbe, de semmi sem sikerült. Szélhámoskodtak, becsaptak mindenkit s a felelősség elől külföldre menekültek.

6. A magyar zsidó.

Kétféle zsidó van a kolóniában. Az egyik a jó magyar-
érzésű zsidó, aki mindenkor büszkén vállalja magát magyar-
nak s ezt áldozatokban, cselekedetekben is megmutatja. Gyermekével magyarul beszél, magyar egyesületekbe jár szórakozni, magyar irodalmat olvas, aki tehát a magyarságba beolvadoznak (asszimiláltak) tartja magát. A másik típus a *hontalan magyar zsidó*, aki teljesen elszakadt minden magyar gondolatától s csak önmagának, családjának, a vagyonszerzésnek, az egyéni érvényesülésnek, az élvezeteknek, egy felszínes és tartalmatlan hedonizmusnak él. Ez utóbbi típus aránylag kevés számú Braziliában.

7. A hazavágyó magyar.

Végül megemlíjük a braziliai magyarság legnépesebb csoportját, amelybe a *hazavágyó magyarok* tartoznak. Bárán állítjuk, hogy a 80.000 főre becsült braziliai nagy ma-

gyar tömeg kétharmada ebbe a csoportba sorozható. Ezek előtt csak egy cél lebeg: *mégegyszer hazamenni!*

Csalódtak a külföldi életben, túlsokot harcoltak és kísérlezték, mégsem tudtak „Amerikát csinálni”, azaz meggazdagodni, nem tudtak meggyökerezni az idegen talajban. Lelkükben örök tudathasadás keletkezett, mely lassan elemésztí őket. Csak testük él Braziliában, szívük igazán csak Magyarországon tudna végleg megpihenni, vagy talán már ott sem. Sokan közülük már csak azért is hazajönnek, hogy itthon pihenjenek meg az elhagyott temetőben. Így működik a külföldi magyar lelkében a *hazavágy*, amely a legmélyebb emberi fájdalom, mert nincs rá orvoslás és narkotikum.

Természetesen, még több ilyen kívándorlótípus állíthatnánk össze. Jelen alkalommal azonban csak az volt a célunk, hogy a hazai olvasóval elképzeltesük azt a sajátos beállítottságú lelki magatartást, amely a különböző típusokat jellemzi és meghatározza. Reménytelen volna az a kísérlet, amely az egyes típusok mennyiségi százalékarányát próbálná felfejteni és ábrázolni, mert itt csak hozzávetőleges becslés lehet számolnunk. Így azt mondhatjuk, hogy a braziliai magyarság kétharmada az első, második és hetedik típusba tartozik, míg a főlázolt többi típus a harmadik harmadot alkotja.

A braziliai magyarságot tehát nagy tömegeiben még haza lehetne telepíteniük, mert ehhez a visszavándorlásnál oly fontos szerepet játszó lelki tényező, a hazavágyakozás, nem hiányzik. Az aztán egészen más kérdés, hogy a hazatelepítést milyen módon, milyen eszközökkel és körülményekkel kellene megvalósítanunk. De már azzal is nagy szolgálót teszünk az ügynek, ha állandóan foglalkozunk vele s nem engedjük iránta az érdeklődést lelohadni.

Kordás Ferenc

K Ö N Y V S Z E M L E

BISZTRAY GYULA: IRÓ ÉS NEMZET. Tanulmányok. — Révai kiadása, Budapest, 1943.

Bisztray Gyula hűsz kiemelkedő tanulmányát gyűjtötte össze ebben a kötetben s ez a hűsz tanulmány így egy csokorba fűzve azt bizonyítja, hogy szerzőjük tág érdeklődése lankadatlan figyelemmel és igen mély igazságszeretettel kíséri a magyar irodalom ágashogás kérdéseit. Minyárt eisz tanulmányában irodalomszociológiai kérdést tárgyal s van bátorsága szembenézni a kérdés lényegével s nyers igazságot mondani írók és társadalom felé is. Az írónak bizony sokszor küzdenie kell a korról, melyben él, nem pedig „*hasmánt ráfeküdni a kor szennyesen áradó vizeire*”, a társadalmat pedig bizony rá keli nevelni a szellemi értékek tisztelésére, nem pedig az írók kell beszervezni a társadalomba. Manapság ritka őszinteség, amit Bisztraynál találunk, de ez az őszinteség fesztelenül végigkíséri minden írását s úgy kívülről a sorok közül, mint a jól megfent penge éle. De ép ez teszi különösen értékessé és egyénivé ezeket a tanulmányokat.

Ez az írói tiszta magatartás délecegekedik elénk az *Apácai Csere János*-ról írott tanulmányból s ebben gyönyörködhetünk a nagyenyedi Helikonról, az enyedi kollégiumról írott cikkben is. Ennek a tanulmányának különös és fájdalmas időszerűsége az, hogy a román kormány ép mostanában csukatta be ennek az ősi magyar református kollégiumnak a kapuit, nem épen azt bizonyítva, mintha ezzel a cselekedetével az új és most kialakuló Európa kultúráját támasztaná alá. Hogy ez elmúlt századok folyamán mit adott a

magyenyedi kollégium a magyarságnak s mit az európai kultúrának, fényesen világlik ki ebből a tanulmányból s annál méltóbb sötét árnyékba borítja azokat, akik ez ellen az ősi erdélyi Helikon ellen Európa- és kultúraellenes merényletet követtek el.

A mi szempontunkból különösen figyelemreméltó még a tanulmányok sorában a *Táj és irodalom* c. cikk. Bevezetőben rámutat arra, milyen fontos feladat kisebb majd nagyobb tájegységek szerint megrajzolni irodalmi műveltségünk alakulásának képét, keresni a politikai és társadalmi, gazdasági és szellemi fejlődés különös hatásait s a részleteket beilleszteni a hazai fejlődés kereteibe. Egy délerdélyi kisvárost vesz példának, *Fogarast*. Gondosan kikutatja a magyar történelem és művelődés, a magyar irodalom fogarasi kapcsolatait s tanulmánya végén felbukkan a nemzetiségi kérdés. *Bárd Miklós*, *Babits Mihály* kerülnek szembe Fogarason ezzel a kérdéssel s helyezkednek ösztönösen védekező magatartásba, de nem sokkal később táj és irodalom kapcsolata ezen a földön megszakad. A jövő azonban — fejezi be tanulmányát Bisztray — nemcsak a jelenből: a múltból is szövedik.

Az *„Írók az Unióért”* c. tanulmányában a „két haza” egyesülésének küzdelmeiről ír s kifejti, mit tettek az írók ezért az egyesülésért s hogyan tükröződött vissza az unió vágya a magyar írók munkáiban. Ez az egyesülés az utóbbi évszázadban három kiemelkedő esztendőben történt meg, 48-ban, aztán 67-ben és végül (legalább az északi Erdélyt illetően) 1940-ben. Mindhárom évben a tanúságokat is le kell von-

ni. Az irodalomnak nemcsak az egyesülésért kellene küzdeni, hanem a történelmi lecke helyes megtanulásáért és az elért eredmény megtartásáért is. Szeretnénk hinni, hogy a magyar irodalom legkiválóbb művelői a legutóbbi nehéz sors tanulságait igyekeznek a köztudatba átvinni és a magyar közvélemény előtt reális és becsületesen megvilágítják, mit kell tanulnia a legutóbbi közel negyedszázad tragédiájából. Erről akár külön tanulmányt is írhatna a szerző.

Madách Imréről és *Az ember tragédiájáról* főleg az érdekel bennünket, mit jelentett a Tragédia nemcsak a nagy világunk, Európának, hanem a hozzánk közel eső, de eddig sajnálatosan figyelmen kívül hagyott *„Dunaeurópának”*, a velünk egy földön élő és környező népeknek. Ebből a szempontból bizony kissé szomorúan vesszük tudomásul a tanulmányból, hogy Madách sokkal nagyobb visszhangra talált a távolabbi Európában, mint szomszédunkban. Románra lefordították ugyan a Tragédiát, de előadásról nem tudunk, maga Bisztray sem említi azonban, hogy szerb nyelvre például háromszor is lefordították a Tragédiát, de előadására, sajnos, még nem került sor. Nekünk magyaroknak kellene gondoskodnunk arról, hogy a Tragédiát (s emellett többi klasszikus magyar íróinkat is) minél bensőségesebben megismertessük a szomszédos és a rokon népekkel. (Nem tudunk például a Tragédia bolgár fordításáról, holott a bolgárokkal kulturális egyezményünk van.)

A címkörségről a magyar könyvkiadásról, az olvasás művészetéről és a haladó kritikáról is vannak megszívlelendő fel-

jegyzései Bisztray Gyulának s ezeket a cikkeit is a hajlíthatatlan igazságszeretet és egyben igazmondás jellemzik, akár csak többi tanulmányát. Az olvasó úgy érzi, hogy a megvesztegethetetlenül tiszta magyar irodalommal kerül szembe ezeken a lapokon, azzal a magyar irodalommal, amelynek gyökerei Pázmányig, Zrínyi-ig, Mikés Kelemenig, Petőfi-ig vagy Eötvös-ig, Széchenyiig nyúlnak vissza. A legszebb hagyományok élnek fel ezekben a tanulmányokban s biztosítanak bennünket a magyar jövőről

Csuka Zoltán

TÖRÖK PÁL: MACYARORSZÁG TÖRTÉNETE. Franklin-Társulat kiadása, Budapest, 1943.

Egy ország történetét terjedelmes kötetekben is meg lehet semmitmondóan írni, viszont egy kis kézikönyv több új szempontot, meglátást tartalmazhat, mint vastkos kötetek sorozata. Ez az első gondolatunk, amikor Török Pál történetkönyvét olvassuk Magyarországról. A szerző nemcsak a legutóbbi évtizedekben oly széles körben elismert szellemtörténet alapján pergeti le előttünk ezer év eseményeit, de emellett egészen a mai ember szemével gazdaságilag, geopolitikailag és a nemzeti-ségi kérdés szempontjából is látja a hazánk történetét. S ami különösen feljegyzésre méltó: Török Pál a szenvedélyes igazságkeresés vezérlő műve megírásánál s ebből a szempontból semmilyen irányban sem tesz engedményt; sem a sovíniszta elfogultságnak, sem pedig a közvélemény divatos tisztavirágéletű felfogásainak. A kereszténység felvételének leírásánál sem a régi romantikus látásmód vezet, hanem pontosan meglátja s megláttatja azt is, milyen erőszakos eszközöket is kellett alkalmazni a pogány magyarok hitének megtörésénél s észreveszi azt is, micsoda ellentét volt Szent István kereszténysége és a kegyetlenségek között, melyekkel a krisztusi hitet sokszor terjesztették. Pontosabban látja, milyen mozaikszerűen tevődik össze a kialakuló ország s mégis milyen belső összetartó ereje van a magyar királyság épületének, amely minden mozaikszerűség mellett is „sziklaszilárdan szökött magasba a bámoló Európa szeméi előtt”. Érzelmet, mit jelentett a törökidő és a kuruc-labanc háborúk dúlásai után a nagyszámú idegen beköltözése a magyar területre s milyen csodaszzerű volt annyi ellenséges, a magyar nemzet és országa ellen elkövetett cselekedet után a magyarság regenerálódása. Elfogultság nélkül ismerteti a nemzeti-ségi kérdés kialakulását s ugyanúgy elfogultság nélkül, a tiszta igazság szenvedélyes keresésével ismerteti az ország társadalmi kérdéseit, a zsidókérdésről, a liberalizmusról vallott tiszta és minden idegen befolyástól mentesen magyar nemzetszemléletét. Tiszta és becsületesen magyar történetet ír Török Pál, elfogulatlan és manapság szinte csodaszámba menő írást, amely nem tör népszerűségre, nem hajhássza sem a jobb, sem a baloldal elismerését, egyedül a történelmi igazság és a nemzet mindenek felett álló örök érdeke vezette tollát. Végzavában aztán egészen meglepően összegezi felfogását, a művészetek által jelölt irányok összeegyeztethetők a nemzetek szabadság, vágyával. Az emberiség részére a mai szörnyű összeütközés célja: haladás a szabadság öntudatában. Magyarország tekintetében pedig a művészet felelete a

következő: „Legyünk hívek a magyar (zenei) biblia három testamentumához és keressük meg a magyar nép egészséges ösztönének azt az irányát, amelyben a magyar hagyomány harmonikusan egyesülhet a világ legnagyobb eszményeivel.”

Csuka Zoltán

A MAGYAR LELEK SZOLGÁLATÁBAN (A Széchenyi Magyar Kultur Egyesület érsekújvári csoportjának évkönyve, 1942-43, szerkesztette: Vas Károly. — Bpest, 1943)

Az évkönyv künön tanulmányok gyűjteménye. (Ezek a tanulmányok Gunda Béla: Társadalom és gazdaság lényezők szerepe a magyar népművészet alakulásában és Kenyeres Imre: Jegyzetek az ifjúsági irodalomról c. tanulmányának kivételével a SzMKE érsekújvári csoportja 1942-43. évi szabadegyetemén is elhangzottak.) A tanulmányok között több nemzeti-ségi-néprajzi vonatkozású tanulmány van, amelyek különbözőképpen számot tarthatnak a Láthatár olvasóinak érdeklődésére. Szöke Béla: Ujvári Krónika című hangulatos cikkében Érsekújvár népességének kialakulását írja le. Érsekújvár keletkezése a XVI. század közepétől fogva a XVII. század végéig viszonylagos időtelt vár építésére vezethető vissza, s. l. Ajdonképpen az 1577. esztendőre, a „második Ujvár” építésének idejére. — A XVII. század első felében a szlovákok csak mint időszakos munkások éltek a városban; beszivárgásuk a környékbeli falvakból csak a török uralom alól való felszabadítása után, a XVII. század végén indult meg. 1700-ban Kollonich összeíratta Érsekújvár lakosságát s az összeírás 138 magyar, 58 szlovák, 30 német s néhány egyéb nemzeti-ségi családot talált a városban. Az 1820. évi népszámlálás bizonyos eltolódást mutat az előző összeírásokkal szemben, csekély mértékben a németek, nagyobb mértékben a szlovákok javára, kétségtelenül a betelepülő német és szlovák iparosok s az adalkodók révén. A XVIII. század közepére az érsekújvári magyarok és szlovákok száma kiegyenlítődik. A XVIII. sz. végéig zsidó nem élt a városban. A német családok a mai napig teljesen megmagyarosodtak. — A város szellemisége mindig magyar volt és a „sok beszivárgott idegen vérrel szembe is győzött a magyarság életerejére.” A cikk írója néhány szóval megemlíti az újvári tízeseket s másutt a tízedekeket. Szívesen olvastunk volna a krónikában az újvári tízes szervezetekről is, — ha ez egyáltalában mint említésre érdemes társadalmi szervezet létezett a városban — s úgy véjük, hogy ennek a szervezetnek részletesebb ismertetése nagyon is helyillett volna a krónikába. — Knežsa István: „A Nyitra-Zsitva vidék nemzeti-ségi viszonyainak történetéből” című értekezésében bevezettképpen valamely vidék néprajzi viszonyainak régebbi korszakokra vonatkozó vizsgálatára rövid módszeres utasítást ad, majd a régészeti leletek, telepítéstörténeti, nyelvtudományi és telepítésföldrajzi adatok egybevetésével bizonyítja, hogy a honfoglaló magyarság a Nyitra-Vág környékén elterülő sík vidéket a hegyekig megszállta, a folyók völgyében pedig milyen északra is behatolt. A helynevek tanúsága szerint a Galgóc-Nyitra (város) vonalától északra elterülő vidék a XI. században magyar-szláv, míg az ettől a vonaltól délre elterülő föld csaknem teljesen magyar lakosságú volt. Bizonyos, hogy a tárljárás következtében a szlovák lakosság

déli irányba némi területnyereségre tett szert, mert a tatárok inkább a sík vidékeket pusztították, a hegyekben lakó szlovákokat pedig megkímélte a sárga vihar. — A XV. századtól fogva a családnevek adnak felvilágosítást a Nyitra-Zsitva vidékének nemzeti-ségi viszonyaira. A családnevekből (személynevekből) arra következtethetünk, hogy a Vág-Nyitra-Zsitva-Garam vidékének lakossága a mostani nyelvhatáron jóval túl is túlyomó többségben magyar volt. — A XVIII. században a Nyitra-Zsitva között nagy szlovák nyelvterület ékelődött bele az eddig magyar nyelvterületbe s nagyjában a mai nemzeti-ségi kép alakult ki. Erről a folyamatról a XVIII. századból való összeírások adnak jelentést. A szlovákság délre vonulása számára a főként a magyar népességet irtó török, felszabadító-, majd a kuruc-háborúk készítették helyet, amelynek benépesítését tervszerű telepítések segítették elő. — Dr. Tamás Lajos: Erdély és a románizmus című értekezésében a román nép és nyelv keletkezésének kérdésével, a dákoróman-elmélet tudományos hitelével, illetőleg a románságnak a dáciai római uralom idejétől fogva tartó erdélyi helybenlakásával (a történelmi kontinuitással) foglalkozik. A künön cikk előjáróban leszögezi, hogy a román nép és nyelv keletkezésének — „a román nemzeti történetírás e rendkívül fontos kérdésének” — tisztázásához éppen a román tudományos vizsgálódás járul hozzá legkevésbé, majd tárgyilagos bírálat alá veszi a román nemzeti misztika hitvallásának: a dákoróman-elméletnek érveit és ellenérveit. Igazolt történelmi adatokkal bizonyítja a szerző az u. n. dákorómai keverékép Dáciában való kialakulása feltételeinek teljes hiányosságát, a dáciai lalinság megmaradásának képtelenségét, főként nyelvtudományi adatokra támaszkodva pedig meggyőzően adja elő a román nyelv és nép kialakulásának balkáni vonatkozásait, az os-oláhság trák-ilir, illetőleg albán kapcsolatát, nevezetesen az ősi oláhság s az osaláhság egykori együttélésének (szimbiozis) történelmi hátterét, majd a vlaho-szláv kapcsolatok érintése után ismerteti az oláhság észak felé húzódásának történetét, amely a XIII. század folyamán ment végbe. — A nemzeti-ségi statisztika módszerei és megbízhatósága c. cikk (Rónai András előadásának kivonata) rámutat a nemzeti-ség meghatározásának nehézségeire, majd megállapítja, hogy a nemzeti-ség kimutatására szolgáló módszerek között a magyar eljárások biztosítják a statisztikai felvétel és értékelés tárgyilagosságát; a bonyolult külföldi módszerekkel szemben a régebbi magyar eljárás az anyanyelvet, az újabb népszámlálási módszer pedig az anyanyelv és a nemzeti-ség külön bevallását tekinti döntőnek a nemzeti-ség megállapításánál. A cikk második fele a nemzeti-ség térképes ábrázolásáról szól s rámutat a Kárpát-medence néprajzi térképezésének különleges nehézségeire. (Tudomásunk szerint szakirodalmunk mind a mai napig nélkülözi a nemzeti-ségi térképezés módszereinek kritikai feldolgozását.)

Az ismertetett tanulmányokon kívüli még a következő értekezéseket találjuk az évkönyvben: Kálmán Béla: A Nyitra-Zsitva-vidék földje és népe (a tanulmány nemzeti-ségi vonatkozású anyaga nagyban megegyezik Knežsa István ismertetett tanulmányának anyagával), Kenessey Kál-

mán: *A magyar nép természeti és lelki képe.* Kálmán Béla: *Reguly Antal emlékezete.* Sulán Béla: *Kőrösi Csoma Sándor; Balogh Ferenc: A feketeipar és Vas Károly: A magyar társadalomszervezés problémái.* — A tanulmányokat — Hankiss János államtitkár bevezető sorai után — a szerkesztő: *A magyar lélek egysége felé* c. címmel kedése előzi meg. — Az izléses könyv utolsó lapjain a Sz. M. K. E. Kis-Álfordító Intézetéről szóló tájékoztatást olvashatjuk.

Dr. Mindszenti Béla

TETTEK — TERVEK. *A Kállay-kormány munkássága és politikája.* (1942. okt. 1.—1943. szept. 30. Stádium-kiadás.)

A magyar kormányzat egyéves munkásságát és változatlan politikai irányvonalát jellemzi a kis könyv. Minden idők legnagyobb küzdelmében élünk, amikor egy rosszul tett lépés vagy csak egy rosszul fogalmazott szó is olyan szerencsétlenséget zúdíthat sokat szenvedett országunkra, hogy évtizedek múlva sem hozhatnók azt helyre. Ma nem lehet „egyéni” külpolitikát folytatni, ezt hozzá kell szabni a mai idők zivatarához s ebben heroikus munkát végez a magyar kormányzat. Csak a nemrég mult napokban ismerte el a semleges országok közvéleménye, hogy Magyarország a kismemzetek szószólója. S ez az ismerés szól mind Kállay Miklós miniszterelnök bölcs vezetése alatt működő kormányzat munkájának, mind magának a miniszterelnöknek világosan kifejtett és az eseményeket jól megvilágító beszédeinek. Hogy mit végzett a magyar kormány egy év aiat, erre elegendő, ha csak arra utalunk, hogy az előirányzott munkából a végrehajtottak címet is hasábkot tenne ki. Csak a végrehajtott tettek felsorolása százhuszonegy oldalt tesz ki. Ebben a legfontosabbak a magyar kül- és belpolitikai események, külpolitikánk, a magyar honvédség fejlesztéséért végzett munka, az általános gazdaságpolitika, közellátás és árpolitika, belügyi és szociális vonatkozású intézkedések, a magyar művelődésért tett intézkedések, a nemzetvédelmi propaganda és a fontosabb igazságügyi érdekekért hozott rendeletek. Amilyen szép és gazdag az a munka, amit egy év alatt elvégeztek, ugyanolyan terjedelmes, ha nem több, ami a jövőévi tervezetben van előirányozva. Az idő nagyon nehéz, de nem kétséges, hogy az elkövetkező még nehezebb lesz, legalább is átmenetileg, ha rövid időre is, sokkal nehezebb lesz a mainál és erre már előre készül a magyar kormányzat. Ha a mostani egység megmarad, akkor simán, zökkenőmentesen megy majd minden a maga útján. Ebben bízhatunk a miniszterelnök elmondott beszéde nyomán is, amelyet a képviselőházban 1943 november 12-én mondott: „... Törhetetlen hittel és elhatározással állók a poszton, ahová nemzetem sorsa kijelölt. Munkatársakat hívok és keresek, sokat, sokakat, az egész nemzetet. Munkatársaimmá avatom azokat, akik bíznak bennem, akik követnek, de azokat is, akik bírálják. Mindenki annyit ér és számít nekem, amennyit országunknak ad. És mert sokan vagyunk, akik így gondolkoznak, bátran kiálthatom itthon és a világba, hogy meghallják: ez a nemzet magyarságában, nemzeti érzésében soha ilyen egységes, ilyen nagy nem volt! Ezért bízom és kérek bizalmat.”

Ezekkel a szavakkal zárul a kis kék

könyv, amely bepillantást enged abba a nagy munkába, amit ezekben a nehéz időkben a magyar kormány végez és bizalmat ad a jövőre, hogy sorsunk vezetése a legilletékesebb kezekben van.

Bihart Sándor

NAGY-KELET-ÁZSIA (DAI-TO-A).

Néhány évtizeddel ezelőtt még csak nagyon keveset tudott az európai művelt ember is Japánról. Azeelőtt, hogy az oroszokat oly döntően megverte 1904—5-ben, bizony alig merre volna mégcsak gondolni is valaki, hogy a távol kelet e parányi szigetnépe valaha is bele tudjon és bele merjen szólni az európai népek, — sőt mondhatnók, az egész világ történetébe. Akkor még nagyon téves fogalmaink voltak Japánról és ezek a téves fogalmak még ma is el vannak terjedve. — Ezeknek a téves fogalmaknak a szétosztatását, a helyes és tisztánlátást, a való megismerését hivatott előmozdítani, fejleszteni és kibővíteni az az igazán hézagpótló és tartalmas könyv, mely dr. vitéz Nagy Iván miniszteri tanácsos, egyet. m. tanár, mint a Magyar—Nippon Társaság alelnöke szerkesztésében most megjelent, melyhez Hankiss János államtitkár írt előszót. A tíz ívet kitevő kötet minden sora aapos ismeretét ad Japánról minden vonatkozásban. Japán és általában a Távol-Kelet kiváló ismerőinek és tudósainak tollából. Mingyárt előjárójában dr. hollósi Somogyi József ismerteti a kötet igényegét, magyarázza meg a címet, a Nagy—Kelet—Ázsia kifejezést. Ez nem valami földrajzi egységet jelent, hanem Japánnak azt a törekvését nevezi Nagy—Kelet—Ázsiának, amellyel a sárga népek felszabadítását, valamint egységes politikai és gazdasági rendszerbe való tömörítését tűzte ki célul. Eddig ugyanis ezek a népek angol-szász és holland gyarmatbirodalmakban éltek. — A kialakítandó Nagykelet-Ázsiában minden ország és minden nép maga intézi sorsát és nem idegen hatalmak, hanem saját érdeke szerint. Ennek pedig fő-kelléke, hogy minden ország természeti erőforrásainak az ország népe lássa a hasznát, ne pedig Európa és Amerika nagyiparos országa. Japán tehát ezt a Nagykelet-Ázsiát u. n. „közös jóléti területnek” tekinti. Japánnak ez a szervezése három területre terjed ki: népnevelés, népességi politika és gazdasági politika. — Magnino Leo római egyetemi tanár Japán fejlődésével, annak régi és mai problémáival, a japán gyarmatosítással, gazdasági és politikai életrrel, majd Japán jövőjével foglalkozik. — Dr. Suga Hiroo, a budapesti tudományegyetem lektora a japán és a Nyugat irodalma között von párhuzamot. — Dr. Mezey István ügyvéd, a tokiói Senshu egyetem th. tanára, a Magyar—Nippon Társaság ügyvezető alelnöke, kit hátran nevezteünk egyik kitéző japánológusunknak, shintoizmusról és a budhizmusról, továbbá a keresztény hit elterjedéséről ír a legnagyobb szakavatottsággal. A shinto egy mitológián alapuló életszemlélet, mely szerint a világegyetemi a mennyei lélek isteni útja. A shinto szemlélet alapján a természetben minden lélek, mely nélkül semmiféle anyagi létet sem lehet elképzelni. A budhizmus oly bölcséleti irány, amely nem ismeri a személyes Isten fogalmát, annak kinyilatkoztatását, a megváltást. — Japánban az evangéliumi kereszténység története 1864-ben kezdődik. Ekkor tért ugyanis át az

első japán az evangéliumi keresztényen hitre. A modern japán alkotmány különben a japán állampolgároknak korlátlan vallásszabadságot biztosít. — Dr. felvinczi Takáts Zoltán egyet. tanár Japán művészetéről ír bővebb ismeretést. Dr. Ligeti Lajos egyet. tanár azokról a magyar kutatókról ír, akik a magyarság ázsiai eredete rejtjelmes titkának csalogató délibáb-jával hívogatták a messzi Ázsia ismeretlen tájaira a lelkes magyar kutatókat. Ezek voltak a nagy székeley diák, Kőrösi Csoma Sándor, Vámbéry Ármin, Berzenyey László, Széchenyi Béla gróf (a legnagyobb magyarnak a fia), stb. — Vitéz Német Lajos ny. vezérőrnagy Japán katonai helyzetét ismerteti szakavatott tollal. — Dr. vitéz Nagy Iván, a kötet szerkesztője a magyar—japán kapcsolatokról ír terjedelmes és minden vonatkozásban tanulságos cikket. Megemlíti Jelky Andrást, ki az első magyar ember volt, aki Japánban megfordult, Benyovszky Mórj gróf is eljutott ismeretes kalandozásai közepette a „felkelő nap országába”. Majd a magyar kutatókról és utazókról emlékezik meg a szerző. Elsőnek említi csikátpolczai Xántus János természetudóst, aki — mint a Nemzeti Múzeum igazgatója — 1869-ben járt a Távol-Keleten a Páriszban született magyar honfitársával, Szemere Attilával amely útjukról gazdag gyűjteményei tértek haza. Megemlíti még Vay Péter gróft Széchenyi Béla gróft, Hopp Ferencet, Lóczy Lajost és még számos jeles hazánkfiát. Megtudjuk vitéz Nagy Iván dr. aapos ismertetéséből azt is, hogy Japánban magyarbarát egyetek vannak, ahol a magyarok és japánok tudományos, művészeti és kulturális vonatkozásban ismeretlik meg egymást hazájukkal. A kötetet több japán vonatkozású illusztráció díszli.

Doma János

HORVÁTH ISTVÁN: AZ EN VÁNDOR-LÁSOM. Versek. Erdélyi Szépművés Céh kiadása, Kolozsvár, 1943.

Egy kis délerdélyi faluból menekül el Horváth István s verseiben ezt a kis délerdélyi falut álmódja vissza, ez üzen utána. De nem az irredeanta hamis romantikája él ezekben a versekben, hanem egy tiszta és egyszerű magyar lélek kristályosan egyszerű vallomása, ugyanaz az üdeség és tiszta légtör, mint amelyet a népmesékben találunk. A lelkéből felszakadó fájdalom nem gyűlölködés, hanem annak a fájdalomnak közvetlen leszármazottja, amely hajdan a kuruc bujdosók lelkéből fakadt, arra a tiszta forrásra ismerünk benne, amely a bujdosó énekeket táplálta egykoron. A szülőföldből fakadt és a szülőföldből elszakadni soha nem tudó férfi éneklj el itt dalait, amelyek úgy születnek meg, mint egykor az igaz népdalok, keresetlenül, tisztán s ép ezért üdén és tiszta csengéssel. Horváth István világos szemmel látja kegyetlen világunkat, sőt egyes verseiben úgy tetszik, nemcsak megérti, de túlságosan el is fogadja ezt a kegyetlenséget, már-már helyben is hagyja, de aztán másutt annál világosabban lép előnk a kegyetlenséget ellen tiltakozó örök költő és örök ember magatartása, az a magatartás, amely a magyar föld fiát mindenkor jellemelte: lovagias és a kegyetlenség ellen lázadó:

„Bár csak ja lettem volna,
Ha már lennem kellett,
Állnék némán és vakon
Többi társam mellett”

Igy dalol a költő, látván e világ sok kegyetlenségét és nyomorúságát. Köszönet c. versében is igen egyszerűen és érthető szavakkal mondja el felfogását az emberi hátlanságról és kegyetlenségről. Az összemoltott ló lerokadott s égnek tárta lábait, tovább már nem tudja húzni a terhet.

„Kocsija nem volt mellette.
Más húzza tovább helyette.
A kocsí nem hal meg soha.
Mások viszik tova.

Gazdája állott és nézte.
— Jó, há ló volt, kár értel

S köszönetképen fejberugta;
Ahogy csak tudta'...

Mennyi elfojtott és kirobbanó keserűség és igazságérzet van ebben a kis versben, mintha csak Petőfi Sándort hallanók, Petőfit s vele a magyar nép legigazabó lelkét. Ez a nemes és büszkén lázadó hang jellemzi bujdosó verseit is. „Otthon rabok, itt bujdosók, mind a két feől utolsók” — sóhajtja s látja realisan a viágot, de hisz abban, hogy Erdély öszentő és majd csak leomlik a bánatfal.

Olyan ez a kötet, mint egy tiszta, egyszerű mezej virágcsokor. A Szépművés Céh jól tette, hogy kiadta Horváth István verseit.
Csuka Zoltán

FOLYÓÍRATSZEMLE

HITEL. nemzetpolitikai szemle. (Kolozsvár, 1943.)

Guth Kálmán: A nem-magyar népelemek helyzete középkori társadalmunkban. Tizenháromoldalas nagy tanulmányban gazdag irodalmat dolgozott fel az író, hogy ezt a kérdést minél világosabban hozza elénk. A XVIII. században felkapott nemzeti érzés egészen új helyzetet teremtett az egyes nemzetek egymáshoz való viszonyában. Nem csoda tehát, ha mindazok, aki e viszonyt vizsgálták, egészen a legutolsó évtizedekig alig-alig nyúltak vissza régebbi időkbe; természetesen tartották, hogy a nemzeti öntudat és érzés kialakulása előtt a népek közti viszony sem igen lehetett kérdés tárgya. Most, hogy a jelen és közeljövőben születendő Új-Európában elsőrendű kérdéssé tolt a nemzetiségi viszony fennállása az uralkodó nemzettel szemben, hát érdemes visszapillantást vetni a letűnt századokra. A tanulmányíró itt mélyed a tudós tárgyias szemével történelmünk kezdetéig és figyelmünket megfogva vezet rá, hogy „a magyarság finn-ugor és türk törzsek egyesüléséből keletkezett, s műveltség, politikai irányítás szerkezete? Ha tehát azt akarjuk meg tudni: milyen magatartást tanusított a magyarság a közéje települt idegen néptörzsekkel szemben, azt kell megvizsgálnunk: hogyan kezelték a türk népek a hatalmuk alá került népeket?” A feltárt adatok gazdagsága bizonyított. Bizonyított a magyarság humánus felfogása, az egymás mellett, egymással sorsközösségben élő népek egyenrangúsága fölött. „Mіндеzekből pedig világosan következik: a magyarság nemcsak, hogy nem nyomta el a közéjük települt nem-magyar néptörzseket, mai szóhasználattal nemzetiségeket, hanem teljes jogú részekként illesztette őket bele társadalmi szervezetébe.” Ebből pedig az következik, hogy hazánknak nemcsak a jelenben, de a történelmi távlatú múltban sem volt nemzetiségi elnyomás.

Ugyanebben a számban olvassuk Bálint Béla tollából „Vendek a Muravidéken” c. cikkét. A mindössze 70 ezer lelket számláló vendég eredetét tárgyalja cikkében az író. A vendek országunk délnyugati részén laknak s bár nyelvük a szlovénnel legközelebbi rokon, érzésben mégis inkább a magyar szellem hordozóivá vállak. A szlovén propaganda igyekezett eltántorítani őket ettől a hűségtől, azonban többször

tanulmányt adtak ragaszkodásuknak, különösen Amerikában, főként Betlehembe kitelepült vendég tett bizonyosságot erős magyar érzése mellett, mikor a béketárgyalások idején többször tett diplomáciai lépéseket a Muravidék magyar fennhatóság alatt való maradásá érdekében. A magyar és vend között nincs is semmiféle ellentét faji jelleg, a vendek nagyon közel állnak a magyarsághoz. Az összeházasodás pedig oly nagymérvű, hogy ma már alig van vend család, amelynek például magyarnevű apa, anya vagy nagyszülő ne fordulna elő. A vendég tehát megőrizte régi vonzódását a magyarsághoz.

KÁRPÁTMEDENCÉ. — (Budapest, 1943. decemberi száma.)

Piláthy György: Asszimiláció, disszimiláció. Erről, a mai időben olyan sokat langoztatott fogalomról ír gazdag irodalomból feldolgozott tanulmányt az író. Piláthy György bevezetőjében tisztázza e fogalmakat, melyeket egyébként jó magyar szavakkal is ki lehet fejezni, de a közérthetőség kedvéért használja bevezetőül az asszimiláció és disszimiláció címet. „Három lehetőség van ugyanis: asszimiláció azaz áthasonulás mihozzánk, reszimiláció azaz visszahasonulás az elhagyott közösséghez (ezt divék disszimilációnak nevezni) és disszimiláció azaz elidegenedés, az áthasonulás a másik oldalról nézve.” A bevezető után egészen mélyen nyúl e kérdésben, egészen a faj eredetéig megyen vissza, természetesen kimutatva, hogy fajjal kapcsolatos áthasonulás nincsen (a fajváltozás, az ún. „mutáció” nem tartozik ide!), az áthasonulás nemzetekre, a nemzetekhez tartozó egyénekre vonatkozik. Ez a kérdés nálunk különösen időszerű, a nemzeti-népi szempontból annyira bonyolult képi területen, mint a Kárpát-medence magyarországi része, amely annyit volt kitéve a tatár, törökfűlésnek és a pusztulás nyomán annyi „más” nemzeti-szerű rakodott le, hogy az áthasonulás nyomai itt nagyszerűen kutathatók és fel-lelhetők. Érdekes és világos gondolatvezetéssel fejtegeti e kérdést Piláthy, először a kipusztult magyar vidékek „berakodásával”, majd az önkéntes áthasonulással foglalkozva, arra a megállapításra jut, hogy „hagyjunk békét nemzetiségeinknek mindennemű erőszakos magyarosítással; csak a magyar állami közösséghez való hűség és a történelmünkbe való szerves bekap-

csolódás az, amire reá kell nevelni őket.” Az igazán értékes áthasonulás csak az, amely önként adódik, lélekből jön. Természetesen más tekintet alá esik az egy tömbben elidegenedés miatt elvesztett, nemzetiséggé vált magyar testvéreink (egész falucsoportok Biharban, tovább Szilágy felé, egész falvak Abaujban stb.) visszaszerzése. Itt meg kell tenni mindent, hogy ezek a testvéreink visszahasonulhassanak, a jövőre pedig lehetetlenné kell tenni a nemzettest ilyen jellegű veszteségeit ugyanúgy, mint a kivándorlásokat. (Persze nem tilalmakkal és guzsokkal, hanem az okok megszüntetésével.) Végül a fölünk elszakadókval kapcsolatban így ír és fejezi be értékes cikkét Piláthy György, hogy „Nem kellene viszont kapaszkodnunk a visszahasonulással elmenőkbe; ennek haszna nem lehet. Sőt, úgy kellene fölépítenünk magyarságunk rendjét, hogy aki csak érdekből vagy — bár jószándékú — bizonytalanságból, magával tisztában nem léteiből csatlakozik hozzá, az kihulljék, mert a ma zivataraiban és föltétlenül kemény jövőt hozó Európájában csak egyes-egyes, acélos magyar szellemmel maradhatunk meg. Ez a föladat azonban egyaránt kemény, önfegyelmező kötelességeket ró az áthasonulakra is, az áthasonulókra is.

DÉLVIDÉKI SZEMLE. (Szeged, 1943. 12. száma.)

Muhí János: Magyar falu a megszállás alatt. Muhí János kis cikke keresztmetszetet adja a bácskai falvak megszállás alatti életének. Szomorún állapítja meg, hogy a bácskai magyarság számarányához mérten nincsen meg a kellő földbirtok, egyszerűen: a gazdagság és jólét földjének hírében álló Bácskában mindig a magyarok voltak a legszegényebbek. Ez aztán nagyon éreztette hatását a megszállás idején. A falu szegény magyar lakossága magára volt utalva, csak a saját erejére támaszkodhatott s az amúgy is gondokkal küzdő földművelők vagy csak kevés földdel rendelkezők megszervezése csak esigalassúsággal mehetett. Még szerencse, hogy a falu nem évekkal, hanem évszázadokkal méri az időt, élete mindig nehéz volt s így a megszállás alatt is könnyebben helyezkedett bele az adott körülményekbe, mint a város. A nehéz időben a magyar falu megtett mindent, ami az ő kötelessége volt: dolgozott, szaporodott és hitt. A parasztság elsáncolja magát apró madrágszj földjei mögött és várta a vihar elmúlását. Igazán nehéz helyzetük csak a munkásoknak volt, akár a mezőgazdaságban, akár az iparban kerestek elhelyezkedni. Sajnos, hogy ezek voltak a legszaporúbbak és a legtöbbben számuk a magyarság harmadrészt tették ki. Azonban a falu még a munkásság szétszóródásával is lassú szemlélődéssel megbirkózott, legyűrt minden nehézséget és az utolsó 5—6 esztendőben pezsgő egyesületi életével behozott nagyon sok mulasztást, ami művelődése terén érte. A magyar falu magatartása egészenes és józan volt. Nagyreményű felfedgősök és visszahullások nem vertek hullámmokat a falu életének csendes felszínén s amikor a kitartó várás 1941 áprilisában meghozta jutalmát, a falu átmentette azt, ami lényege: időtálló, töretlen népiségét és magyarságát.

KÁRPÁTMEDENCÉ. (Budapest, 1943. decemberi száma.)

Bárdossy László: Magyar politika a mohácsi vész után. A négyoldalas cikk egy

részlete a szerző hasonló című s karácsonykor megjelenő tanulmánykötetének. A magyar sors gyászos történelméből merít adatokat az előkelő tanulmányíró, aki maga is állt a magyar politika kormánykereke mellett és közvetlen közelről látta és figyelte a politika útját. A múlt történelme megmutatta: hogyan nem szabad magyar politikát vezetni és folytatni. Gyászos tanulsággal fizetett rá az ország többször a helytelen út követésével és ezért kétszeres felelősséget vész vállalra az, aki az országban vezetésre vállalkozik. Zápolya János korát tárgyalja a tanulmány, aki téletlenségével sok időt elfecsérelve, időt és tápot adott az ellennek készülődésre, s végül szörnyű katasztrófabá sodorta nemzetünket. Zápolyával szemben Ferdinánd állt, aki mozgékonyaságával és furlangjával már eleve széthomlasztotta azt a hadsereget, amelyet pedig alig pár hónappal előbb még a „legszebb hadseregnek” neveztek. „A várakozás és bizonytalanság időt ad a gyávának és jellemtelenségnek, hogy gondolkodjék. Gyenge jelleműekben pedig ebben a században nem volt hiány. Hanyatló korszakokban mindig a gerincek puhulnak meg legelőbb. Az ősi legyek a legszemlelenebbek.” Így zülött szél még esatakezdés előtt az erős hadsereg s ez adta meg a legnagyobb csapást a rövid háborúnak, amely gyors végetérésével nem szűnt meg, mert az egész országban elkezdődött az, amelynek anarchia a neve. „Mindenki harca mindenki ellen. A bosszú, az öldözés és kapzsiság járta haláltáncát a szerencsétlen ország felett, ahol már senki sem tudta, ki kinek az ellensége.” Halálba hanyatlott az erős magyar nemzet, amely fölött most ebben az időben két király is uralkodott és hadakozott s ez a visszasság csak még mélyebbre ásta a sirt. „Sokszor megtörtént, hogy halálal a szívében tovább fut a sebesült. Így rohant a magyarság párt-harcok, idegen hódítások szakadéka fölött, amíg a két király kezén végül is megszerzett az ország...” Mennyi tanulság és mennyi intő szó sugárzik felénk ezekből a sorokból, amely a magyar jövőt akarja biztosítani, a múlt leszűri hibáiból.

B. S.

HAVI SZEMLE (Arad, 1943 karácsonyi szám)

Kaesó Sándor: Aron püspök. A terhes időkből helytálló magyarok nem mármával és az egyéni önzés előterbe helyezésével dolgoznak a köz javára, hanem csendben, a világtól elvonultan bocsátják szellemi képességüket a boldogabb jövő előkészítésének munkájába. Ilyen Márton Aron püspök is. Ma papot s magyart megpróbáló időkben élünk, amikor a féktelvestt gyűlölet már lassan elnyeli azt a kevéssé megértést is, ami még fennmaradt a régi világból, mi magyarok pedig közepben vagyunk egy szörnyű nagy tűznek, amely félelmetes fényvel ég körülöttünk s fogja mind szűkebbre a kört. Ebben a hitelvesttett világban nagyon nehéz egy magyar főpap élete, mert tudjuk jól, hogy papnak is, magyarnak is van könnyebb, sőt könnyű útja is ezekben a terhes időkben, de az igaz magyarok éppen azok, akik nem a könnyű utat, hanem a felelősségterhetesét járják. Ilyen utat jár Márton Aron püspök is; paphoz s magyarhoz egyaránt méltót. Egy csendes kertből nemcsak a maga egyházát kormányozza, hanem azt a nagyobb lelki és szellemi közösséget is, amelybe Dél-Erdély valamennyi magyarja

be tartozik. Mikor pedig a szöszéken áll, ezavai úgy hullanak alá, mint a nagy-nagy szárazság utáni nyári eső, mely felüdít földet, embert, virágot, mindent, hogy utána megiszljon és fölzsabaduljon a lélek.

NOVA POSTA Ujvidék, karácsony szám, (1944. jan. 7, 8, 9.)

A magyarországi szerb nemzetiség Ujvidéken megjelenő napilapja vezető helyen közli dr. Csirics Irenej bácskai görögkeleti püspök, felsőházi tag karácsonyi szöszatát. A görögkeleti főpap karácsonyi szöszatában a lelkészséghez, a szerb néphez, annak hadifogságban lévő fiaihoz, az árvákhoz, özvegyekhez és betegekhez szól. De szól ez a szöszat az egész világához is, ahol a megértés helyett most gyűlölködés az úr. A pásztorlevél utal két öszövetségi próféta-ra, akiknek jóvendölése szerint a Megváltó születésével új korszak nyílik az emberiség történelmében, amikor nem emelnek fegyvert majd az emberek egymás ellen. Hétszáz esztendővel a jóvendölések után valóban megszületett Jézus Krisztus Belehében, de hol van az emberiség aranykora, amelynek ezzel együtt kellett volna járnia? A gyűlölet olyan hullámokat ver ma, hogy ennek mása nem ismeretes az emberiség történelmében. A szerb egyházról több bibliai idézet után a következőket mondja karácsonyi pásztorlevelében: „A keresztény népek mindennap így imádkoznak Istenhez: *jöjjon el a Te országod, de a földi országok megszerzésére törekednek és nem az Isten országáért. Mindennap elhangzik: Legyen meg a Te akaratod, de ha kijövünk a templomból, ki-ki a maga akaratára szerint jár el.* — Krisztus mondotta: En vagyok az út, az igazság és élet, az emberek és nemzetek mégis saját útjukat járják és most jól látjuk, hova vezetnek ezek az utak. SZAKADEKBA VISZNEK. Az emberek úgy vélekednek: nem kövekezett be a próféták jóvendölésai, a kereszténység nem jó *Jó a kereszténység, csak az emberek nem jó keresztények.* Az orvos akármilyen jó gyógyszer irhat elő, ha a beteg nem veszi be, nem segíthet rajta. Krisztus tanítása jó gyógyszer arra, hogy az embereket és népeket a békéhez és jóléthez vezesse, de az emberek kételkednek és nincs elég hitük. Kicsinyhitűek, mint Péter apostol a Genezáreth-tavon a csónakban.

Az egész világ, szerb népünk is az Úrhoz fordul. Belezuhant a háborús tenger örvényébe és kéri az Urat, nyujtsa feléje kezét. Vajjon kinyujtja-e és megkérdezzé bennünket, mint akkor Péter: Kicsinyhitűek, miért kételkedtek?

Úgy vélem, az Úr meghallgatja könyörgéseinket és valóban felénk nyujtja kezét és megnyugtat bennünket, mint atya féltő gyermekeit: Ne féljétek, én vagyok! És megszűnnek az ellenkező szelek, amelyek felkavarták a vihart. Mert az Úr, aki a szívetek vizsgáija, jól látja, mi van a szerb nép szívében. Lát benne egy nagyon meleg lángot, amely fénylik, mint a legszebb drágakő. Látja benne a szeretetet iránta és a felebarátok iránt. *Látja a felebaráti szeretet tetteit.* Látja, hogy a mezítelenben és éhesben Őt ismerték fel. Ő, aki bethelemi jászolban született, legjobban érzi, mit jelent az, ha gondoskodtok azokról, akik szenvednek, ha magatokhoz öleütek az árvákat, ha nem feledkeztek meg az özvegyekről és megemlékeztek a börtönben levőkről, azokról, akik súlyos kötelességet teljesítenek és azokról, akiknek

lelkét és szívet fájdalom kínozza. A ti hitetek és keresztényi szeretetek egyike lesz azoknak a sarkköveknek, amelyekeken lassan, de biztosan felépül, amit a régi próféták megjóvendöltek és amit Jézus Krisztus egyháza valóst meg.

A Nova Postának ugyancsak ebben a számában Popovics L. Milán országgyűlési képviselő írt igen figyelemre méltó cikket, *Hol a mi útunk* címmel. Ez a cikk a szerb fiatalokhoz szól, akiket az idegen hatások káros befolyásától óv. A karácsony szeretete jegyében írta cikket, amelyből az alábbi megiszvlelendő részt közöljük:

— Nagy történelmi korban élünk, amelyben a mi népünk is meg kell, hogy találja a maga heiyét, a maga szerepét és az utat, amelyen előhaladása érdekében el kell indulnia. Fel kell, hogy találjuk magunkat és tudnunk kell, hová állunk és meddig érünk el. Szembe kell néznünk a tényekkel, meg kell látnunk a valósságot és meg kell szabadulnunk a tévedésektől, amelyekben ez a mai nemzedék él. Ebben a sorsdöntő történelmi korszakban, amelyben a mi népünk is meg kell, hogy tegye mindazokat az erőfeszítéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy megőrizze nemzeti létét és biztosítsa fennmaradását, a mi legfontosabb életszerepünk, hogy hálást gyakoroljunk népünkre abban az irányban, hogy őrizze meg nyugalmát, addigi magartartását, tradicionális tisztánlátást, hogy az ujjáalakuló világban ei ne tévedjen. Sokan azt akarják, hogy eltérítsenek bennünket ettől a mai szerepünktől, amely új szellemi tervet jelent és új tartalmat, új teljességet ad a mi létünknek. Miért? Azért, mert sokan elhanyagolják a mi politikai és társadalmi ideológiánkat és keltették a népet könnyen hívő emberek befolyásának, akik idegen eszméket, idegen szellemet, idegen példákat és módszereket másoltak le és tudatosan vagy öntudatlanul át akartak ültetni hozzánk. Amíg népünk, a józanabb és nemzetileg öntudatos földművelő osztály mindig a nemzeti lét tradicionális vonalán állott, addig a fiatal nemzedék különösen a fiatalok intellektuális része az utóbbi időben olyan eszme hatása alá került, amely lényegében teljesen idegen népünk számára. A mi nyelvünkön írtak és beszéltek az utóbbi időben idegen szellemben és tervszerűen dolgoztak azon, hogy a nép lelkében is átültessék az idegen gondolatot, így született meg és így lett egyedül „népszerű” irodalmi és tudományos életünkben az az ideológia, amely nem a szerb nemzeti létből született, amely ellentétben áll lelkiségünkkel és érzéseinkkel.

Igy kerültünk lelkileg ellentétbe saját magunkkal. Az eszmei öszszetűködés kikerülhetetlen volt és már évek óta harc folyik a két szellem, a két eszmerendszer és két feifogás között. Ez az idegen, kívülről kopirozott szellem offenzívában van azzal a szellemmel szemben, amelyet évszázadok óta valunk magunkénak. Ez az öszszetűködés talán sorsdöntőbb, mint általában vélik, mert erős lelki és erkölcsi zavarokat idézett elő, amelyek még ma is érezhetők közéletünkben. Új nemzedékünk tisztán materialista, szocialista, marxista és végül kommunista világnézeteket vall és ez negatív hatást gyakorolt egész szellemi életünkre. Ezzel az új életfilissal új embertípus jelenkezett közöttünk, aki oltahatatlan gyűlölettel viséitlik a mai rendet, szemben, saját társadalmunkkal szemben és mindennel szemben, ami nem ma-

terialista célokat szolgál. Ifjúságunk sokszor tudatosan, sokszor tudat nélkül eltávozott a nemzeti szellemtől is így egy erős nemzetközi szervezet fegyverévé vált. Így váltak szét utaink. Az apa nem érti meg a fiát, a testvér a testvért és a barát a barátot. Végül odafajult a dolog, hogy minden összeköthető szál szétszakadt és elérkeztünk a lelki válsághoz.

Most újjászületésre várunk.

A rombolás szelleme sohasem tudta határába korlátozni a mi népünket. Végül az életérő, amelyet a nép átértékelte és büszkén hordozott, erősebb volt minden külső behatásnál és meg tudta őrizni a mi nemzeti sajátosságainkat, hitünket, nemzeti öntudatunkat és alkotó szellemünket, amelynek segítségével utat tört magának századokon keresztül egészen a mai napig. Megőrizt ez a jövőben is, mert ez az ősi erő a mi reális értékünk, amiért a többi népek tisztelnek és becsülnék bennünket. A kis népeknek ez a legnagyobb előnyük.

Ha a mi népünk azon az úton marad, amilyen eddigi léte során annyi áldozat és szenvedés árán haladt, ezután a háború után is emelt fővel járhatunk és megőrizt nemzet léttel léphetünk az újjászületett életbe.

Igazi küldetésünk és megmaradásunk záloga lelki sajátosságunk. Az a nagy valami, amit egész életünkön magunkban hordunk. A harc azonban nemcsak pusztá-

fennmaradásunkért folyik, mert ez már az élet végét jelentené, hanem harcunk a teljes polgári jogért és nemzetünk teljes kulturális, gazdasági, szociális és nemzeti előrehaladásáért folyik. Akkor is, ha a nap sül, és akkor is, ha leszál a sötétség. Háborúban és békében szakadatlanul.

1943. KARÁCSONY, A Gazdák Biztosító Szövetkezetének Emlékalbuma. Szerkesztették: Kápoinás Ödön és Halácsy Dezső. Ezidén is izléses köntöshen és gazdag tartalommal jelent meg az Emlékalbum, melynek tetszetős összeállítás és irodalmi értékű cikkeknek összeválogatása a két kitűnő szerkesztő ízlését dicséri. A színes és mélynyomással ellátott album értékes összefoglalója egy intézmény áldásos évi munkájának. A Gazdák Biztosító Szövetkezetét összehasonlíthatatlanul szép multra tekint vissza. 43 évvel ezelőtt hosszas és odaadó elkészítő munka után kezdte meg a legtisztább és legönzlenebb alruizmus jegyében nemzetmentő munkáját a Szövetkezet. Azóta jöttek nagy viharok, szörnyű világégek, mélybezuhanások, de az intézmény, mely örökös volt hivatott a nemzet vagyona fölött, rendületlenül állt a legnagyobb viharban is, mint a szirtre épített világítótorony. Ezzel a hasonlattal lehet legjobban kifejezni a Gazdák Biztosító Szövetkezetének munkáját, mert valóban világítótoronyként nyújt segítséget az élet viharában hajótörött embereknek.

Hány és hány embert, egzisztenciát, családot, gazdaságot mentett már meg a reménytelen pusztulástól. Ehbe a szerleágazó munkába enged belepillantást egy ünnepi napon az izléses szép album. A nyolcvan oldalra kiterjedő mű nem is tárhat fel többet, csak amennyi az ünnepre szól, mert maga az intézmény sem ünnepel többet talán az évben, mint ezt az egy napot, a többi munkában, értékes munkában tölti el. De ez, amit föltár a legértékesebb, amit csak egy év eredményéből össze lehet szedni. Nagy ajándék ez a Gazdák Biztosító Szövetkezetétől, mert bemutatja egy összegyűjtött eszokorban, hogy a lakodatlan magyar teremtő erő a legnagyobb akadályok közepette és megpróbáltatások napjaiban is hatni alkotni és fejlődni tud. Az album hűséges krónikása egy dolgozó ország becsületes munkásságának és szellemiében gazdag tárházának. Az Emlékalbum cikkeit és munkatársai valamennyien vezetői magyar közéletünknek, akik mélyen a szívükben hordják a nemzet sorsát és ezért minden egyes cikk, tanulmány vagy vers mélyen összefűződő kápos a dolgozó magyarság életében. A díszes album, mely méltán foglalhatja el könyvtárunk főhelyét, beszámolót ad egy év tartalmas munkásságáról és ígéretet tesz a jövő még szerleágazóbb és még nagyobb mértékben kifejtett nemzetmentő munkájára.

Bihari Sándor

Ö R H E L Y

HORTHY MIKLÓS KÖVET UJÉVI RÁDIÓÜZENETE A DÉLAMERIKAI MAGYARSÁGHOZ

Vitéz nagybányai Horthy Miklós rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter újkör a következő üzenetet intézte rádió útján a délamerikai magyarsághoz:

Délamerikai Magyar Testvéreim! Minden nap éjfélt üt az óra különösebb jelentőség nélkül, legfeljebb azoknak, akik hallják, intelem a nyugovóra való térésre. Szilveszter éjszakáján is a megszokott dallammal hangzanak el az óra ütése és mégis milyen nagy változást idéznek elő bennünk. Tele vagyunk ünnepélyességgel, meghatottsággal, fájdalommal és boldogsággal. A múlt halotti tora és a jövő év születése ölelkezik össze, midőn az óra a tizenkettőt üti. Örülünk, hogy az elmúlt év fájdalmait magunk mögött hagyhatjuk és hogy a bár ismeretlen, de talán egyszer mégis csak örömteljes jövő évbe megyünk. A lélek e különös megrezdülésében az egész magyar nemzet újévi köszöntését és jókívánságait küldöm hozzátok a nagy Óceánon túl fekvő Dél-Amerikából...

Tudom, milyen bensőséges érzés járja át lelkiünket, mikor a brazilai interiorban járva, magyar testvéreimmel együtt hallgattuk a budapesti rádió leadását. Ezért szólok most ismét, amidőn szavaim az egész nemzet ragaszkodását és szeretetét jelentik.

Az ötödik háborús évben és a körülöttnünk zajló világégés közepette, sokkal jobban, mint valaha: egymás kezét keresi minden magyar, egymásra akarunk és kell támaszkodnunk, mert egyedül és társtalannul állunk a népek nagy óceánjában. Ezeresztendő történelmünkön át mindig a magyar lovagiaság és önfeláldozás áldozata

voltunk, amelyet a világ soha nem méltányolt. Ezért küzdöttünk a magyar lélek megtartásáért, az önálló magyar állam és alkotmányos berendezkedésünk fennmaradásáért.

Akármiilyen távol éltek is az anyaországtól és hármennyire más nemzetek és népek között találtak meg új egzisztenciákat, bizonyára figyelemmel kísérik fajtaik sorsát, itthonmaradt hozzátartozóik életét és ezzel együtt állásfoglalásukat a világhelyzettel szemben. A világ különböző részeiből származó értesülések, újságcikkek és rádióhírek azonban csak a saját szemszögükből igyekeznek tájékoztatni és ez természetesen nem mindig felelhet meg a valóságnak. Minthogy már több mint egy éve eljöttem körölkökből, ezért nem tudom megítélni, hogy milyen a Ti jelenlegi helyzetetek. Viszont Ti se újítok fel minden kijelentésnek, amit rólunk terjesztenek.

A világsajtón és a rádión keresztül leadott külföldi nyilatkozatok fenyegetéseket és felhívásokat tartalmaznak a magyar néppel szemben cselekedeteinkre és magatartásunkra vonatkozóan. Ezek sokszor még önmaguknak is ellentmondanak. Mi mindezzel szemben — nemzetünk és az emberiség egyetemes érdekeinek nem előtt tartásával — csak úgy cselekedhetünk helyesen, ha a lehetőségek keretein belül — lelkiismeretünk szavára hallgatva — népünk érdekeit védjük és ezzel egyúttal az általános keresztény humanizmust szolgáljuk.

Nem kerestük a háborút és mégsem térítettük ki előle. A körülmények kényszerítő hatása néha és különösen manapság oly helyzetbe hozza a kis nemzeteket, hogy talán éppen azzal mentik meg pusztá létü-

ket, amit a legszívesebben elkerültek volna. A veszélyeket és áldozatokat a sors kényszerűsége folytán kell magukra vállalniuk és éppen ez a bizonyítéka annak, hogy a kis nemzetek hívek maradtak önmagukhoz és tradícióikhoz.

Mi itthonlevők éppen úgy tisztában vagyunk azzal, mint ti, hogy a véres kődből, mely a világrészek és az óceánok fölött ül, egy új, más világ készül megszületni. Kétségtelennek látszik, hogy az új világban az egyes népek helyét és rangját belső erejük, erkölcsi értékeik és a világ szempontjából értékes nemzeti tulajdonságaik fogják megállapítani. Ezért tartjuk, mi, magyarok olyan fontosnak a magyar becsület megőrzését és csorbítatlan fenntartását, amire benneteket is kérünk. Ez mindnyájunkat arra kötelez, hogy forró szeretettel, odaadással és felelősségérzettel viseltessünk hazánk iránt. Ebben örökösünk, hogy a magyar életforma és szellem tisztán megőriztessék és a nemzet hírnevét szenny el ne homályosítsa.

Meg kell óvnunk az emberiség ma egyáltalán nem divatos eszméit: az erkölcs, a jog és az igazság tiszteletét, mert az eszmék erősebbek az anyagnál; ezt ledöntheti az erőszak, amazok viszont örökké élni fognak. Ezek tehát a nemzet igazi szentségei és értékei. Ha őket az áradat prédájával engedjük, akkor talán többé nem is nemzet a nemzet, csak tömeg vagy állam, s minden bizonnyal nem magyar a magyar!

Az új otthon nyújtó hazatokkal szemben vállalt kötelezettségeiteket magyar becsülettel és hűséggel teljesítsétek. Dolgozzátok derék polgárai legyetek minden délamerikai államnak, amelynek kötelekében éltek és kenyereteket megkeresitek. De e mellett soha ne feledkeztek el származásotokról és a Dunavölgyében élő magyar népről, amely kényszerűségből vagy szegénységből, de mindkét esetben fajda-

masan bocsátott el benneteket új hazá-
tokba.

Hirdessétek a magyarságról, hogy a faj-
tának életereje a mai súlyos körülmények
közepette sem tört meg s ámbár kemény
megpróbáltatások közt élünk, mégis acé-
losodik, dolgozik és épít a magyar. Épít
egykori nagysága romjain egy új, ember-
társait szerető és megbecsülő s minden
dolgos magyarok boldogulását biztosító
szociális Magyarországot. És ezzel együtt
új értékeket alkot az egész emberiség szá-
mára. Ez igazolja minden magyar jogát —
bárhon éljen is e földkerekségen — az
élethez és a jövőhöz.

E gondolatokat küldöm el hozzátok, Dél-
Amerikában élő magyar Testvéreim az
1944-es év küszöbén azzal, hogy dolgozzatok,
imádkozzatok és bizakodjatok, mert
ha élni akarunk, feltétel nélkül bízni kell a
jövőnkben! A magyar ma nem a szeren-
csében bíz és nem is szerény erejében
— amely a világ szembenálló nagyhata-
mai mellett tényleg számításba sem jö-
het, — hanem inkább az igazságban és
ezeréves szenvedésének elismerésében.

Midőn az óra a tizenkettedik ütés után
elhallgat, kulcsoljuk össze esdően imára
kezeinket és kérjük az Egek Urát, hogy
adjon mindazoknak, akik megérdemlik,
boldogabb, megelégedettebb és reménytel-
jesebb jövővet. Így adja a magyarok
Istene!

SZIKLAY FERENC

A Láthatár hasábjain alig pár hónap
előtt emlékeztünk meg a hatvanéves Szik-
lay Ferencről, az északi magyarság nagy
nemzetpolitikusáról és irodalomszervező-
jéről, az alkotó férfiről, akitől még sokat
vár nemzete és szűkebb pátriája is. A sors
kiszámíthatatlan rendeltetése, hogy alig
hat héttel a cikk megjelenése után Szik-
lay Ferenc halálhírért hozta a posta. Meg-
rendülten és lesújtva fogadtuk a hírt, bár
nem egészen készületlenül, hiszen az utó-
bi időben tudtuk, hogy a Felvidék nagy
irodalomszervezőjét súlyos szívhaj gyötré-
s és ez az alattomos betegség gyakran szo-
kott végzetes fordulatot hozni. Sziklay
Ferenc halálhíre így is fájdalmas és meg-
rázó erejű volt s lesújtotta mindazokat,
akik még alkotásokat és útmutatásokat is
vártak tőle mostani nehéz helyzetünkben.

Most, hogy Sziklay Ferencre ezeken a
hasábjakon emlékezünk, nem tudunk többet
mondani róla, mint amit alig pár hó-
nap előtt mondtunk. De tudjuk azt,
hogy a Láthatárt, amely nemcsak elmé-
leti, hanem gyakorlati munkát is végez,
ennek a tisztá és alkotó férfinak az élete
többre is kötelezi, mint arra, hogy nekro-
lógót írjunk róla. Mi azt szeretnénk, ha
alkotó szellemét, magasatos és mélysege-
sen magyar felfogását mind a belső ma-
gyar, mind pedig a nemzetiségi kérdésben
átláthatnánk minden munkánkba és
minden munkatársunkba s minden gond-
olkodó magyar emberbe. Ezt ígérjük
akkor, mikor tisztelettel meghajlunk em-
léke előtt, de nem azért, hogy búcsú-
zunk, hanem azért, hogy hagyatékát a
szívünkben hordozzuk magunkkal s igye-
kezzünk szétárasztani a magyar gondol-
kodó közvéleménybe. (cs. z.)

GRÓF ESTERHÁZY JÁNOS A KISEBBSÉGI SORSRÓL

A Kulturális Egyesületek Szövetsége, a
Magyar Városok Szövetsége és az Iskolán-
kívülj Népművelési Bizottság január 18-án
az Akadémián előadást tartott, ame-
lyen gróf Esterházy János a szlovákiai
magyarság vezetője tartott előadást „Nem-
zei élet a kisebbségi sorsban” címmel. Vá-
zolta a kisebbségi magyarok általános
helyzetét s rámutatott arra, hogy figyelő
szemmel kísérik az itthoni állapotokat s
ugyanakkor kettőzött figyelemmel nézik a
kinti eseményeket. Visszanéznék a múltba
és nem felejtik el az első világháború
végső akkordjait, amikor a magyarok a
hazához hú kisebbségekkel együtt kerültek
idegen impérium alá. Rámutatott ezután
arra, hogy Benes mostani mesterkedései
igen hasonlítanak akkori működéséhez.
Foglalkozott a továbbiakban az 1918-as
összeomlást követő időkkel. Megállapította,
hogy Csehszlovákiában nem volt meg a
kisebbségeknek a nemzeti élet lehetősége.

A cseh parlamentben a kormánynak
mindig megvolt a többsége és így a kisebbség
nem tudott érvényesülni. Ott a ma-
gyarság az elvi ellentét álláspontjára he-
lyezkedett, 20 év alatt kiálta a próbát és
bizonyosságot tett magyarsága mellett; poli-
tikai éreltségének pedig legfőbb bizonyíté-
tára az, hogy mindig udvarias formák kö-
zött elzárkózott a prágai kormány csalo-
gató kísérletezései elől. A magyarság kü-
lönösen kulturfőlénye folytán emelkedett
ki minden vonatkozásban és azokból a szel-
lemi tartalmakból élt, amelyek a múltból
maradtak meg.

Kiemelte ezután, hogy ezalatt a húsz év
alatt a külföld és a parlament volt a ma-
gyarság két fóruma. Külföldön Szüllő Géza
végzett nagy munkát, Prágában szintén
Szüllő vezetésével a magyar képviselők
működtek. A nemzeti élet nem állt meg és
az egymillió magyar nem csaldott; meg-
jött az 1938-as felszabadulás.

Az 1938-as események láttán a cseh kor-
mány már hajlandó lett volna felmondani
centralista politikáját és kedvezményeket
ígért a magyaroknak, de a bécsi döntés a
kérdéseket részben megoldotta. Szlovákia
megalakítását a magyarság kedvezően fo-
gadta. Ismertette ezután a szlovák nép-
csoporti törvényt, majd a szlovákiai ma-
gyarság mai helyzetét vizsgálta és leszö-
gezte, hogy a szlovák állam a kisebbségi
kérdésben a kölcsönösség álláspontjára
hegyezkedett. Felszólalása végén hagroz-
tatta, hogy a szlovák állam jóindulata
mellett az ottlévő magyarok az anyaország
további szerető gondoskodását kérik, hogy
ne érezzék magukat egyedül és mindig
megmaradhassanak igazi magyaroknak.

A KÜLFÖLDI MAGYAROK KARÁCSONYFÁJA

Mint minden esztendőben, az elmúlt
karácsonykor is együtt volt lélekben a
világ magyarsága, akiket a szent estén
összefogott egy csillogó karácsonyfa. A za-
jos, forgatagos Belvárosban, a Ferenciek-
terén egy pillanatra elcsitult a nagyváros
zakatoló lármája és a siető emberek meg-
álltak egy lélekzetvételre s áhítattal figyel-

ték és hallgatták a karácsonyfa alól el-
szálló éneket, majd a messzeúzenő szóza-
tot, amely kitarásra és helytállásra buz-
dította szétszóródott véreinket. A hatalmas
karácsonyfát nem díszítette aranyhaj,
ezüsfüst és egyéb karácsonyfadísz, mégis
a legdíszesebb volt az összes karácsonyfák
között, mert a világban szeretszóródott
magyarok testvéri üzenetei ékesítették. A
ragyogó villanykörteken kívül csak az
egy-egy országok füzérláncát tartotta a ha-
ragoszóld tülleveleket. Az Északamerikai
Egyesült Államok és a délamerikai álla-
mok nevei mellett sorakoztak Franciaor-
szág, Belgium, Hollandia, Dánia, Németor-
szág, Törökország és a világ más orszá-
gaiban élő magyarok üzenetei és ajándék-
csomagjai, melyeket híven a kint élő tes-
térek nemese gondolkodásához azok a sze-
gények kaptak, akik ezen a szent estén el-
vetődtek éhesen, talán hajléktalanul a Fe-
renciek-terére. A Magyarok Világszövete-
sége ajándékait gazdag kézzel egészítette
ki a Hangya és a Köztisztviselők Fogyasztási
Szövetkezete. Az ünnepséget négy órá-
ra készítették elő, de már jóval előtte
megjelent a Magyarok Világszövetségének
vezetősége és segédkezett az előkészítés-
ben, amit a Szociális Testvérek végeztek.
Megjelent az ünnepélyen báró Perényi
Zsigmond, a Magyarok Világszövetségének
elnöke, Tórs Tibor, a képviselőház alelnö-
ke, dr. Ripka Ferenc volt főpolgármester,
Medgyesy László főkonzul, vitéz Bog-
lár Lajos konzul, Javorniczky Jenő dr.
min. tanácsos. Ajtay József dr. és még
rengetegen a külföldről már hazatért ma-
gyarok Kipper Berta tanárnő és Csélnyi
Waleshausen Zsigmond vezetésével. Nagy
Károly dr. igazgatót betegsége miatt Nagy
József titkár helyettesítette. Az elhangzott
karácsonyi ének után Könyg Kelemen fe-
rencendri szerzetes lépett a mikrofon elé
és érces hangon szólt a világ magyarsá-
gához. Nagyon szép és bensőséges volt az
ünnepély, amelynek zárószavai után az
öröm és meghatódás könnyei csillogtak az
egybegyűltekek szemében, akiknek szerető
gondolata messze-messzire elszállt ezen a
szép éjszakán.... Bihari Sándor

MEGHALT CSÁKY RICHARD, A STUTTGARTI AUSLANDINSTITUT VOLT IGAZGATÓJA

Stuttgartból kaptuk a hírt, hogy egy
baleset következtében ott meghalt Csáky
Richard egyetemi tanár, a stuttgarteri Aus-
landinstitut (külföldi németek intézete) volt
igazgatója. Csáky Richard neve a magyar
közönség előtt sem ismeretlen. A kitűnő
szász tudós 1886-ban, Nagyszébenben szü-
letett, német egyetemeken végzett és az
erdélyi német iskoláügyekben tevékeny sze-
repet vállalt. A trianoni szerződéssel Rom-
ániához csatolt Erdély német népcso-
portjának kulturális életében is tevékeny
részt vett Csáky Richard, akit 1933-ban
Németországba hívtak, hogy ott a stutt-
garteri híres Auslandinstitut (a külföldi
németek ügyeivel foglalkozó intézet) veze-
tését vállalja el. Ennek az intézménynek
vezetője volt 1941-ig azóta pedig tevé-
kenységét a külföldi németekről szóló tu-
dományosságnak és a külföldi németek
stuttgarteri múzeumának megalapozására
szentelte. Csáky Richard ereiben — mint
neve is mutatja — magyar vér is folyt s
élete egyik tipikus esete annak, hogy Ma-
gyarországon nemcsak a magyarság ja-
vára folyt beolvadás, hanem fordított vi-
szonylatban is....

G A Z D A S Á G I L Á T H A T Á R

Rovatvezető: Doma János

SZLOVÁKIAI HIREK:

A gyáripar helyzete a beszterebányai iparkamara területén: A beszterebányai kereskedelmi és iparkamara most kiadott jelentése szerint a gazdasági helyzet alakulása az elmúlt évben Közép-Szlovákiában nagyon jó volt. A Gyáripari Vállalatok csaknem egészében termelési kapacitásának tejes erejéig foglalkoztatva volt és csak kevés vállalatnál volt visszaesés a termelésben. Termelési visszafordítás volt a kiviteli kontingens kis terjedelme miatt az üvegyártásban, a vízhiány miatt a fémércelluóze gyártásában állott be ideiglenesen csökkenés a termelésben. A fém-édesényeket előállító gyárak anyaghiány miatt 25 százalékkal, a szappangyártás pedig 30 százalékkal esökkent. A kamara területén levő gyárak néhány részénél az ideiglenes áramhiány és a munkaezők hiánya volt az oka annak, hogy nem tudtak teljes kapacitással termelni. Ezzel szemben számos vállalat nem tudta felvenni a megrendeléseket, mert már így is el van látva két évre is megrendeléssel.

Az ipariskolai oktatás reformja. Az ipariskolai oktatás reformjáról most adták ki hivatalosan az új irányelveket, melyek értelmében többek között a német nyelv oktatása kötelező lesz az ipariskolákban. Ezenkívül tervbe vették azt is, hogy az ipariskolák általános iskolákra és szakiskolákra osztják fel.

Szaktanfolyam erdómunkások és favigók részére. Hivatalosan jelentik, hogy a pozsonyi erdő- és faközponit az erdómunkások és favigók szakképztségének emelése érdekében szaktanfolyamokat rendez, amelyeken a munkásokat főleg a korszerű gépek és készülékek kezelésére képezik ki.

Megszüntették a szlovákiai Magyar Közalkalmazottak Nyugdíjgyesületének tevékenységét. 1926 óta állott fenn a Magyar Közalkalmazottak Nyugdíjgyesülete. Mint-hogy az egyesület alapszabályait az illetékes hatóság nem hagyta jóvá, a múlt év december 18-án megtartott utolsó választmányi ülésén felszámolt és megmaradt vágyonát a szlovák közalkalmazottak szervezetének adta át, mivel magát a magyar egyesületet is ide csatolta a hatóság. A

Szlovákiában élő magyar közalkalmazottak zentül a Magyar Párt-nyugdíjasok osztályához tartoznak.

Lőcsére helyezik át a turócszentmártoni felső gazdasági szakiskolát. Még a múlt ősszel történt, hogy Lőcse város vezetésé-ge mozgalmat indított az iránt, hogy a turócszentmártoni felső gazdasági iskolát helyezték Lőcsére. Most végre a kormánykörök méltányolták ezt a kérelmet és annak helyt adtak. Így tehát a következő iskolai évben, szeptemberben már Lőcsén működik az iskola.

Kereskedelmi és gyáripari helyzet Kelet-Szlovákiában. Az eperjesi kereskedelmi és iparkamara most tette közzé az elmúlt évről a gazdasági jelentést. A kamara területén 18 járásban 6300 kereskedelmi üzlet, 9000 ipari vállalkozás, 500 szövetkezet, 420 gyáripari és 16 bányaiipari vállalat folytat tevékenységét.

Gyógyszerészeti Kamara felállítása. Mind-azokat az okleveles gyógyszerészeket, akik szakmájukban tevékenykednek, amennyiben a fennálló törvények szerint nem tekintendők zsidónak, közös érdekképviseleti szervben, Gyógyszerészeti Kamarában tömörítik.

Gépbevásárlások a pozsonyi iparkamara területén. A pozsonyi kereskedelmi és iparkamara kobelén belül működik egy gépbévásárló szövetkezet, amely az elmúlt évben elsősorban fafeldolgozó gépeket szerzett be mintegy másfél millió korona értékben.

A cukorkampány eredménye az elmúlt évben. A tavalyi nagy szárazság következtében a cukorrépatermés mennyiségileg jóval kevesebb volt, mint azt várhatták, — de ugyancsak alatta maradt a tavalyinak minőségileg is. A szoktlanul rendellenes időjárás miatt már a termőföldben is bizonyos rendellenesség mutatkozott, amennyiben a répa rétegződése kedvezőtlenül alakult, ami aztán kihatással volt a répának cukorrá való feldolgozásában.

BULGÁRIAI HIREK:

Bulgáriában az 1943. évben érvénybe léptetett rendkívüli adók az állam rendkívüli

háborús kiadásainak fedezése érdekében az 1944. évben is érvényben maradnak.

ROMÁNIAI HIREK:

Románia erdőgazdasága. A román erdőgazdálkodás az utóbbi időben nem tud termelni sem haszonfát, sem tűzifát annyi mennyiségben, amennyi az ország szükségletét fedezné. Ennek oka részben a munkáshiány, részben pedig ugyancsak a háború-okozta szállítási nehézség. Ezeknek a nehézségeknek a megszüntetése ügyében, de meg az egész erdőgazdálkodás és fatermelés egységes irányítására és ennek következtében a mű- és tűzifatermelés fokozására egy értekezlet most dolgozza ki a terveket.

JANUÁR

MAGYAR SZEMLE

Szerkesztőbizottság:
GRÓF BETHLEN ISTVÁN elnök
SZEKFÜ GYULA alelnök

Korbán MÁTÉ ELEK
A szuverénitás TÓRÖK ÁRPÁD
A lakáskérdés KERÉK MIHÁLY
Vác BIERBAUER VIRGIL
Fiatall francia szerzők

DOBOSY LÁSZLÓ
Zenegimnázium KRESZ GÉZA
Átmenetgazdaság KECSŐ ISTVÁN
Külpolitikai szemle GOGOLÁK LAJOS
Gyalogjárók rendje IFJ. CS. HORVÁTH JÁNOS
Új könyvek

Szerkesztő:
ECKHARDT SÁNDOR
MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
Budapest, V., Vilmos császár-út 26

Előfizetési ára:
magánszemélyeknek
évi 24 pengő

Ajánlható könyvek a nemzetkisebbségi szakirodalom köréből:

Az ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET kiadványaiból:

<i>Szabó T. Attila:</i> Kalotaszeg helynevei. I. Adatok 40.— P	<i>Pusztaí Popovits József:</i> Mișcarea cooperatistă română a 8.50 P
<i>Tamás Lajos:</i> Fogarasi István kitéje. Fejezet a 8.50 P	<i>Ungarn und die Nachbarvölker.</i> (Magyarország szel-
bánsági és hunyadmegyei ruménség művelő 14.— P	lemi együttműködése a dunai, kárpáti és balkáni
déstörténeléből 8.50 P	népekkel) 18.— P
<i>Fodor Ferenc:</i> A Jászság életrajza. 1942. 504 old. 4.80 P	<i>Beckl Feriz:</i> A magyarországi ortodox keleti egyház
32 tábla és térképpel 14.— P	szervezése 8.— P
<i>Esterházy Lujza:</i> A huszadik esztendő. 75 old. 8.— P	<i>Börör György:</i> A magyarországi ruszin időszak
<i>Deák József:</i> A cseh-szlovák egység diplomáciai 8.— P	a XIX. században 6.— P
története 20.— P	<i>Durkó Dalma:</i> Románia csatlakozása a hármasszövet-
<i>Árvay József:</i> A barcasági Hétfalu helynevei .. 20.— P	séghez 1883-ban 4.— P
<i>Bíró Vencel:</i> Gr. Majláth Gusztáv Károly püspök 2.— P	Finn—magyar kapcsolatok. I. Gaskó Dezső: Társad-
a román szenátusban 3.— P	almi kapcsolataink Finnországgal. II. v. Nagy
<i>Márton Gyula:</i> A rumén nyelvátlasz első három 3.— P	Iván: Kulturális kapcsolataink Finnországgal. A
kötetének magyar eredetű anyaga 4.— P	két kötet együtt 12.— P
<i>Nagy Zoltán:</i> Az erdélyi magyar szövetkezetek a 4.— P	<i>Bárdossy László:</i> Magyar politika a mohácsi vész után 20.— P
visszatéréskor 4.— P	<i>Beck Lajos:</i> A régi Magyarország 18.— P
<i>I. Tóth Zoltán:</i> Az „Astra” románosító tevékeny- 4.— P	<i>Borbély Andor:</i> Erdélyi városok képeskönyve (műmel-
sége a Székelyföldön 10.— P	léletekkel) 8.— P
<i>Venczel József:</i> Az erdélyi román földreform .. 10.— P	<i>László Gyula:</i> Erdély településtörténetének vázlatá
<i>Knieza István:</i> Erdély víznevei 6.— P	Szent István koráig 3.— P
<i>Makkai László:</i> Szolnok-Doboka megye magyar- 8.— P	<i>Makkai László:</i> Román történetírás a két világháború
ságának pusztulása a XVII. sz. elején 8.— P	között 3.— P
<i>Tamás Lajos:</i> A magyar eredetű rumén kölcsön- 3.— P	Deutsch—ungarische Begegnungen. Herausgegeben von
szavak művelődéstörténeti értékelése 35.— P	Béla Pukánszky 9.— P
<i>Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve 1942.</i>	<i>Gáldi László:</i> Siebenbürgen im Aufbau der Ungarischen
<i>Börör György:</i> A magyarországi ruszin időszak 6.— P	Kultur 6.— P
sajtó a XIX. században 6.— P	<i>Horváth Jenő:</i> Die kleine Entente. Beitrag zur Ge-
<i>Durkó Dalma:</i> Románia csatlakozása a hármasszövet- 4.— P	schichte der Diplomatie 9.— P
séghez 1883. 4.— P	<i>Tamás, Ludwig:</i> Das Volkwerden der Rumänien 4.— P
Finn—magyar kapcsolatok. I. Gaskó Dezső: 12.— P	<i>Ullein Reviczky Antal:</i> A trianoni szerződés területi
Társadalmi kapcsolataink Finnországgal, 12.— P	rendelkezéseinek jogi természeté 10.— P
II. v. Nagy Iván: Kulturális kapcsolataink 12.— P	<i>Sattler, Wilhelm:</i> Die deutsche Volksgruppe im unabh-
Finnországgal. A két kötet együtt 12.— P	hängigen Staat Kroatien 7.60 P
<i>Bárdossy László:</i> Magyar politika a mohácsi 20.— P	<i>Braun, Marmilian:</i> Die Slaven auf den Balkan bis zur
vész után 18.— P	Befreiung von der türkischen Herrschaft. 2. Aufl. 9.12 P
<i>Beck Lajos:</i> A régi Magyarország 8.— P	<i>Janeff, Janko:</i> Zwischen Abend und Morgen. Eine
<i>Borbély Andor:</i> Erdélyi városok képeskönyve 8.— P	Balkan Rhapsodie 14.40 P
(műmelletekkel) 3.— P	Die Völker des Ostraumes 3.61 P
<i>László Gyula:</i> Erdély településtörténetének váz- 3.— P	<i>Prager, Wily:</i> Bukarest. Stadt der Gegensätze 9.12 P
lata Szent István koráig 1.50 P	<i>Erdődi, Michael:</i> Siebenbürgen. Ein Bilderbuch. Einl.
<i>Véa Zsigmond:</i> Románia magyar irodalmának 1.50 P	v. László Cs. Szabó. Ann. v. Michale Erdődi 18.— P
bibliográfiája 1940-ben és 1941-ben 6.— P	<i>Thierfelder, Franz:</i> Gestalter und Gestalten des
<i>Magyar Tájékoztató Zsebkönyv.</i> Pérenyi Zsig- 6.— P	Balkans 9.50 P
mond báró bevezető szavaival. 2. kiadás ... 6.— P	<i>Lupas, Joan:</i> Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens
<i>Makkai László:</i> Román történetírás a két világhá- 3.— P	(Hermannstadt) —88 P
ború között 9.— P	<i>Giurescu, C. Constantin:</i> Geschichte der Rumänen 17.10 P
Deutsch—ungarische Begegnungen. Herausge- 9.— P	<i>Vossler, Karl:</i> Südliche Romania 13.80 P
geben von Béla Pukánszky 17.— P	<i>Baróth Tibor:</i> Az országépítés filozófiája a Kárpát-
1848, a szabadságharc története levelekben ... 17.— P	medencében 21.— P
<i>Gáldi László:</i> Siebenbürgen im Aufbau der unga- 6.— P	
rischen Kultur 6.— P	
Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez. 1808—1860. I—II. köt. Összeállította Bárfai Szabó 64.— P	
László 64.— P	

STUDIUM könyvkereskedés

Budapest, IV. Kecskeméti-utca 8. — Tel. 185-616

FIDELIO KONZERVEK
Kiválóak!
Olcsók!

Évtizedek óta
Imperiál fügekávéné